

Diagnosi 2019

El sensellarisme a Barcelona. Evolució i joves en situació de sensellarisme

Ana de Inés, Grecia Guzmán, Maria Verdaguer i MaFe Contreras

XAPSLL

Xarxa d'Atenció
a Persones
Sense Llar
BARCELONA

Promou:

Ajuntament de
Barcelona

XAPSLL

Atenció

a persones

Sense Llar

BARCELONA

Crèdits

Autoria:

Ana de Inés
Grecia Guzmán
Maria Verdaguer
MaFe Contreras

Disseny i maquetació:

Concepte gràfic
(www.conceptegrafic.com)

Llicència

Creative Commons

Agraïments:

Als i les joves que han participat en aquesta recerca i ens han deixat conèixer les seves històries.

Als i les joves que lluiten i resisteixen l'exclusió residencial.

A les entitats que formen part de la XAPSELL per la seva col·laboració.

Als i les professionals dels centres que ens han facilitat el contacte amb els joves que hem entrevistat: Maria Feixa, Càritas, Cal Muns, Fundació Maria Raventós, ASSIS Centre d'Acollida, Llar Santa Isabel, Centre de Primera Acollida Zona Franca, Centre de Primera Acollida Nou Barris, Centre de Primera Acollida Sarrià i Equipament Integral Horta.

Als i les treballadores d'entitats públiques i privades que destinen el seu temps a lluitar contra l'exclusió social i el sensellarisme.

A les persones externes a la XAPSELL que han dedicat temps a revisar aquesta recerca:

Lupicinio Íñiguez i el grup de recerca LAICOS - Departament de Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Joel Feliu - Departament de Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Celia Serrano - Alianza por la Solidaridad

Laura Gutierrez - Acció comunitària a Can Peguera

Hernán María Sampietro - ActivaMent Catalunya Associació

A tots i totes les que resisteixen

Nota: Les dades personals de les persones entrevistades en aquest informe han estat modificades per a garantir-ne l'anonimat.

La Xarxa d'Atenció a Persones sense Llar de Barcelona està formada per:

ABD, Accem, Ágape, Amics del Moviment Quart Món Catalunya, Arrels Fundació, Associació Dit i Fet, Associació per la Recerca i l'Acció Social Víncl, Associació per a la reeducació i la reinserció social Lligam, Associació Prohabitatge, Associació Rauxa, Associació Social Yaya Luisa, Associació Sud-Integració, Caliu – Espai d'acolliment, Càritas Diocesana de Barcelona, Centre Acollida Assis, Centre Obert Heura, Companyia de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül, Obra social Santa Lluïsa de Marillac, Comunitat de Sant'Egidio, Congregació Serveis de la Passió - Llar Santa Isabel i Residència Mare Teresa, Creu Roja a Barcelona, Fundació Apip-Acam, Fundació Cepaim, Fundació Engrunes, Fundació Iniciatives solidàries, Fundació Mambré, Fundació Maria Raventós, Fundació Quatre Vents, Fundació Salut i Comunitat, Grup ATRA, Parròquia Sant Miquel del Port- "Projecte Sostre", Progress, Sant Joan de Déu, Serveis Socials, Sant Pere Claver - Fundació Serveis Socials, Suara Cooperativa, Lola No estàs sola, Asociación de Servicio Integral Sectorial para Ancianos (ASISPA), Fundació Acollida i Esperança, Fundación Red de Apoyo a la Integración Sociolaboral (RAIS) i Ajuntament de Barcelona.

Índex

Introducció

1. Metodologia

Anàlisi quantitativa. Evolució del sensellarisme a Barcelona

Anàlisi qualitativa. Relats de vida de joves en situació de sensellarisme a Barcelona

2. Evolució de les dades quantitatives. Període 2008-2019

3. Joves i sensellarisme

Condicions de vida de la joventut a Barcelona: treball, educació i habitatge

3.1. Dones joves sense llar

Causas del sensellarisme femení jove. Històries de violència

Invisibilitat i major evitació de pernoctació al carrer

Relacions afectives i sexoafectives

Embaràs i maternitat

3.2. Joves extutelats

El sensellarisme en els joves extutelats

Els joves migrats sols i els "papers": el coll d'ampolla de la inclusió i una eina del racisme institucional

3.3. Els processos migratoris

Motius per marxar: globalització i contextos polítics als països d'origen

Fronteres administratives i sensellarisme: la llei d'estrangeria i la llei d'asil, dues variables d'exclusió, discriminació i racisme

Mercat d'habitatge: altres fronteres i discriminacions

3.4. La salut mental dels i les joves sense llar

Desavantatge social i problemes de salut mental: una relació circular

Serveis de salut mental i trajectòries d'habitatge

L'acompanyament de professionals de salut mental

4. El manteniment de vincles afectius i la creació de xarxes socials: estratègies d'autoprotecció i suport mutu

5. Valoració dels joves de la Xarxa d'Atenció a les Persones Sense LLar

L'arribada a la XAPSELL

"L'únic lloc que m'agrada de veritat": Valoració dels suports

"El problema és que de vegades hi ha molt poca cura perquè hi ha moltíssima gent": Percepció de la manca de recursos

"Si no pots entrar fins les vuit del vespre, què faig jo, tot el dia?": Conflictes amb els horaris i altres normes

"Et trobes de tot": Interaccions i conflictes entre companys/es

"És la persona que més m'ha protegit": L'acompanyament dels educadors socials

6. Conclusions

Referències

Introducció

Segons el recompte d'enguany, el 17,9% de les persones sense llar a Barcelona tenen entre 18 i 30 anys. En nombres absoluts, els recursos de la XAPSLL allotgen 389 joves que no poden accedir a un habitatge assequible, i 145 joves dormen al carrer a l'espera d'una plaça en un recurs d'allotjament. Alhora, segons el cens d'habitatges de 2019, hi ha al voltant de 10.000 habitatges buits a la ciutat de Barcelona i no se'ls dona cap ús (Ajuntament de Barcelona, 2018). A Europa, la FEANTSA (Federació Europea d'Entitats que Atenen a les Persones Sense Llar, per les seves sigles en francès) calcula que entre un 20% i un 30% de les persones en situació de sensellarisme són joves i alerta que aquesta població és una de les que ha augmentat més. Segons Canada Without Poverty, A Way Home Canada, Canadian Observatory on Homelessness i la mateixa FEANTSA (2016), els motius que han portat els joves a trobar-se sense llar són diferents dels de la població adulta. El sensellarisme durant la joventut pot suposar el trencament de la transició cap a l'adulthood i de la construcció del projecte vital propi, i és especialment important prevenir-lo i intervenir-hi per evitar-ne la cronificació.

La Diagnosi 2019 és el sisè informe sobre les situacions de sense llar a Barcelona que promou la XAPSLL, i en aquesta edició aprofundeix en la comprensió de les característiques i les causes del sensellarisme entre els joves i les seves trajectòries vitals per a poder-hi donar una resposta política i assistencial de qualitat.

El sensellarisme és una de les formes més extremes d'exclusió. A Europa, la crisi financera internacional va provocar l'empobriment de la població, i especialment de les persones joves, que en alguns països van assolir les taxes d'atur més elevades des de feia dècades (Jones, 2016). A Catalunya, la taxa de risc de pobresa entre els joves va arribar al 21,6% el 2011 (ECAS, 2014), i sabem que la pobresa s'està cronificant. Aquest any, el 20% de la població a Catalunya es troba en risc de pobresa i el 20% més ric ingressa 5,7 vegades més que el 20% més pobre mentre els preus del lloguer han augmentat un 45% en els últims 15 anys (ECAS, 2019).

Malgrat això, certs discursos desvinculen el sensellarisme de les seves causes estructurals i polítiques i l'associen a mancances individuals. Tanmateix, el sensellarisme, també en el cas dels joves, té una vessant estructural, política i global que respon a múltiples causes. A més a més, és una violació dels drets humans i de les necessitats bàsiques de les persones (FEANTSA, 2017; Niemi i Ahola, 2017). Trobar-se sense llar no és el resultat de fracassos personals ni de males decisions preses al llarg de la vida, i no es redueix únicament a veure's obligat a dormir al carrer, sinó que engloba diverses situacions en les quals les persones no tenen accés a un habitatge adequat.

Per tal de visibilitzar l'estreta relació entre la manca d'habitatge assequible i el sensellarisme, la FEANTSA va crear la classificació ETHOS. Aquesta distingeix tres dimensions sobre l'accés a l'habitatge: la

física, la relacional i la jurídica, i a partir d'aquestes defineix quatre categories que engloben les diferents experiències, condicions i intensitats de l'exclusió residencial (FEANTSA, 2005):

- Sense sostre: no disposar d'un espai físic per viure.
- Sense habitatge: disposar d'un espai físic per viure però sense les condicions necessàries de privacitat i que l'ocupant no disposi de la titularitat legal.
- Habitatge insegur: disposar d'un espai físic on desenvolupar la vida privada però sense permís legal d'utilització de l'allotjament.
- Habitatge inadequat: viure a un espai que no reuneix les condicions adequades per la habitabilitat.

Durant els últims anys, la política d'atenció a les persones sense llar de la XAPSLL i de l'Ajuntament ha fet un gir per atendre aquesta diversitat i millorar la qualitat de l'atenció: utilitzar l'alberg tradicional de gran capacitat com a recurs temporal i d'emergència i impulsar la creació de recursos assistencials més petits i especialitzats, com ara els allotjaments per a famílies o el Centre Municipal Maria Feixa. Aquest darrer, obert el gener de 2018, allotja al voltant de 21 joves d'entre 18 i 21 anys en el marc del Pla de lluita contra el sensellarisme 2016-2020. Aquesta aposta de l'Ajuntament i de la XAPSLL també es va traduir en un gran augment en el nombre de pisos d'inclusió entre 2015 i 2017. Si el 2015 s'allotjaven 481 persones en pisos d'inclusió de la XAPSLL, el maig de 2017 n'eren 717. El 2019, el nombre de persones que poden allotjar-se en un pis ha augmentat fins les 760 persones, la qual cosa reafirma l'aposta per la qualitat i el canvi d'estratègia de la XAPSLL. Amb tot, el nombre de persones sense llar no ha deixat de créixer, i això evidencia les

---

limitacions de la resposta assistencial i la necessitat de seguir aprofundint en estratègies preventives i d'incidència política coordinada per a canviar els obstacles legals que continuen expulsant ciutadans i ciutadanes al sensellarisme i a la pobresa.

Aquesta investigació té com a objectiu general descriure i analitzar el sensellarisme jove a partir dels relats de vida dels seus protagonistes: joves que en aquest moment es troben en situació de sensellarisme a Barcelona o que ja l'han deixat enrere.

Els objectius específics són:

- Descriure les trajectòries de vida de dones joves, joves extutelats, joves migrants i joves amb problemes de salut mental.
- Identificar els factors psicosocials que augmenten el risc de sensellarisme o la seva cronificació.
- Generar hipòtesis sobre els factors estructurals que incideixen en el sensellarisme jove.

Aquest informe s'estructura en cinc capítols. En el primer capítol descrivim la metodologia emprada; en el segon, analitzem les dades sobre el sensellarisme a la ciutat posant èmfasi en els i les joves; en el tercer, ens aproximem a les trajectòries de vida de joves sense llar que viuen diferents condicions de diversitat: dones joves, joves extutelats, joves migrants i joves amb diagnòstic en salut mental. En el quart analitzem les estratègies d'autoprotecció i suport mutu que tenen els joves, i en el cinquè tractem les valoracions que fan els joves en els diferents recursos d'allotjament de la XAPSLL. Finalment, oferim unes pistes a seguir en la intervenció i les polítiques amb joves en situació de sensellarisme.

*Les característiques
històricosocials del moment
en què ens toca viure marca
les nostres biografies*

1. Metodologia

Anàlisi quantitativa. Evolució del sensellarisme a Barcelona

L'anàlisi de l'evolució del sensellarisme a Barcelona és un capítol essencial de la Diagnosi des de la primera edició el 2008. Per tal de monitorar l'evolució utilitzem dues fonts de dades: 1) Les de les persones que dormen al carrer recollides pel Servei d'Inserció Social en Medi Obert (SIS-MO) de l'Ajuntament de Barcelona i 2) les de les persones que utilitzen els serveis d'allotjament de la XAPSLL.

Les dades del SIS ens informen sobre les persones que pernocten al ras i són recollides pels educadors i educadores de carrer. Els anys 2008, 2011, 2016, 2017 i 2018 comptem a més amb les dades provinents del Recompte Ciutadà organitzat per la XAPSLL, que, a més de ser una eina de sensibilització sobre el sensellarisme, permet contrastar les dades del SIS sobre el nombre de persones que pernocten al ras. La nit que s'organitza el Recompte, grups de ciutadans i ciutadanes surten pels carrers de tota Barcelona per tal de comptabilitzar el nombre de persones que es veuen obligats a dormir al carrer. A partir de l'any 2018, la XAPSLL estableix que els recomptes es faran cada dos anys. En aquest informe es recullen dades del darrer recompte, el de 2018, que s'actualitzen amb les dades recollides pels equips de carrer municipals (SIS-MO). Les últimes edicions de la Diagnosi (vg. Sales, Uribe i Marco, 2015; Sales, Guijarro, Tello i de Inés, 2017) mostren que la diferència entre les dades recollides

pel SIS i les del Recompte s'ha anat reduint, la qual cosa indica que ambdues fonts de dades són consistents i fiables.

Anualment, la XAPSLL recull dades sobre les persones allotjades als seus equipaments durant una nit concreta, usualment del mes de març o maig, per tal d'evitar doblaments de les dades. En aquesta edició, les dades es van recollir la nit del 15 de maig de 2019. Així, es recullen dades referents al gènere, l'edat, la nacionalitat, la situació administrativa, la discapacitat i la dependència i la font d'ingressos de les persones ateses. Tot això ens informa sobre el nombre i el perfil bàsic d'aquestes persones. En aquesta edició, que vol posar el focus en les persones joves sense llar, hem fer una descripció més acurada de les dades quantitatives sobre elles, ja que ha estat possible creuar les seves dades d'edat amb les de gènere. En l'anterior Diagnosi (Sales, Guijarro, Tello i de Inés, 2017) es pot trobar una descripció detallada de les modificacions i ampliacions que s'han dut a terme en la recollida de dades de la XAPSLL.

Així doncs, combinant les dades obtingudes per la XAPSLL i les obtingudes pel SIS en una mateixa nit, obtenim una foto fixa del nombre i les característiques de les persones que dormen al carrer i en equipaments a Barcelona.

Anàlisi qualitativa. Relats de vida de joves en situació de sensellarisme a Barcelona

Actualment vivim en un moment històric en què la precarietat laboral i la dificultat d'accés a l'habitatge són les principals preocupacions dels i les joves. Les característiques històricosocials del moment en què ens toca viure marca les nostres biografies, però tanmateix no les marca totes de la mateixa manera ni amb la mateixa intensitat. Les estructures socials en què ens veiem inserits fan que unes persones esdevinguin més vulnerables que d'altres, cosa que dona lloc

a diferents experiències de vida. Més enllà de l'estudi estadístic que ens informa de l'extensió del sensellarisme, la metodologia qualitativa ens permet apropar-nos a aquesta diversitat d'experiències de vida dels i les joves sense llar i comprendre el sensellarisme en profunditat des del marc de referència dels propis joves (Krause, 1995), tot apreciand detalls de gran riquesa informativa que d'altra manera quedarien ocults.

El mètode biogràfic

Utilitzat tant en la recerca com en altres àmbits, el mètode biogràfic fa referència a una sèrie de tradicions que tenen com a material principal la informació de tipus personal, biogràfica, de l'experiència de vida. Encara que aquest mètode es pot associar amb allò més íntim i intransferible de les persones, en aquesta diagnosi no pretenem fer-lo servir per acostar-nos a individualitats tancades en si mateixes, sinó per explorar l'espai psicosocial on persones i estructures socials es connecten (Bassi, 2014). Els relats biogràfics poden ser entesos com representacions de problemes socials més amplis (Bassi, 2014)

i a través seu podem conèixer l'impacte de les transformacions socials a escala quotidiana (Pujadas, 1992). És en aquest sentit que l'emprem. D'aquesta manera defugim tant les perspectives estructuralistes, que neguen la capacitat de les persones per prendre decisions i fer canvis intencionals en l'esdevenir de la seva vida, com els enfocaments psicologitzants i patologitzants que se centren en factors individuals, patologies i addiccions i que creen una imatge limitada i estigmatitzant del sensellarisme.

Relats de vida

Dins la diversitat d'eines que inclou el mètode biogràfic, utilitzem la tècnica dels relats de vida. Un relat de vida és el resultat d'una entrevista narrativa en què es descriu un recorregut vital. El seu objectiu és estudiar un fragment particular d'una realitat social i històrica (Bertaux, 1997), i el seu caràcter testimonial i narratiu ens permet situar-nos en el temps i l'espai on aquestes històries tenen lloc. Per tal d'elaborar hipòtesis sobre els processos socials i psicosocials implicats en el sensellarisme, ens fixem en les pràctiques i esdeveniments recurrents dels relats dels joves (Bertaux, 1997). És a dir, seleccionem

els esdeveniments que es repeteixen en les seves biografies i que per tant poden estar relacionats amb la situació que tots o alguns/es joves entrevistats pateixen: el sensellarisme o el sensellarisme des d'una determinada condició de vida, subjectivitat o experiència, com ara ser una dona, haver fet un procés migratori, tenir problemes de salut mental o haver estat tutelat/da. Entenem, doncs, el sensellarisme com un o diversos episodis en la trajectòria de vida d'una persona (Clapham, 2003), i les narracions dels esdeveniments i experiències, si es repeteixen en un cert nombre de casos, poden permetre des-

cobrir una diversitat processos socials més amplis. Això no significa que haguem obviat aquelles pràctiques i esdeveniments únics o menys recurrents. Lluny d'això, els entenem com a possibilitats d'experiència que només es poden explicar des del si d'una societat o d'un sistema determinats (Ellis i Bochner, 2000).

Les entrevistes dutes a terme per a aquesta Diagnosi s'estructuren en dues parts: la primera té l'objectiu d'animar la narració lliure de la vida del o la jove, i, seguint Bertaux (1997), es fa a partir d'una sola pregunta: "Quin camí ha fet la teva vida que t'ha portat a la situació d'haver de viure sense llar?". La segona part té la forma d'una entrevista oberta amb un guió de temes que creiem imprescindible obrir o profunditzar-hi si no s'ha fet durant la narració o si s'ha fet massa superficialment. Alguns d'aquests temes, seguint la proposta de Feixa (2018), són la història familiar, la

institució escolar, altres institucions (centres d'acollida, d'internament...), les relacions informals, les xarxes afectives, les activitats d'oci, les relacions laborals i/o cerca de feina, la relació amb serveis socials, de salut i entitats tercer sector, les migracions o canvis d'habitatge i les discriminacions patides. Aquesta manera de fer les entrevistes ens permet, per una banda, identificar moments de presa de decisions, intencions, valors, voluntats, capacitats, punts de gir, moments històrics i esdeveniments vitals significatius, i, per l'altra, ens permet assegurar-nos que tractem els temes que destaquen en la literatura sobre sensellarisme juvenil. Mitjançant aquests relats volem esclarir quins han estat els elements vitals que han portat els i les joves a la seva situació actual, entendre el sensellarisme des de la seva experiència i tenir elements per pensar què pot contribuir a projectar un futur diferent.

Mostra

Hem entrevistat 32 persones seleccionades segons els següents criteris:

- Es troben en situació de sensellarisme
- Són joves d'entre 18 i 29 anys
- Han estat o són usuàries de serveis de la XAPSL

Per tal d'assegurar la variabilitat de la mostra s'han buscat persones que pertanyen a diferents col·lectius o perfils: extutelades, migrades, amb problemes de salut mental i dones.

Perfil dels participants

Edat	
Primera joventut (18-22)	23 participants
Joventut tardana (23-29)	9 participants
Sexe / gènere	
Homes cisgènere	24 participants
Dones cisgènere	7 participants
Identitat de gènere no binària	1 participant
Origen / ètnia	
Estat espanyol	4 participants de Catalunya. Entre ells/es: 1 d'ètnia gitana 1 arriba durant la infància tardana en un procés d'adopció.
Estranger	
Magreb	20 participants del Marroc i d'Algèria
Àfrica occidental	3 participants de Mali i Senegal
Orient Mitjà i Àsia	2 participants de l'Afganistan i Bangladesh
Llatinoamèrica	2 participants del Brasil i de Colòmbia
Europa (no Estat espanyol)	1 participant de Rússia
Extutelats	
No extutelats	24 participants
Extutelats	8 participants
Salut mental i consum de substàncies	
No consum de substàncies i/o problemes de salut mental	22 participants
Consum de substàncies i/o problemes de salut mental	10 participants
Orientació sexual	
Heterosexual	28 participants
Homosexual	2 participants
Orientació sexual no binària	1 participant
No definida	1 participant
Lloc de pernoctació en el moment de l'entrevista	
CPA Nou Barris	10 participants
CPA Zona Franca	6 participants
Centre Residencial Maria Feixa	5 participants
Llar Santa Isabel	3 participants
Pisos Càritas	3 participants
CPA Sarrià	1 participant
Equipament Integral Horta	1 participant
Cal Muns	1 participant
Pis Fundació Maria Raventós	1 participant
Habitatge de protecció oficial	1 participant

Anàlisi

Per a dur a terme l'anàlisi de les entrevistes, aquestes s'han transcrit i s'han categoritzat temàticament. Aquesta categorització, juntament amb les categories dels col·lectius més

representatius a què pertanyen els joves, ha determinat l'estructura i el contingut de l'informe.

Grup de discussió

A més d'analitzar les trajectòries vitals dels participants, en aquesta Diagnosi 2019 s'han volgut incloure les valoracions que els i les joves fan de les respostes assistencials que se'ls ofereixen. Per això, a més de les entrevistes, on ja apareixen valoracions dels joves, s'ha fet servir la tècnica del grup de discussió, per tal que la confrontació d'opinions pugui enriquir la informació que tenim sobre la seva percepció dels serveis i dels equipaments.

La dinàmica del grup de discussió, format per 7 joves que s'han allotjat en diferents equipaments, s'ha estructurat en quatre parts: En la primera, els membres es presenten, en la segona expliquen quina és la seva experiència en els equipaments, i en la tercera i la quarta discuteixen aspectes positius i aspectes millorables dels equipaments, respectivament.

*El 2019 a Barcelona, prop de
3.700 persones es troben en
situació de sensellarisme*

2. Evolució de les dades quantitatives. Període 2008-2019

El 2019 a Barcelona, prop de 3.700 persones es troben en situació de sensellarisme, 1.700 més que el 2008. En altres grans ciutats d'Europa també ha augmentat el sensellarisme de manera important (FEANTSA, 2018), la qual cosa evidencia que estem davant d'un problema d'arrel local, estatal i global. A Barcelona, la manca d'habitatge assequible i el deteriorament de les condicions de treball, juntament amb la Llei d'estrangeria, incideixen en aquest augment. S'hi sumen processos polítics i econòmics globals com la financiarització de l'habitatge, denunciada per la relatora d'habitatge de les Nacions Unides Leilani Farha (2017), així com els fluxos migratoris internacionals. Tots aquests factors impacten la vida de les persones, però no afecten a tothom de la mateixa manera, hi ha grups socials que enfronten situacions de major vulnerabilitat. El creixement del sensellarisme a Barcelona té característiques pròpies que cal conèixer per tal de dissenyar polítiques i intervencions eficaces. En aquest capítol analitzem les dades sobre sensellarisme disponibles a la ciutat per tal de conèixer millor qui es troba sense llar i com evoluciona el sensellarisme a Barcelona.

Les fonts de dades de què disposem (dades del SIS i dades del recompte anual de persones allotjades a equipaments de la XAPSLL) ens permeten donar resposta a preguntes importants: Augmenta o disminueix el nombre de persones sense llar a Barcelona? En quina mesura i quina n'és l'evolució? Quines són les característiques sociodemogràfiques de les persones que dormen al carrer i als equipaments? Augmenten els recursos d'atenció al sensellarisme? Aquest any 2019, a més, és rellevant la publicació de l'informe *Qui dorm al carrer a Barcelona?* (Sales, 2019). El document analit-

za per primer cop dades de registres socials de l'Ajuntament de Barcelona entre 2008 i 2018 i proporciona informació inèdita sobre les persones que dormen al carrer.

Tot i que Barcelona és la ciutat de l'Estat espanyol que més esforços dedica a conèixer el sensellarisme, el nombre total de ciutadans i ciutadanes que enfronten l'exclusió residencial encara roman oculta. Mentre no disposem de dades sobre les persones que viuen en situacions d'habitatge insegur o inadequat, situacions que afecten més les dones (Sales i Guijarro, 2017) i els joves, la diagnosi del sensellarisme i l'exclusió residencial continuarà sent incompleta. El sistema de categories ETHOS (FEANTSA, 2008), descrit en profunditat en anteriors diagnosi (vg. Sales, Uribe i Marco, 2015, i Guijarro, Sales, Tello i de Inés, 2017), permet visibilitzar la diversitat de situacions que compren això que anomenem sense llar.

A Barcelona, 259 persones utilitzen centres de baixa exigència (ETHOS 2), 578 estan allotjades en centres residencials temporals (ETHOS 3), 760 viuen en pisos amb suport social (ETHOS 7) i 562 s'allotgen en pensions i habitacions de relloguer com a recurs d'emergència abans que se'ls assigni una plaça en un allotjament (ETHOS 8). El sistema ETHOS també ens obliga a parar atenció a la cara oculta de l'exclusió residencial, de la qual no tenim dades: les persones que viuen sota amenaça de desnonament, les que es veuen obligades a viure en cases d'amics o de familiars, les que són víctimes de violència o les qui abandonaran una presó, un hospital o el sistema de protecció d'infants i adolescents sense tenir una llar on anar.

Taula 2.1. Nombre de persones sense llar a la ciutat de Barcelona. Classificació ETHOS. 2011, 2013, 2015, 2017, 2019

Nombre de persones						
	Categories operatives	No- vembre 2011	Març 2013	Març 2015	Maig 2017	Maig 2019
		N	N	N	N	N
Sense sostre	1. Viure en un espai públic o a la intempèrie	726	870	693	962	1027
	2. Pernoctar en un alberg i/o forçat a passar la resta de dia en un espai públic	197	259	252	265	259
Sense habitatge	3. Viure en albergs o centres per a persones sense llar. Allotjaments temporals	320	333	511	586	578
	4. Viure en refugis per a dones	nd	4	4	nd	nd
	5. Viure en allotjaments temporals reservats a immigrants i als demandants d'asil	nd	nd	nd	nd	nd
	6. Viure en una institució residencial o d'internament amb la perspectiva de ser acomodat/da en un termini definit sense un habitatge d'acollida disponible	nd	nd	nd	nd	nd
	7. Viure en un allotjament amb recolzament sostingut per a persones sense llar	342	356	481	717	760
Habitatge insecur	8. Viure en un habitatge amb règim de tinença insegur. Sense pagar lloguer	399	499	424	438	562
	9. Viure sota amenaça de desnonament	nd	nd	nd	nd	nd
	10. Viure sota l'amenaça de violència per part de família o parella	nd	nd	nd	nd	nd
Habitatge inadequat	11. Viure en estructures temporals o no convencionals	695	595	434	415	498
	12. Viure en un habitatge no apropiat segons la legislació	nd	nd	nd	nd	nd
	13. Viure en un habitatge massificat	nd	nd	nd	nd	nd
TOTAL		2679	2916	2799	3383	3696

En aquesta Diagnosi posem èmfasi en les dades sobre joves sense llar, i per això analitzem la distribució dels joves a través de les categories ETHOS. En aquest cas, com en el cas de les dones, les escasses dades apunten que el sensellarisme ocult és més freqüent (Quilgars, 2010; Curry, Morton, Matjasko, Dworsky, Samuels i Schlueter, 2017). El sistema ETHOS ens permet visibilitzar l'enorme diversitat de situacions d'exclusió residencial en les que es pot trobar la joventut, de les quals no tenim gaire informació. Per exemple, el *couch surfing*, literalment surfejar sofàs, que es va popularitzar fa anys com un fenomen digital per a viatjar i compartir llar, és una pràctica de supervivència per a alguns joves sense llar (Curry et al. 2017). Aquests joves

alternen habitatges temporals de persones conegudes, amics o familiars.

El que sí que sabem és que a Barcelona aquest any 380 homes joves i 154 dones joves es troben sense llar. L'efecte de gènere observat a la població adulta sembla reproduir-se en els joves: la majoria dels qui es troben en situació de sensellarisme són homes joves i aquesta diferència s'accentua al carrer. El nombre d'homes joves allotjats en albergs també és major que el de dones mentre que als pisos aquesta diferència es redueix. En general, de 760 persones allotjades en pisos, només 101 són joves sense llar. Els joves allotjats en equipaments de la XAPSELL són 389, mentre que els que dormen al carrer són 145.

Taula 2.1.1 Nombre de joves sense llar a la ciutat de Barcelona. Classificació ETHOS. 15 de maig de 2019

		Nombre de persones			
	Categories operatives	Total	Total de joves	Dones	Homes
		N	N	N	N
Sense sostre	1. Viure en un espai públic o a la intempèrie	1027	145	18	127
	2. Pernoctar en un alberg i/o forçat a passar la resta de dia en un espai públic	259	108	2	106
Sense habitatge	3. Viure en albergs o centres per a persones sense llar. Allotjaments temporals	578	79	39	40
	4. Viure en refugis per a dones	nd	nd	nd	nd
	5. Viure en allotjaments temporals reservats a immigrants i als demandants d'asil	nd	nd	nd	nd
	6. Viure en una institució residencial o d'internament amb la perspectiva de ser acomodat/da en un termini definit sense un habitatge d'acollida disponible	nd	nd	nd	nd
	7. Viure en un allotjament amb recolzament sostingut per a persones sense llar	760	101	40	61
Habitatge insegur	8. Viure en un habitatge amb règim de tinença insegur. Sense pagar lloguer	562	101	55	46
	9. Viure sota amenaça de desnonament	nd	nd	nd	nd
	10. Viure sota l'amenaça de violència per part de família o parella	nd	nd	nd	nd
Habitatge inadequat	11. Viure en estructures temporals o no convencionals	498	nd	nd	nd
	12. Viure en un habitatge no apropiat segons la legislació	nd	nd	nd	nd
	13. Viure en un habitatge massificat	nd	nd	nd	nd
TOTAL		3696	534	154	380

Des del 2011, el nombre total de persones sense llar a Barcelona ha augmentat gairebé 1.000 persones. Així, continua havent-hi una tendència ascendent, amb un total de 3.696 persones en situació de sensellarisme el 2019. D'aquest total, 1.027 persones pernocten al carrer i 498 viuen en assentaments, les situacions d'exclusió més visibles. Les altres 2.171 es distribueixen entre centres residencials i pisos d'inclusió de la XAPSL. Com s'ha dit anteriorment, aquest augment no és un fenomen local sinó que es tracta d'un problema que afecta a altres ciutats europees. La FEANTSA ha alertat de l'alarmant creixement de persones sense llar

arreu d'Europa, amb un increment del 150% a Alemanya entre 2014 i 2016, un 145% a Irlanda entre els anys 2014 i 2017, i un 170% al Regne Unit entre el 2010 i el 2017 (Abbé Pierre Foundation i FEANTSA, 2018).

El maig de 2019, el nombre de persones que dormen al carrer han arribat a un nou màxim: 1.027 persones. Mentre el nombre de persones sense llar no deixa de créixer, els esforços per donar una resposta assistencial també han augmentat. Si el 2008 la XAPSL allotjava 1.190 persones, el 2019 n'allotja 2.171.

Taula 2.2. Nombre de persones sense llar a la ciutat de Barcelona, 2008, 2011, 2013, 2015, 2017, 2019

	2008	2011	2013	2015	2017	2019
	N	N	N	N	N	N
SIS-Medi Obert (Recompte ciutadà)	562 (658)	726 (838)	870	693	962	1027
Assentaments (segons informes del SIS)	265	695	595	434	415	498
Persones allotjades en recursos residencials de la XAPSL	1190	1258	1451	1672	2006	2171
Total persones sense llar	2017	2679	2916	2799	3383	3696

Entre parèntesi apareixen les dades de persones pernoctant al carrer segons el Recompte ciutadà realitzat per la XAPSL els anys 2008, 2011 i 2017.

Gràfic 2.1 Evolució del nombre total de persones sense llar a Barcelona. 2008 - 2019.

Gràfic. 2.2. Evolució del nombre de persones sense sostre detectades per SIS-Medi Obert. Mesos de març i maig. 2008-2019

El recompte ciutadà ha quedat establert com una de les eines de sensibilització de més abast de la XAPSL, i ja du sis edicions. Durant el recompte ciutadà, al voltant del mil voluntaris i voluntàries surten pels carrers de Barcelona durant una nit a comptar les persones que pernocten al carrer. Els dies previs al recompte, el voluntariat rep al seu correu informació sobre el sensellarisme per combatre les simplificacions i els mites que diuen

que qui està al carrer és perquè vol o perquè té un problema amb el consum d'alcohol. La diferència entre el nombre de persones que dorm al carrer detectat al recompte ciutadà i el nombre de persones detectat pel SIS en Medi Obert és pràcticament inexistent. Si el recompte ciutadà de 2018 va detectar 956 persones dormint al carrer, el SIS-MO en va detectar 942, cosa que demostra la fiabilitat d'ambdues fonts de dades.

Taula 2.3. Evolució de les persones detectades per l'equip d'educadors/es de SIS- Medi Obert els mesos de març o maig i comparació amb recomptes ciutadans. 2008-2019

	Estimació nombre de persones sense llar al carrer	Dades dels recomptes	Desviació
Març 2008	562	634	12,81%
Març 2009	669	-	-
Març 2010	619	-	-
Març 2011	711	-	-
Novembre 2011	726	838	15,43%
Març 2012	731	-	-
Març 2013	870	-	-
Març 2014	715	-	-
Març 2015	693	-	-
Maig 2015	709	892	25,81%
Març 2016	941	-	-
Maig 2016	873	941	7,79%
Març 2017	907	-	-
Maig 2017	962	1026	6,65%
Març 2018	954	-	-
Maig 2018	942	956	1,49 %
Març 2019	1011	-	-
Maig 2019	1027	-	-

Nota: No s'inclouen assentaments.

Recomptes de 2008, 2011, 2016, 2017 i 2018 realitzats per la XAPSL. Els resultats estan recollits a Cabrera (2008), Sales (2011), Sales (2013), Sales, Uribe i Marco (2015) i de Inés, Guijarro, Tello i Sales (2017).

Recompte de 2015 realitzat per Arrels Fundació.

La proporció entre homes i dones atesos per la XAPSLL es manté estable amb un lleuger augment del nombre de dones. Tanmateix, el nombre de menors de 18 anys augmenta gairebé un 2% respecte el 2017. Aquest augment podria reflectir un agreujament de les condicions de vida de les famílies monoparentals on la persona adulta és la mare. Entre

les persones que dormen al carrer, la situació és diferent, i la proporció d'homes és molt més elevada que la de les dones. Durant els últims anys, les dones mai no han representat més del 15% de persones sense sostre al carrer (Sales, 2019), unes xifres que estan vinculades al major risc de les dones a patir violència quan dormen al carrer.

Taula 2.4. Sexe de les persones allotjades en recursos de la XAPSLL. %. 2009-2019

	Març 2009 N ¹ =1141	Març 2011 N ¹ =1229	Març 2013 N ¹ =1451	Març 2015 N ¹ =1672	Maig 2017 N ¹ =2006	Maig 2019 N ¹ =2171
	%	%	%	%	%	%
Homes	64,9	65,7	62,7	64,4	60,4	57,6
Dones	23,8	22,6	25,9	21,8	23,2	24,0
<18	11,3	11,7	11,4	13,8	16,4	18,3

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

Durant els pitjors moments de la crisi que va iniciar-se el 2008, les famílies van experimentar en major mesura la pobresa i els desnonaments, i el nombre de famílies sense llar va augmentar. Des del 2015, la proporció d'infants i adolescents allotjats a la XAPSLL tendeix a augmentar, cosa que podria reflectir novament les dificultats per a accedir a un

habitatge assequible de les famílies a Barcelona i que apunta que el problema, lluny de resoldre's, s'estén. A Catalunya, les llars més empobrides són les llars amb infants. La taxa de risc de pobresa es dispara fins el 35,3% entre les famílies amb fills, mentre a les llars amb dos adults sense fills la taxa descendeix a l'11,8% (ECAS, 2019).

Taula 2.5. Edat de les persones allotjades en equipaments. %. 2009-2019

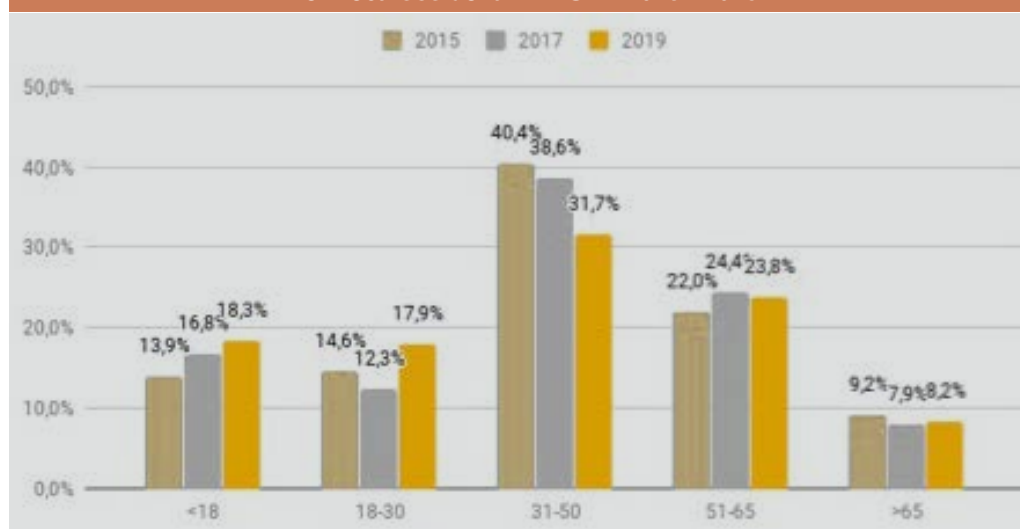
	Març 2009 N ¹ =1121	Març 2011 N ¹ =1228	Març 2013 N ¹ =1451	Març 2015 N ¹ =1657	Maig 2017 N ¹ =1985	Maig 2019 N ¹ =2171
	%	%	%	%	%	%
<18	11,7	11,9	11,2	13,9	16,8	18,3
18-65	79,5	79,9	78,4	76,9	75,3	73,4
18-30	nd	nd	nd	14,6	12,3	17,9
31-50	nd	nd	nd	40,4	38,6	31,7
51-65	nd	nd	nd	22,0	24,4	23,8
>65	8,8	8,2	10,4	9,2	7,9	8,2

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

Entre el 2008 i el 2015, el recompte d'equipaments de la XAPSLL no registrava el nombre de joves allotjats, i les franges d'edat eren massa àmplies. Des del 2015, però, coneixem el nombre de persones d'entre 18 i 30 anys ateses en equipaments i, per tant, ara disposem d'una sèrie de dades de quatre anys. Els joves en situació de sense llar són el 17,9% de la població sense llar a Barcelona. Malgrat que, en general, el nombre de persones de totes les franges d'edat augmenta, els

joves d'entre 18 i 30 anys augmenten en major proporció. En dos anys el nombre de joves allotjats ha passat d'un 12,3% al 17,9% actual. També al carrer trobem més joves. De fet, la xifra es duplica entre 2016 i 2018, sobretot per l'arribada de joves d'Àfrica del Nord (Sales, 2019). L'augment de joves allotjats reflecteix la resposta de la XAPSLL davant l'augment de joves que no poden accedir a un habitatge.

Gràf. 2.3. Evolució de l'edat de les persones allotjades en recursos de la XAPSLL. 2015 - 2019

Un 25,5% de les persones allotjades en equipaments de la XAPSLL es troba en situació irregular. La irregularitat augmenta de manera molt marcada respecte el 2017, quan representava un 14,10% del total de persones allotjades. El grup més nombrós, però, és el de les persones nascudes a Espanya, que són un 36,5% dels allotjats. Malgrat això, la proporció de persones espanyoles allotjades disminueix de manera considerable des del 2011 i es manté estable al carrer (Sales, 2019). Part de l'augment de les persones irregulars allotjades podria correspondre's amb l'augment de joves migrats sols. D'altra banda podria indicar que, mentre les perso-

nes espanyoles continuen recuperant-se del efectes de la crisi, les persones en situació irregular continuen enfrontant molts obstacles o tornen a migrar en major mesura que els anys previs un cop diluïts els efectes de la crisi econòmica.

Contràriament, al carrer, el grup més nombrós és el de les persones nascudes a l'espai Schenguen de la UE. Representen un 45% del total i protagonitzen un marcat increment entre el 2017 i el 2018 (Sales, 2019). Aquest increment, però, només es produeix al carrer. Des del 2011, la proporció de persones comunitàries allotjades per la XAPSLL es troba estable entre el 10% i l'11%.

Taula 2.6. Nacionalitat de les persones allotjades en equipaments. %. 2009-2017

	Març 2009 N ¹ =1119	Març 2011 N ¹ =993	Març 2013 N ¹ =1446	Març 2015 N ¹ =1672	Maig 2017 N ¹ =1908	Maig 2019 N ¹ =2014
	%	%	%	%	%	%
Espanyola	38,3	52,8	42,6	41,6	46,3	36,3
Comunitària	9,1	10,1	11,3	10,9	11,0	11,3
No comunitària	52,5	37,2	46,1	47,5	42,7	52,3
Situació regular	14,9	20,0	24,5	27,8	28,6	26,9
Situació irregular	37,6	17,1	21,6	19,6	14,1	25,5

¹ Nombre de persones de les quals disposem d'informació.

Les persones amb discapacitat que s'allotgen en equipaments de la XAPSLL també té tendència a augmentar des del 2015. Aquest any 2019, 206 persones amb una discapacitat de més del 64% es troben allotjades a equipaments de la XAPSLL, i n'hi ha 91 amb

un certificat d'entre un 33% i un 64% de discapacitat. No sabem si aquestes persones es troben allotjades en recursos adaptats a les seves necessitats de salut ni tampoc si aquest augment reflecteix processos administratius per aconseguir prestacions.

Taula 2.7. Persones amb certificat de discapacitat ateses en equipaments de la XAPSLL. 2011-2019

	Març 2011 N ¹ =1034		Març 2013 N ¹ =1451		Març 2015 N ¹ =1672		Maig 2017 N ¹ =2006		Maig 2019 N ¹ =2171	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Amb certificat de discapacitat	132	12,8	265	18,3	142	8,5	234	11,7	297	13,7
Amb certificat de discapacitat entre el 33% i el 64%	45	4,4	50	3,4	42	2,5	82	4,1	91	4,2
Amb certificat de discapacitat de més del 64%	89	8,6	215	14,8	100	6,0	143	7,1	206	9,5

¹ Nombre de persones ateses

El nombre de persones amb dependència reconeguda per l'Administració ateses per la XAPSLL es manté relativament estable des del 2011. Entre el 2017 i el 2019 aquesta xifra disminueix, i si el 2017 hi havia allotjades 90 persones amb dependència, el 2019 n'hi ha 71. Tenint en compte que el nombre de

persones sense llar augmenta, el fet que el nombre de persones dependents disminueixi podria reflectir un esforç de l'Administració per donar resposta a la dependència abans que evolucioni cap a situacions d'exclusió severa com el sensellarisme.

Taula 2.9. Persones amb reconeixement de grau de dependència allotjades en equipaments de la XAPSLL. 2011-2019.

	Març 2011 N ¹ =1034		Març 2013 N ¹ =1451		Març 2015 N ¹ =1672		Maig 2017 N ¹ =2006		Maig 2019 N ¹ =2171	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Amb reconeixement de grau de dependència	32	3,1	60	5,8	52	3,1	90	4,5	71	3,3
Grau 1	20	1,9	35	3,4	40	2,4	47	2,3	48	2,2
Grau 2	7	0,7	22	2,1	10	0,6	17	0,8	14	0,6
Grau 3	6	0,6	3	0,3	2	0,1	4	0,2	21	1,0

¹ Nombre de persones ateses

Entre les persones ateses per la XAPSLL, les persones que no reben cap ingrés representen el 38%. Aquesta proporció disminueix respecte el 2017 i podria indicar l'augment de treballadors pobres o un augment en les prestacions. Tanmateix, la proporció de treballadors pobres disminueix d'un 12,8% el 2017 a un 9,2% el 2019, tot i que les condicions de treball no han variat. Pel que fa a les prestacions, disminueixen el nombre de persones perceptores de la SOVI (Assegurança Obligatòria de Vellesa i Invalidesa), la ILT (Incapacitat Temporal), l'atur i l'excarce-

ració, i augmenten per a la Renda Garantida de Ciutadania, la Pensió d'Invalidesa de la Seguretat Social, les Pensions No Contributives (PNC) i les prestacions per discapacitat (LISMI). Les prestacions més comunes són les pensions no contributives, les prestacions per discapacitat i la Renda Garantida de Ciutadania. Amb tot, les xifres indiquen que tenir una prestació no és garantia d'accés a l'habitatge. Desafortunadament, la qualitat de les dades sobre els ingressos podria estar afectada perquè les entitats no disposen de dades d'al voltant d'un 25% de les persones.

Taula 2.10. Origen dels ingressos de les persones allotjades en equipaments de pernoctació de la XAPSLL. 2012-2019.

	Març 2012 N ¹ =1561		Març 2013 N ¹ =1451		Març 2015 N ¹ =1672		Maig 2017 N ¹ =2006		Maig 2019 N ¹ =2171	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Persones sense ingressos	844	54,1	824	56,8	868	51,9	884	44,1	824	38,0
Perceptores de SOVI	nd	nd	nd	nd	59	3,5	56	2,8	39	1,8
Perceptores de pensió d'invalidesa S.S.	32	2,0	15	1,0	20	1,2	25	1,2	41	1,9
Perceptores de P.N.C. // L.I.S.M.I.	201	12,9	183	12,6	153	9,2	249	12,4	293	13,5
Perceptores I.L.T.	5	0,3	2	0,1	3	0,2	7	0,3	4	0,2
Perceptores de subsidi d'atur	33	2,1	42	2,9	53	3,2	68	3,4	43	2,0
Perceptores de subsidi d'excarceració	6	0,4	4	0,3	2	0,1	4	0,2	3	0,1
Perceptores de Renda Garantida de Ciutadania ²	105	6,7	84	5,8	111	6,6	122	6,1	155	7,1
Persones amb rendes del treball	64	4,1	92	6,3	182	10,9	256	12,8	201	9,3
Persones amb rendes del treball i alguna pensió o subsidi	14	0,9	47	3,2	22	1,3	31	1,5	14	0,6
Perceptores prestació jove per a persones extutelades	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	nd	1	0,6
Persones amb font d'ingressos desconeguda	257	16,5	158	10,9	299	11,9	304	15,2	553	25,5

¹ Nombre de persones ateses

² En els anteriors informes Renda Mínima d'Inserció

*A Barcelona, el 2019, al voltant
d'un 17,9% de la població sense
llar és població jove*

3. Joves i sensellarisme

En el nostre imaginari, una persona sense llar és un home de mitjana edat que dorm al carrer. Malgrat això, la FEANTSA (2017) afirma que les persones joves representen entre un 20% i un 30% del total de persones sense llar a la majoria de països de la UE, una xifra que va en augment. A Barcelona, el 2019, al voltant d'un 17,9% de la població sense llar és població jove (18-30 anys) i un 18,3% són menors d'edat (de Inés, Guijarro, Tello i Sales, 2017). Aquesta és una tendència que comparteixen els països del Nord Global; per exemple, un informe del Canadà i la Unió Europea alerta de l'augment del nombre de joves que es troben sense llar (Canada Without Poverty, A Way Home Canada, Canadian Observatory on Homelessness i FEANTSA, 2016).

El sensellarisme s'experimenta de manera diferent en la joventut que en l'adulthood, i també són diferents les seves causes. Per exemple, els problemes d'habitatge, com la privació material severa o la sobrecàrrega pels costos de l'habitatge, són més probables durant la joventut (FEANTSA, 2017). Però el sensellarisme no només té característiques diferents entre els joves i els

adults, sinó que, a més, la població jove es heterogènia en si mateixa. Aquesta manca d'homogeneïtat implica que les respostes que vulguin pal·liar, prevenir o acabar amb el sensellarisme juvenil hauran de tenir en compte les problemàtiques i les necessitats específiques de les persones que es troben en la intersecció de diferents condicions de diversitat.

En aquest informe posem aquesta diversitat en primera línia d'anàlisi, per això analitzem les trajectòries vitals de joves diversos en situació de sensellarisme. Concretament, analitzem les trajectòries de dones joves, joves extutelats/des, joves migrants i joves amb diagnòstic psiquiàtric i/o problemes de salut mental. Així, el capítol s'estructura en els següents apartats: en primer lloc, analitzem les condicions de vida de la joventut barcelonina i els antecedents del sensellarisme comuns a tots els joves; en segon lloc, analitzem les trajectòries dels joves tenint en compte la seva diversitat, i finalment incloem l'avaluació que un grup de joves ha fet sobre els serveis d'atenció a les persones sense llar de Barcelona.

Condicions de vida de la joventut a Barcelona: treball, educació i habitatge

"Estudia, treballa, compra't una casa...". El sentit comú heretat de generacions anteriors ha entrat en crisi. Les generacions de joves del segle XXI s'enfronten a un nou context històric marcat pel capitalisme global i les noves tecnologies. L'esclat de la bombolla immobiliària, la crisi financera internacional, la financiarització de l'habitatge a escala global i la precarització del treball (Sales, setembre

2019) provoquen greus problemes econòmics i socials que, a nivell local, dificulten la construcció d'un projecte vital propi. La joventut, l'etapa vital on s'ha de construir aquest projecte, acusa més que altres col·lectius els problemes estructurals de la nostra societat: feina precària, preus de lloguer desorbitats i taxes universitàries inasequibles estan relacionades amb la impossibilitat

d'emancipar-se, de formar una família o de construir itineraris vitals alternatius.

A escala nacional, la manca de protecció del dret a l'habitatge que s'entén com una mercaderia, l'empitjorament de les condicions de treball i la condemna a l'exclusió social a la qual sotmet la llei d'estrangeria a les persones que migren creen nous pobres i cronifiquen la pobresa que ja hi ha. Si l'emancipació es troba al cor del que significa ser jove, l'estructura social actual la impedeix i els joves esdevenen un dels col·lectius que no té ple accés als drets de ciutadania.

A Catalunya, un 12,2% de les persones que treballen són pobres, el 87,1% dels nous contractes són temporals, i la temporalitat i les jornades parcials, que es tradueixen en salaris més baixos, afecten més a les dones que als homes i, en general, les dones, els joves i els catalans nascuts a l'estranger cobren menys (ECAS, 2019). El cas del Felipe és un exemple del nou fenomen dels treballadors pobres. El Felipe treballa en un bar, però el seus ingressos no li permeten pagar un lloguer i ha de viure en un recurs per a persones sense llar.

Ara mateix estic treballant en un bar i porto un any i sis mesos treballant i continuo treballant.

Felipe, 25 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Ser jove podria considerar-se sinònim de ser precari. El jovent d'entre 16 i 29 anys es troba a l'atur en major proporció que la població adulta (un 19,2% davant del 11,2% general); la meitat (un 50,4%) tenen treballs temporals fan les feines més precàries: restauració, serveis personals i vendes. En contrast amb aquestes dades, també ocupen llocs de treball tècnics i professionals en major proporció que les anteriors generacions perquè estan més qualificats. Igualment, malgrat que el col·lectiu jove va ser el que va patir amb més força la destrucció d'ocupació durant la crisi que es va iniciar el 2008, també és

el que més es recupera. La taxa de treballs ocupats per joves augmenta cada any (Observatori Català de la Joventut, 2019).

Entre els joves entrevistats trobem relats de precarietat com el del Farid, un noi senegalès que ha combinat una feina com a captador de socis per a ONG amb la feina per a Glovo:

Quan vaig tenir els 18 anys vaig decidir venir aquí a Barcelona, i abans de venir em vaig posar a Infojobs. Com que sabia manejar informàtica i tal... I em van sortir treballs d'ONG. [...] Llavors em vaig posar a treballar a porta freda, captador d'ONG, de diferents ONG. [...] Treballava també per a Glovo, i bé, era autònom, i havia de pagar barbaritat d'IRPF... Vaig veure que no era bo per a mi [...]. Però bé, jo continuo aquí lluitant per a poder tenir un treball, no per a dos mesos, i que pugui encaixar amb el meu perfil.

Farid, 22 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

També trobem el cas de la Natalie, que és mare i viu en un equipament per a persones sense llar.

Després he de planxar tres cistelles així de grans, i no res, et paguen 20 o 30 euros. No son ni 10 l'hora. També, quan surt un cangur, jo sóc la primera a acceptar.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Els joves també pateixen una marcada bretxa intergeneracional en els ingressos. El salari mitjà brut d'un barceloní de fins a 39 anys és un 32,6% inferior al d'un de més de 40 (IERMB, 2019). L'Àlex relata part de la seva trajectòria laboral i les dificultats per tenir una vida digna a Barcelona amb un salari escàs.

Cobrava 600 euros mitja jornada. La cosa bona és que es paga molt bé aquesta feina. Però és que, esclar, per a viure a Barcelona necessitaria una feina de 800, 900 euros per a viure bé, per a tenir la meva educació, el meu menjar, higiene i roba. I, potser, el que sobri per poder fer vida social, no sé, sortir, fer el que fa tothom, saps? Això a penes ho podia fer, no tenia diners per sortir.

Àlex, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

L'educació no garanteix una feina que no sigui precària, però protegeix de l'atur. Entre els joves, els qui tenen només l'educació secundària obligatòria pateixen el doble d'atur que els qui continuen estudiant (Observatori Català de la Joventut, 2019). La universitat, una institució central per la joventut, està perdent la seva funció d'ascensor social i expulsa l'alumnat que no pot pagar les altes taxes universitàries. Cap dels joves entrevistats ha tingut accés a la universitat, i els seus nivells de formació varien des dels qui no han accedit a l'educació secundària fins als qui han cursat formacions professionals. L'Abud, un noi marroquí de 19 anys, relata com va decidir-se a formar-se com a mecànic de vaixells.

Jo faig de mecànic de vaixells, arreglo els vaixells, porto 7 mesos. Abans jo volia ser mecànic de cotxes, perquè jo tinc un diploma del Marroc, però no val per a Espanya perquè totes les coses del cotxe... El nom no és igual, saps? I li he dit al director del centre que vull fer un curs de mecànic de cotxes. Ell em va dir: "Hi ha un curs de vaixells, és molt bo per a tu, si vols t'acompanyo a apuntar-te a aquest curs", i vaig anar-hi.

Abud, 19 anys

Entrevista del 30 de abril de 2019

El salari de referència, és a dir, els ingressos necessaris per sostenir una vida digna, es situa a Barcelona en 1.536€ per una persona sola i en 1.316€ per cada membre d'una parella que tingui un fill. D'aquest pressupost, l'habitatge és la necessitat bàsica a la que es destinen més recursos (AMB, 2019). El problema de l'habitatge és tan greu que ja es parla de la "generació de l'habitatge" (Best, R. Y Martin, A., 2019). Recentment el govern del Regne Unit ha calculat que, en menys de 30 anys, 630.000 *millenials* -joves nascuts

als 80 i als 90- no podran pagar el lloguer en el mercat privat d'habitatge quan es jubilin, i s'alerta sobre una futura crisi de pensionistes sense llar si no s'actua ara (Best, R. Y Martin, A., 2019). Si rebel·lia, protesta, idealisme i contracultura van ser paraules associades a les generacions de joves dels anys 70, les generacions de joves d'avui s'han associat a atur, precarietat, pragmatisme i supervivència (Feixa, 2006).

*Evitació de la pernoctació
al carrer, històries de
violència i abús sexual,
embarassos i maternitat
són algunes de les
diferències entre noies i
nois sense llar.*

3.1. Dones joves sense llar

El cas de les dones joves sense llar s'ha de considerar un fenomen amb característiques pròpies tant pel que fa als factors que les condueixen a una situació de sensellarisme com pel que fa a les experiències que viuen. La invisibilitat, una major evitació de la pernoctació al carrer, les històries de violència i abús sexual, els embarassos i la maternitat són algunes d'aquestes diferències entre noies i nois sense llar.

A més, també cal distingir les dones joves de les dones en general. Segons un estudi longitudinal amb 138 dones de totes les edats fet a Madrid (Panadero i Rodríguez, 2018), les dones sense llar, de mitjana, tenen 45 anys, es troben per primera vegada en aquesta situació als 35 anys, situació que dura 6,3 anys. Aquestes xifres, i per tant les experiències que les acompanyen, no encaixen amb les de la població femenina jove sense llar. Així, hi ha certes característiques dels relats de les dones joves que no apareixen en estudis fets amb dones en general, i a la inversa, en els relats de les joves no trobem de manera significativa alguns dels

trets que assenyalen els estudis fets amb dones de totes les edats. Per exemple, les dones joves sovint estan en procés de construcció de la seva xarxa d'afectes i famílies d'elecció, i molts embarassos i naixements del primer fill/a es donen ja en situació de sensellarisme. Sovint també s'observa en les noies una certa manca d'experiència a l'hora de moure's pel món, així com una il·lusió o esperança de cara al futur que són molt característiques de la joventut. En les joves, no destaca, en canvi, el deteriorament que es troba en les dones de mitjana edat (Panadero i Rodríguez, 2018). Tot això ens fa pensar que cal abordar el fenomen del sensellarisme femení jove i les polítiques d'atenció a les dones joves sense llar tenint en compte aquesta intersecció.

Els relats de vida de sis dones joves entrevistades serviran per anar il·lustrant aquest capítol dedicat a explorar les causes que les porten a la situació de sensellarisme, les dificultats específiques a què s'enfronten, així com les seves potencialitats.

Causes del sensellarisme femení jove. Històries de violència

A més de les causes del sensellarisme que les dones joves poden compartir amb els homes joves, com ara haver fet un procés migratori, haver perdut la tutela de l'Estat als 18 anys o la suma d'un conjunt de factors com la precarietat laboral i disputes no violentes amb la família, les noies sovint abandonen els seus habitatges perquè han patit maltractaments o abusos sexuals, ja sigui per part de la parella o de la família d'origen. Segons un estudi fet a la Gran Bretanya (Mackie i Thomas, 2014), un 61% de les dones sense llar es troba en aquesta situació per aquest

motiu. En l'estudi de Panadero i Rodríguez (2018) esmentat anteriorment, un 42% de les dones sense llar havien patit maltractaments durant la infància i un 28% havia patit abusos sexuals.

L'Aziza, una noia marroquina extutelada de 19 anys, tot i que explica experiències immediatament anteriors a la situació de sensellarisme que són semblants a les d'altres joves migrats i extutelats, també explica que va arribar a Melilla als 8 o 9 anys, després de fugir de la casa on vivia amb els seus pares

i els seus germans per evitar els maltractaments del seu pare.

A: [Al Marroc, jo vivia] amb el meu pare, la meva mare i els meus germans. La meva vida allà era fatal, pel maltractament del meu pare. [...] Perquè el meu pare ens tractava molt malament, pegava la meva mare i feia coses que... saps? [...] Li teníem molta por [...], era una situació molt difícil, que estas menjant i tira la taula, i ens comença a pegar a nosaltres i a la meva mare.

Aziza, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

La Natalie és una noia colombiana de 23 anys que explica el recorregut que va fer abans d'arribar a la situació en què es troba ara. Es tracta d'un recorregut llarg i ple de canvis, on la violència física i psicològica és molt present, tant per part de la parella com de la família. Quan era petita, vivia amb la seva mare i la parella de la seva mare:

N: L'Alberto era molt bo amb nosaltres. Nosaltres parlàvem molt poc amb el meu pare. Aleshores ella, la meva mare, em va començar a dir que jo li havia de dir "papá" perquè em pagava les coses. I jo: "Però és que aquest no és el meu pare". [...] Jo m'hi negava rotundament. [...] "Dile 'papá'", "No". Doncs em pegava. "Dile 'papá'", "No". Doncs em pegava. "Dile 'papá'", "No". Doncs em pegava més fort. "Dile 'papá'", "No". Em tancava al lavabo. "Dile 'papá'", "Papá!!". Al final arribava un moment en què no podia més...

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Ja a Barcelona, vivia amb la parella i van decidir tenir una criatura. Quan ella ja estava embarassada, ell va dir que ja no la volia i li va exigir que avortés. Ella s'hi va negar, i va començar a rebre amenaces de la família d'ell. Van trencar i després van tornar, i poc abans que nasqués la nena, ell va voler que anessin a passar uns dies a Saragossa:

N: Vam anar a Saragossa, suposadament era una setmana. Vam estar-hi quasi tres mesos i vaig donar a llum allà. Allà em tancava amb clau a casa, prenia pastilles... No era el noi que jo havia conegut. Gens ni mica; no en quedava res, d'aquell noi. Em vaig escapar quan la nena tenia un mes. [...] Va baixar les escales, em volia prendre el cotxet [...] i em va donar una bufetada. Aleshores va passar una patrulla [...], el van tirar a terra... Al principi sí que em va fer mal veure'l així, a terra, enmanillat... Però després vaig dir "me'n puc anar".

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Aleshores va allotjar-se a casa el seu pare, que vivia a Barcelona amb la seva parella i les seves filles, des de feia molts anys. Allà relata maltractaments psicològics, on la família l'aïllava i no li permetia fer de mare de la seva filla.

N: Jo li posava un vestidet i ells arribaven i la canviaven. Jo la volia banyar, i ells començaven a banyar-la... Aleshores, bé, ja no semblava jo la mare, sinó que semblava la germana [...]. I jo estava a la casa sempre tancada. Em van prendre el telèfon, tancaven la porta amb clau... perquè tenien por que jo tornés amb el noi. [...] Van començar amb les bromes de la cantimplora, saps? Jo era "la cantimplora", la que portava la llet, i quan vaig deixar de donar-li el pit era "la cantimplora inútil". [...] Després vaig començar a ser "la nana". Ells eren "el papá y la mamá", i jo "la nana". El meu pare em deia que eren bromes [...], però a mi em feia mal, i a la nit plorava. Jo volia dormir amb la meva filla, i els meus pares m'ho negaven. La tocava d'amagat. Esperava que marxessin a treballar per posar-me-la al pit i dormir amb ella. Em van fer treure-li el pit als 7 mesos, i jo d'amagat li vaig donar fins els 8

mesos i mig. Ells deien que com que jo estava trista, deprimiria la nena per donar-li llet mentre plorava. Jo no els feia cas. I la gota que va fer vessar el got va ser quan havia de ser l'aniversari de la nena. [...] Em van demanar que anés a comprar unes coses, i hi vaig anar. El que no sabia és que mentre jo hi anava, ells ja estaven cantant el happy birthday... Quan vaig arribar, la meva bebuda estava adormida, el pastís tallat, els regals oberts... Aquí és quan vaig saber que sempre seria així.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Encara va passar un temps abans que la Natalie hagués de dirigir-se al CUESB (Centre d'Emergències Socials de Barcelona). Després d'haver deixat la casa del pare, va estar dormint a casa d'una amiga seva; més tard, en un pis que li va llogar la seva exparella. Finalment, la seva exparella va ser detinguda i tancada a la presó, i ella no va poder sostenir el pagament del lloguer.

Un dia, estàvem passejant la nena, i ell em va dir que havia de signar no sé quin paper a l'ajuntament, i mentre s'apuntava, el van detenir. Li van

saltar unes cerques que tenia i se'l van endur a Quatre Camins. Una altra vegada sola.

Natalie, 23 anys Entrevista del 24 de juliol de 2019

De vegades, com veiem, la relació aparent entre violència i sensellarisme no és immediata. De fet, l'empresonament de la parella és una de les causes directes de sensellarisme femení que esmenten Johnson, Ribar i Zhu (2017), i que no només apareix en el relat de la Nicole, sinó també en el de l'Aziza. Tanmateix, aquesta manca de relació directa entre violència i sensellarisme és deguda al fet que, com veurem més endavant, les dones, abans d'haver de dormir al carrer o de fer ús dels equipaments de serveis socials, busquen alternatives com ara dormir a casa de familiars i amics (Sales i Guijarro, 2017; Johnson, Ribar i Zhu, 2017). Això, a més de donar lloc, com veurem en el proper apartat, a un sensellarisme femení invisible, fa que el procés de passar de tenir habitatge a no tenir-ne sigui més llarg i complex, que sovint els motius que van portar-les a aquesta situació siguin confusos o llunyans en el temps, que no sempre apareguin com la causa immediata o fins i tot que quedin amagats en els seus relats. Tanmateix, la violència és una constant en les històries de les joves sense llar.

Invisibilitat i major evitació de pernoctació al carrer

El primer que crida l'atenció quan veiem les xifres presentades en aquesta diagnosi de sensellarisme femení jove i el comparem amb el masculí és que els nois són força més nombrosos i visibles que les noies, igual que passa amb el total de dones i el total d'homes. Per a mostra, un botó: per a dur a terme la part qualitativa d'aquesta diagnosi hem entrevistat 24 nois, 7 noies i 1 persona jove no binària, i vam tenir força dificultats per a localitzar les noies.

Com han apuntat altres autors (vg. Sales i Guijarro, 2017), la invisibilitat de les dones

tant les joves com les de mitjana edat sembla contradictòria amb el fet que les xifres de pobresa femenina siguin més grans que les de pobresa masculina. Aquesta invisibilitat, d'una banda, ve donada pel fet que les dones solen evitar la situació de carrer i fan un major ús dels equipaments de serveis socials que els homes. En el moment de començar el seu estudi, Panadero i Rodríguez (2018) troba que, durant l'últim mes, un 12% de les dones sense llar han dormit al carrer i un 81% ho ha fet en centres d'acollida; per als homes, aquesta relació és del 28% i el 70%, respectivament. Les principals raons per evitar

el carrer que tenen les dones són el fet de tenir menors a càrrecs, estar embarassada, i el risc de patir abusos i pressions sexuals (Sales i Guijarro, 2017).

Bé, això de dormir una noia al carrer... molt dolent. Jo no ho vull per a cap noia, que dormi al carrer [...]. A veure, al carrer, quan estàs adormida pot venir un noi, un home, qualsevol. [...] Sí, a mi m'ha passat [...] però jo no he deixat que passi, [vaig poder] defensar-me. [També] em diuen: "Ei, no pots dormir al carrer, vine a casa meva i dorms a casa meva, no passa res". Jo els dic que no.

Fàtima, 19 anys

Entrevista del 21 de març de 2019

Alhora, encara que els prefereixin al carrer, les dones també són menys presents als equipaments de serveis socials que no pas els homes, ja que sempre que poden fan ús de les seves xarxes de relació informals família, amics, coneguts o altres contactes, així com d'allotjaments temporals no convencionals, com els hotels o les pensions (Johnson, Ribar i Zhu, 2017). El rebuig dels equipaments, segons Sales i Guijarro (2017), també té a veure amb els fills: tenen por de perdre'n la custòdia i de no poder decidir sobre la seva relació amb ells.

N: Sempre et pregunten on aniràs, amb qui... És normal, perquè tens un menor a càrrec, i aquí el que importa és el menor. Però és que de vegades també hauria d'importar la mare. Llavors, aquí hi ha hagut baralles amb diverses educadores. N'hi ha que es passen... [Un dia] la meva filla s'estava comportant malament i la nena em va pegar. I jo li vaig dir: "que no!", la vaig cridar i la vaig fer seure. I ella plora com si jo l'estigués matant. I les educadores entren: "Però què li has fet a la nena?". El fet que es creguin amb dret a dir-te com criar el teu fill...

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Tanmateix, les solucions que troben en les xarxes de relació informals poden comportar altres tipus de problemes o de malestars.

Coneixem ja una mica la història de la Natalie, que, per no quedar-se al carrer, primer va allotjar-se a casa del seu pare, on va patir maltractaments psicològics. Quan va marxar de casa del seu pare va acceptar un pis proporcionat per la seva exparella, que l'havia maltractat, exposant-se de nou als maltractaments.

N: Me'n vaig anar d'allà, i en veure'm sola, en veure'm sola altra vegada sense res, vaig contactar un altre cop amb el pare de la nena [...]. Vaig acceptar la seva ajuda, però jo li vaig dir que no volia res amb ell, però era com parlar amb una paret. [...] Vaig anar a una casa amb ell, ell venia exclusivament per veure la nena, jo vivia sola. Va començar a treballar, i jo vaig pensar: "Està bé, està treballant... Potser vol ser un bon pare". Llavors va començar a estar gelós. Em va aconseguir un mòbil, i jo vaig començar a parlar amb els meus cosins, a ensenyar-los fotos de la nena, i ell va començar a voler veure les meves coses, i jo posava contrasenyes. Va començar a posar-se molt gelós. Em va trencar tres mòbils, tots comprats per ell.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

La Noelia és una noia de 19 anys en situació de sensellarisme que mai no ha dormit al carrer. Fa poc temps que ha deixat el centre de protecció a la infància on vivia des dels 6 anys, ha viscut en un pis semiautònom i en una residència de monges, i quan es queda al carrer desconeix els recursos de la ciutat per a persones sense llar. Per tal d'evitar dormir carrer, i fins que pot, fa ús d'hotels i d'hostals al principi tampoc coneix l'existència dels hostals, que paga amb la prestació d'extutelada, una prestació subjecta a un pla d'estalvi. No cal dir que aquesta solució per a evitar el carrer és molt limitada.

N: [...] Llavors em vaig quedar al carrer. Jo estava molt espantada, perquè jo no sabia el que... O sigui, jo no sabia que hi havia recursos d'albergs i això. Llavors vaig estar dues setmanes tirant d'hotels. esclar, pensa que si jo no complia amb el pla d'estalvis, em tallaven la paga, i era l'únic que tenia en aquell moment. [...] I esclar, jo veia que els diners se m'anaven acabant, acabant, que no podia fer res, perquè era "o dormo en un hotel o dormo al carrer, però si dormo en un hotel em tallaran la paga". Estava molt desesperada i no sabia què fer. Després vaig descobrir els hostals, que eren una mica més barats... però ja se m'acabava la prestació, només em quedava la part dels estalvis i no la vaig voler tocar".

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

La Delila evita dormir al carrer perquè està embarassada. Prova diverses opcions, però són temporals:

D: Jo arribar aquí a Barcelona sola. Des de València. I estar dues setmanes en un hotel, embarassada. Després amb una amiga, a casa d'una amiga, però, uf, fatal.

Delila, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Quan a la Noelia se li acaben els diners, se'n va a casa d'una coneguda del CRAE, però aviat veu que s'espera d'ella que no trigui a marxar. Aleshores, unes amigues li presenten un home per internet que li ofereix allotjament a canvi de mantenir-hi relacions sexuals. Ella accepta per tal de no dormir al carrer.

N: [...] Vaig contactar amb un noi que vaig conèixer per Internet, i... ell... O sigui, ell em va dir que m'estigués a casa amb ell... però a canvi volia altres coses... Sexe... I bé, jo, no és que fos innocent, jo ja sabia què volia, però és que no tenia una altra... No

sabia que hi havia altres solucions. Estava entre l'espasa i la paret. Si me n'anava, me n'anava al carrer, i feia un fred... Si no, quan vaig saber que hi havia això dels albergs, me'n vaig anar directament. O sigui... Però no ho sabia. Crec que vaig agafar una depressió una mica forta, perquè haver d'anar al llit amb algú per un sostre... va ser horrible. A més, era molt gran i em va fer molt de fàstic.

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

HABITACIÓN EN ALQUILER POR SEXO

☰ Compartir piso en Granollers

📍 Barcelona | 28 Días

Roger de flor. Hola alquilo habitación grande con ca. A nueva y dormitorio nuevo a cambio de cariño y sexo ya que yevo tiempo sin novia lo podemos hablar y conocernos antes, también podrías co. Er lo que aiga en casa. 1ª Planta. Calefacción. Internet. CE: G

Leer menos

IR AL ANUNCIO

50m² 3 dorm. 1 baños

PAR

🔗 ❤️ 📊 ⚠️ 📍 CONTACTAR

0:19 · 25 d'ag. 19 · Twitter for iPhone

L'anomenat "sexe de supervivència", és a dir, l'intercanvi de sexe per ajudes materials com ara menjar, allotjament o diners i que està motivat per la desesperació (Watson, 2016; Warf et al., 2013), no és una pràctica estranya entre les dones joves sense llar. Un estudi qualitatiu fet a Austràlia, va trobar que les noies sense llar, subjectes a discursos neoliberalistes i individualistes, pensen que elles, individualment, són les responsables de trobar solucions als seus problemes problemes que en realitat són estructurals, i el sexe és un dels pocs recursos que tenen per aconseguir una certa estabilitat i seguretat.

Nota: Anunci publicat el 29 de juliol de 2019 que suggereix que el sexe de supervivència no és una pràctica inusual al nostre entorn.

Un altre estudi que es va dur a terme als Estats Units (Warf et al., 2013) relaciona el sexe de supervivència de les joves amb una major taxa d'intents de suïcidi. La part qualitativa de

l'estudi esmentat mostra, igual que ho fa la Noelia en el seu relat, que les noies generalment experimenten sentiments de penediment i/o vergonya per l'experiència viscuda.

Relacions afectives i sexoafectives

La primera joventut sol ser un moment de creació de noves xarxes i relacions afectives i sexoafectives, tant en les persones amb llar com en les persones sense llar. Les que es troben en situació de sensellarisme, però, sovint han trencat, s'han distanciat o tenen poc accés a les relacions que havien establert prèviament, de manera que les noves relacions que s'estableixen poden arribar a ser fonamentals en el seu desenvolupament vital. En els relats de les noies trobem, gairebé sense excepció, referències a les seves relacions de parella, i bona part d'aquestes han estat forjades en situació de sensellarisme. Per contra, en els nois en trobem poques, i quan ho fan, sovint se'ls ha de preguntar expressament perquè apareguin en les seves narracions.

La primera i més evident explicació d'aquesta diferència entre gèneres la trobem en la desigualtat quantitativa entre nois i noies heterosexuales entre les persones sense llar que dormen al carrer o en equipaments de serveis socials. De fet, l'única relació homosexual que hem trobat entre el conjunt de persones joves entrevistades, ha estat entre dues noies. Com hem vist anteriorment, la literatura també ens indica que les dones tenen més necessitat de recórrer a les relacions amb els altres per tal de sentir-se segures o protegides al carrer o per tal d'evitar-lo (Johnson, Ribar i Zhu, 2017), i és fàcil que aleshores s'acabi establint una relació sexoafectiva.

A: [...] Els dos estàvem al carrer, i ell veia la meva situació i tal... Només érem amics, i al final no sé com va buscar una casa per ocupar i quan la va obrir em va agafar del carrer... Vam estar-hi vivint, ell treballava una

mica... M'ajudava molt, sí. És gràcies a ell... Perquè jo estava amb el vici, prenia de tot, i ell m'ho va treure tot, i em vaig quedar amb ell a la casa.

Aziza, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

Tanmateix, i contràriament al que sovint podem llegir en la literatura, on moltes vegades s'insinua que les relacions que les dones forgen al carrer no són relacions d'afecte genuí sinó fonamentades en la necessitat de protecció, generalment en els relats de les noies no trobem una concepció utilitarista de les relacions. Més aviat diríem que en les relacions heterosexuales les noies assumeixen el rol que s'assigna a les dones en la nostra societat, que pot ser de protegida, com en el cas de l'Aziza, però també de cuidadora desinteressada, com en el cas de la Chandra. En general, a més, viuen l'àmbit dels afectes com un àmbit d'aprenentatge i desenvolupament personal.

La Chandra és una noia de 19 anys que va marxar de casa perquè no tenia bona relació amb la seva mare i que aviat va deixar de poder pagar el lloguer de l'habitació on havia anat a viure. Explica que en un CPA ha conegut un noi del Marroc, el Rashid, també de 19 anys. En el moment de l'entrevista, la Chandra està embarassada de quatre mesos. Ella entén la seva relació com una relació d'afecte profund, de suport mutu, de compromís i lliure de violència, explica com ella té cura d'ell, i també narra com han canviat les seves pròpies actituds davant de les persones marroquines i com ha de fer front a les actituds racistes de la seva mare. Tant en l'entrevista a la Chandra com en la del Rashid, tots dos joves esmenten la parella i el fill que esperen com el que més els ajuda a tirar endavant.

*C: Portava dos mesos [al CPA] i quan el Rashid va haver de marxar [del CPA] perquè se li acabava el temps, ell va haver d'estar al carrer. I me'n vaig anar amb ell a una barraca, al carrer, perquè el Rashid té una barraca, saps? [...] Jo vaig anar amb ell perquè volia passar més temps amb ell. Perquè jo estava molt enamorada i, no ho sé, feia moltes bogeries... Però eren bogeries bones, saps? Ho feia per ell, perquè jo no volia que estigués sol ni res. Em sentia malament, perquè el Rashid... Sí que vaig estimar un noi, però el Rashid és a qui més estimo, ell és diferent. Mai no m'ha pegat ni m'ha alçat la veu. Quan ens enfadem cadascú va pel seu camí, però al cap de cinc minuts ja ho hem solucionat, saps? Estem molt units. Passem tot el dia junts. Quan no estem junts és quan anem a dormir, perquè les habitacions estan separades, si no també estaríem junts.
[...]*

C: El Rashid l'hi va explicar a la seva mare, quan va saber que jo estava embarassada. I la seva mare està súper contenta. A mi em dona molt de suport, la mare del Rashid. És la mare que sempre he somiat. Si ella pogués, segur que ens vindria a veure de seguida. La meva també està contenta pel bebè, però no li agrada el Rashid. No sé perquè. Diu que és marroquí, que només em vol pels papers... coses així, diu. Ja saps com son els catalans. Que solen jutjar la gent. Sobretot els marroquins, saps? No ho dic perquè... Jo també soc catalana, i a mi abans tampoc m'agradaven els marroquins. Els odiava, em feien por. I ara, mira, n'he conegut un, m'he enamorat i he vist que son com nosaltres. N'hi ha de bons i de dolents, com a tot arreu saps? I la seva cultura és molt bonica.

Chandra, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

La Noelia, que fins aleshores s'havia definit com a heterosexual, va conèixer, en un dels

equipaments on va viure, una noia de la seva edat que havia marxat del Marroc perquè patia fortes discriminacions per la seva orientació sexual. Ens explica la importància del suport mutu en la situació de sensellarisme, i ens narra també com estima, com ha trencat amb la idea que tenia de si mateixa i de la seva sexualitat, com ha fet front a la no acceptació de la homosexualitat per part de la seva família, i com ha construït una relació que es vol duradora.

N: [...] A [nom de l'equipament] has de tenir algú que et doni suport, des del meu punt de vista. Perquè hi ha els educadors, que són un amor. Però en el moment en què estàs allà la majoria no ho veu, que són un amor. Fins que no surts. Aleshores [la relació amb la parella] era com de suport mutu. O sigui, jo la cuidava a ella, i ella a mi, i al final doncs... Al principi jo pensava que no m'agradaven les noies... Bé, no m'agraden les noies, o sigui, m'agrada aquesta noia. I mira, fins aquí; encara estem juntes.

[...]
El meu pare no ho entén. [...] Al principi em sentia malament, però no ho sé, jo em sento tan a gust amb ella, i estic tan bé... I en realitat, jo, quan he estat en les pitjors situacions de la meua vida, aquests dos últims anys, el meu pare no hi era, la meua mare no hi era. Aleshores, si jo he estat autònoma en aquest sentit, de buscar-me jo la vida com he pogut, per què no he de poder estar amb la persona amb qui vull estar? [...]

N: Expectatives de futur? Sí. Vull viure amb la meua parella, amb la noia amb què estic ara. És un propòsit que tenim juntes, trobar un pis. Perquè ella [...] està buscant... Ella no té permís de treball, i està pendent d'això. O sigui que a veure si hi ha sort i les dues estiguéssim treballant amb un sou i ens poguéssim agafar un piset.

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

En aquests dos testimonis veiem com les noies entenen les seves pròpies relacions sexoafectives com relacions de cura i suport mutu, d'autèntic afecte, de descobriment de l'altre, de treball personal i de projecte vital comú. D'altra banda, a diferència de les dones de mitjana edat o grans, que, segons Sales, Uribe i Marco (2015), solen voler recuperar la relació amb la seva família i sobretot amb els seus fills, les joves entrevistades estan més enfocades en la construcció de noves relacions, xarxes i famílies d'elecció, que no pas en la recuperació de la relació amb la família d'origen.

A l'hora de dur una atenció i una acció socioeducativa o psicossocial amb perspectiva de gènere, cal tenir en compte aquest enfocament

de les vides de les noies cap a les relacions d'elecció, que entre elles també hi ha diversitat en l'orientació sexual, que en les relacions heterosexuales generalment assumeixen el rol tradicionalment assignat a la dona, que sovint són víctimes de violència, i que, tot i ser persones vulnerables a l'abús, són capaces d'establir vincles d'afecte sincer. També, tot i que en aquesta investigació no se n'han obtingut dades, caldrà tenir en compte el fet que, com apunten alguns autors, es fa poc ús del preservatiu i que entre les noies hi ha una proporció més gran d'infectades amb el VIH que no pas entre els nois (Johnson, Ribar i Zhu, 2017), tant a causa de les agressions sexuals, com perquè, com s'ha dit, hi ha més noies que mantenen relacions sexoafectives que no pas nois.

Embaràs i maternitat

Segons Aparicio et al. (2018), la taxa d'embarassos entre noies d'entre 18 i 29 anys sense llar és cinc vegades més gran que entre noies de la mateixa edat que tenen un allotjament estable. D'entre un total de set noies entrevistades per al present treball, quatre són mares o gestants del seu primer fill/a. D'aquestes quatre noies, tres s'han quedat embarassades en situació de sensellarisme. Tot i que cap d'aquests tres embarassos era desitjat, segons els relats de les noies, tots són fruit d'una relació sexual consentida, i l'embaràs ha continuat endavant per decisió pròpia de les noies, amb actituds diverses per part dels pares biològics davant l'embaràs¹.

Quan la Delila es va quedar embarassada, el pare biològic de la criatura la va abandonar. Més tard, però, la Delila va conèixer un altre noi que va acceptar l'embaràs i la filla.

*D: Primer, quan he vingut aquí a Espanya, sola. Ni embarassada ni res. Després amb el pare de la meua filla. I quan jo embarassada, ja està, acabar els dos.
[...]*

D: Parlo molt amb el meu xicot, perquè estima molt la meua filla. G: I quan el veus?

D: Quant de temps junts? Ara, dos anys. G: Porteu dos anys junts?

D: Sí. Quan jo embarassada de 5 mesos, ja és el meu xicot. G: I quan el veus? Cada dia?

D: No, no cada dia. Els caps de setmana. Dissabte i diumenge.

Delila, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

L'Aziza es queda embarassada de la seva parella, el noi que, com hem vist més amunt, li proporciona un habitatge ocupat. El noi, en principi vol que l'Aziza interrompi l'embaràs, però ella s'hi nega. En les seves paraules no hi ha desig de tenir un fill, però sí que veiem que, d'una banda, adopta un discurs que atorga a l'embariò caràcter de persona i, de l'altra, que veu la seva situació de persona sense llar com una situació temporal. El noi, aleshores, acaba acceptant la paternitat. Més endavant, durant l'embaràs, el noi és detingut i deportat al Marroc, i tot i que mantenen el contacte, la col·laboració en la criança no és possible.

¹ Val a dir que l'avortament voluntari i l'embaràs fruit d'abusos sexuals són objecte de forts tabús en la nostra societat, i que hi ha la possibilitat que s'hagin obviat en els relats. En aquest apartat ens centrem, doncs, en les dades disponibles, apuntant, però, que amb tota probabilitat no es tracta de les úniques experiències d'embaràs possibles entre les noies sense llar.

A: Sí. Bé, el pare no el volia, volia que l'avortés, però jo dic, en plan, si estic patint per ell per què no he de patir per la meva filla? I, a més, quina culpa té el bebè perquè el mati? Potser d'aquí un temps tot canviarà, i podré treballar i mantenir-lo, saps? [...]

A: Bé, van posar la meva parella altra vegada a la presó, el van expulsar del país... [...] però parlo amb ell cada dia, moltes vegades... però està lluny.

Aziza, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

La Chandra està embarassada de quatre mesos en el moment de l'entrevista. Com que l'embaràs és el seu present, el narra molt profundament. Explica que, en saber que estava embarassada, va voler avortar, però després s'ho va repensar. Com en el cas de l'Aziza, en les raons de la decisió de no avortar, la Chandra no esmenta el desig, sinó que al·ludeix a les seves creences sobre el caràcter de vida de l'embrió i continguts d'Internet que reforcen aquesta idea, així com al caràcter temporal de la seva situació. També l'amor romàntic té un paper en la decisió.

C: Quan vaig estar amb ell al carrer, al gener, doncs... portava dos mesos sense la regla i, sí, estic embarassada. Ara estic de quatre mesos, ja. Al principi el volia avortar, perquè no sabia si estava preparada per ser mare, però per un altre costat, pensava "és una vida, forma part de mi". Encara que ara estigui en una mala situació, jo sé que potser... Un dia estem així, i un altre dia podem estar d'una altra manera, no ho sabem. [...] Vaig veure un vídeo de com s'avorta, i no em va agradar, saps? Em vaig quedar una mica traumatitzada, per dir alguna cosa. Per això vaig decidir tenir-lo. En realitat és una situació bastant dolenta, ja ho sé, estem al carrer, estem en un lloc on podem estar molt poc temps [el CPA], però jo he decidit tenir-lo i lluitaré per ell.

[...]

C: És la felicitat, saps? És un regal [...], i a més de l'home que estimes, saps? És el més bonic. Per això vaig decidir tenir-lo.

Chandra, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

Malgrat l'absència de desig de maternitat, en els relats de les noies, l'embaràs o el naixement del primer fill/a apareix com un fet essencialment positiu tot i les dificultats que preveuen o experimenten. Per a totes, el fill apareix com un element que, no només comporta o comportarà canvis en la seva quotidianitat més tangible, sinó també, en el terreny psicosocial, com un element que comporta un canvi de subjectivitat, com un motor de canvi d'actituds i com quelcom que dona a les seves vides un propòsit clar.

C: Jo abans pensava en els meus amics i perdia les feines, però ara he de saber que tinc una vida, una persona més important que els meus amics i que tothom. És el meu fill, saps? Per això lluitaré molt per ell, perquè tingui una bona vida. [...] Quan treballi pensaré: "Estic treballant per mantenir el meu fill. No per sortir de festa ni res. Mantenir el meu fill". La feina em durarà més perquè estaré pensant en el meu fill.

[...]

C: El bebè m'ha fet obrir els ulls. Ara ja no em veig com una nena, ni com una adolescent, ni com una noia. Ara veig les coses com una mare. M'adono de les coses.

Chandra, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

A: Sí, bé, jo no era una persona responsable, i com que vaig estar en un centre durant molts anys... en plan... Al centre, quan arriba el moment de sortir, penses que ja ningú... que no has de complir normes, que ningú t'ha de manar. [...] Quan veig que em manen molt [en els equipaments] m'agobio i marxo. Després m'envien a un altre lloc, i altra vegada el mateix. Però al final, quan he tingut el bebè, tot ha canviat. Ara porto aquí vuit mesos seguits, no me n'he anat.

Aziza, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

N: Sincerament, des que li vaig donar la vida a la meua filla, jo crec que la meua nena va ser la que em va donar la vida a mi, perquè jo, abans, si em posava malalta, "Ja es curarà sol...". Però ara em faig revisions mèdiques, vigilo que no tingui...

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Com ja s'ha pogut intuir en els testimonis precedents, en els relats sobre les pràctiques de cria dels fills, no trobem mares negligents, sinó que trobem subjectivitats maternes normatives en la nostra societat (vg. Baidinter, 1990; de Beauvoir, 1949|1986, Imaz, 2008), on la mare és una mare abnegada que dona un amor incondicional al seus fills i que se sacrifica. En els relats veiem com passen el dia amb els fills, com es cuiden del seu benestar, com es preocupen de l'educació que els donen, com treballen en feines precàries per oferir-los millors cures, i com deixen de banda alguns plaers o interessos propis. Les noies, a més, volen tenir veu en la cria dels fills, i tenen queixes de les limitacions i intromissions que de vegades experimenten els equipaments on viuen. Prenem com a exemple alguns extractes del relat de la Natalie, ja que en dona molts detalls:

N: Què faig en un dia normal? Em desperto a les set del matí. Bé, després porto la meua filla a les set del matí, jo em desperto a les sis i mitja. Rento les tetines, m'estiro al seu costat, desperto la meua "loca", i poso música. Li faig petons a la panxolina, li mossego les aixelles, els peus... I aleshores es desperta de cop: "Hola, mami!"

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

N: Vaig conèixer un noi. Em va agradar i jo li vaig agradar. Però la meua filla és molt gelosa, i quan anàvem a dinar... Amb ell era perfecta: jugava amb ell, es portava bé... Però quan ell es posava al meu costat: "nooo, nooo, nooo, noooo" [imita el to de veu de la nena]. Vaig pensar que la nena encara em necessita totalment, i li vaig dir al noi que no volia res perquè no podia. No és que jo no estigui preparada, és que no ho està ella.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

N: Jo escolto la meua música. I això no sé si és bo o dolent, perquè ara la meua filla de dos anys perrea... No m'agrada que la meua filla balli com les noies dels vídeos... No m'agrada que mogui el... Jo tindrà temps de moure el cul.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

N: He de planxar tres cistelles així de grans, i no res, et paguen 20 o 30 euros. No són ni 10 l'hora. També, quan surt un cangur, jo sóc la primera a acceptar. Perquè la meua filla es posa molt malalta, i encara que siguin 5, 7 o 8 euros, prefereixo tenir alguna cosa a la butxaca per si es posa malalta.

G: Hi vas cada dia, a planxar?

N: No, només quan m'avisen. Ja m'agradaria.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

N: Jo ho portaré pitjor que ella, quan entri a la llar d'infants... G: Et servirà per desaferrar-te, també a tu...

N: Sí, però no. Perquè no sé si me la cuidaran exactament igual que jo, saps? Ningú cuida un fill com una mare... Fins i tot he preguntat a la llar d'infants si tenen càmera. I se'm va quedar mirant com... "En serio"?

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Finalment, quan es pregunta a les noies per les seves expectatives de futur, aquestes sempre estan centrades en els seus fills.

N: En un futur vull que la meva filla sigui estudiant. Espero que li agradi molt estudiar. Sé que això també ha de comptar amb la meva part, per això li ensenyo a llegir i aquestes coses. I també li parlo en català. No sé molt bé si sono bé, però el parlo tot el que puc.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

G: Què t'agradaria que passés en el futur? D'aquí a un any, dos...

D: Res, només amb la meva filla. Sortir d'aquí, tenir una casa, treballar, i ja està. Estar amb la meva filla i ja està.

Delila, 23 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

Així, doncs, malgrat els nombrosos obstacles a què s'enfronten les noies que han de ser o han sigut mares en situació de sensellarisme, totes creuen que la seva situació és transformable, que estan disposades i són capaces a esforçar-se per millorar la seva vida, i totes centren la seva vida en la criança dels seus fills. Tot i que la millora de la seva vida sovint depèn de factors aliens a la seva voluntat, motivació i esforços, en la intervenció socioeducativa i psicosocial, caldria, com recomanen Smid, Bourgeois i Auerswalden en un estudi qualitatiu centrat en aquesta qüestió (2010), aproximar-se als embarassos que es decideixen tirar endavant sabent aprofitar-los com a catalitzadors de transformacions vitals.

Malgrat que en alguns casos la protecció de la DGAIA es pot estendre fins als 21 anys, en d'altres, les sol·licituds dels joves poden ser rebutjades, de manera que aquests joves poden esdevenir fàcilment persones en situació de sensellarisme

3.2. Joves extutelats

Els joves tutelats per l'Administració són un altre dels col·lectius joves especialment vulnerables al sensellarisme. Les mesures de protecció de la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) s'extingeixen quan els joves compleixen 18 anys, i, en molts casos, les necessitats econòmiques, d'habitatge, educatives i psicològiques dels joves passen a dependre dels seus recursos individuals.

La meitat dels joves extutelats per la DGAIA comencen una vida autònoma. L'altra meitat, però, es divideix entre els qui retornen amb la família i els qui continuen en el circuit assistencial dels serveis socials. Aquests últims tenen més probabilitat de sortir de la DGAIA abans d'acabar el seu procés (per motius com "expulsió", "no se li pot donar el suport adequat", "estancament del procés", "fugida", etc.) i d'acabar amb una valoració negativa (Carme, Casas i Sisteró, 2015). Malgrat que

en alguns casos la protecció de la DGAIA es pot estendre fins als 21 anys, en d'altres, les sol·licituds dels joves poden ser rebutjades, de manera que aquests joves poden esdevenir fàcilment persones en situació de sensellarisme.

Entre els joves extutelats trobem marcades diferències en les trajectòries vitals: els joves que van migrar amb la família; els qui, havent nascut al territori, la família en va perdre la tutela, i els joves que van migrar sols i, o bé no tenen vincles familiars, o bé els tenen al país on van néixer. A través dels relats de vida de vuit joves extutelats, la Núria, la Noelia, la Fàtima, l'Aziza, l'Omar, l'Ahmed, el Rashid i el Bishir, explorarem les especificitats del sensellarisme entre els joves extutelats. Primer analitzarem els antecedents del sensellarisme comuns a tots els joves extutelats i després les dificultats específiques a què s'enfronten els joves que van migrar sols.

El sensellarisme en els joves extutelats

La tutela dels joves comença amb la pèrdua de la capacitat de la família de protegir l'infant o amb la manca de família en el territori en el cas d'un menor que ha migrat sol. La Noelia, una jove de 19 anys tutelada des dels 6 anys relata la trajectòria d'exclusió de la seva família:

[...] La meva mare va entrar a presó perquè ja estava en cerca i captura des de feia molts anys. El meu pare també en aquest moment estava a la presó, i els meus avis vivien al carrer.

La meva mare va demanar la derivació des de la presó; va demanar que el seu fill i la seva filla estiguessin en un centre de menors perquè sabia que el seu pare i la seva mare estaven al carrer, i jo i el meu germà estàvem amb ells en aquest moment, vivint en una furgoneta. Llavors ella va demanar el trasllat a un centre de menors. I... estava amb la meva àvia en aquest moment. Recordo que va venir una furgoneta súper gran i se'ns van emportar, a mi i al meu germà.

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

Entre els joves extutelats podem trobar relats com el de la Noelia, on s'acumulen factors de risc d'exclusió (problemes de salut mental, pobresa, presó, abandonament del pare o de la mare, maltractaments...), però també trobem relats com el de l'Omar, que recorda una infància feliç i una bona relació amb la seva família ("molt bé, vaig viure molt bé amb la família"), però que va decidir migrar per la manca d'oportunitats per als joves al Marroc.

El jovent extutelat entrevistat es divideix entre els qui han viscut en un o més centres de protecció però sempre a Catalunya, els qui han arribat a Barcelona ja majors d'edat des d'un centre de menors de Melilla i els qui van a arribar a Barcelona essent menors d'edat i van rebre la tutela a la ciutat. En alguns casos es tracta d'un trajecte directe, com en el cas de l'Aziza, una noia marroquina de 19 anys que relata com des del centre de menors de Melilla li van donar tot tipus de facilitats per escollir la ciutat on volia viure i li van gestionar els bitllets a Barcelona. La Fátima, una noia de 19 anys marroquina i extutelada a Melilla, va viure a diferents punts de la península treballant al camp fins que va decidir venir a Barcelona. L'Omar i l'Ahmed van arribar a la ciutat essent menors d'edat i van entrar a la península, l'un en una pastera, i l'altre amagat en el motor d'un camió.

L'Administració va crear l'any 1995 l'Àrea de Suport al Jove Tutelat i Extutelat (ASJTET) per donar resposta a les necessitats dels joves extutelats a Catalunya. L'ASJTET treballa amb els joves les necessitats d'habitatge, la inserció laboral, els ajuts econòmics i els acompanyaments jurídic i psicològic. El 2018, l'ASJTET va atendre 3.467 joves d'entre 17 i 21 anys, la majoria dels quals sol·liciten la prestació per a joves extutelats o l'assignació temporal d'un pis compartit. En tots els casos, l'assignació d'aquests recursos està condicionada al seguiment d'un Pla de Treball Individualitzat (PTI) que s'avalua periòdicament tenint en compte "les circumstàncies d'accés a la prestació, l'assoliment dels objectius, el respecte als compromisos i el grau d'implicació del jove" (ASJTET, 2018).

Si l'ASJTET existeix, aleshores per què hi ha joves extutelats sense llar? El procediment de l'Administració que exclou molts d'aquests joves és justament l'esmentat PTI. Per a accedir a l'atenció de l'ASJTET, cal presentar una sol·licitud que pot ser rebutjada o acceptada. L'acceptació està condicionada a l'avaluació de la voluntat i les possibilitats del jove de seguir un PTI (ASJTET, 2018), uns criteris, "voluntat" i "possibilitats", que poden ser altament subjectius i excloure els joves més vulnerables: els qui menys formació tenen, els qui tenen alguna addicció, els qui no s'adapten als circuits professionalitzadors o els qui travessen una crisi psicològica fruit de les seves circumstàncies i la vulnerabilitat d'aquesta etapa vital.

Sense el suport de l'Administració, les condicions de vida que enfronta la joventut no són favorables a l'autonomia ni a l'emancipació: la bombolla del lloguer, la precarietat del treball, la Llei d'estrangeria... Les situacions límit a les quals s'enfronten els joves extutelats els fan encara més vulnerables a ser víctimes de l'engany a l'hora de buscar un pis de lloguer o una feina. La Fátima va migrar des del sud d'Espanya, on treballava al camp, perquè va trobar una feina per internet com a cuidadora d'una persona gran a Barcelona que finalment no existia. La Noelia va marxar voluntàriament del pis assistit on vivia però, quan va arribar a l'habitació que havia llogat, es tractava d'una casa ocupada que havia estat desallotjada i es va quedar al carrer.

Malgrat aquestes dificultats, la feina i la formació estan entre les principals preocupacions i desitjos dels joves extutelats. Les seves trajectòries educatives són diverses, i van des dels qui no dominen el castellà ni el català i només han estat escolaritzats durant uns pocs anys fins els qui estan cursant formacions professionalitzants com hostaleria, cuina, forneria, jardineria, etc. Cal tenir en compte que no tots els joves volen accedir a opcions professionalitzadores i que entre els desitjos d'alguns d'ells hi ha l'accés a estudis superiors. És el cas de la Núria, una jove catalana de 20 anys, a qui li han donat una beca

d'estudis per a poder cursar el Cicle de Grau Superior que li interessa. La Núria, però, relata les dificultats que troba un jove extutelat per estudiar sabent que als 21 anys deixarà de rebre la prestació de l'Administració:

Ja, esclar, però és que jo el que vull és estudiar, però és que per a poder estudiar, jo necessito treballar, i has de tenir diners estalviats. O sigui, per a jo estudiar després, quan surti del pis, necessito tenir uns diners estalviats, perquè jo no sé quant guanyaré quan surti del pis. I encara que potser estigui treballant, perquè treballaré, òbviament, encara que sigui mitja jornada... Mitja jornada, si estàs vivint sol i tot això, encara que estiguis compartint pis, no et dona per a tot. Llavors jo necessito tenir diners estalviats per a si ho necessito, treure-ho d'aquí. Que ja en tinc, eh?

Núria, 20 anys

Entrevista del 31 de juliol de 2019

Entre els treballs remunerats esmentats pels joves es troben l'hostaleria, una feina en un Centre Especial de Treball (CET), una feina en una botiga de barri i el treball al camp. D'altra banda, des del punt de vista de la Núria, el funcionament de la prestació econòmica per a extutelats no motiva els joves a treballar. Segons ella, rebre un salari pot significar no augmentar o fins i tot disminuir els seus ingressos. Ho explica així:

No estan incitant a la gent que està en els pisos a treballar perquè que treballin implica que paguin més lloguer i que depèn del que guanyin els restin paga, i es queden amb els mateixos diners. Estàs treballant per a cobrar menys, saps? I és com... Potser tu només vols treballar per a estalviar tots aquests diners i no pots. I que jo ja sé que en realitat és per hisenda, saps? Perquè si excedeixes tants diners a l'any has de pagar.

Núria, 20 anys

16 de juliol de 2019

Treballar pot esdevenir un desig inassolible en el cas dels joves extutelats nascuts a l'estranger. D'acord amb la Llei d'estrangeria, un jove extutelat amb permís de residència que vulgui tramitar el permís de treball haurà d'aconseguir un contracte d'un any de duració a jornada completa, una fita inassolible si pensem en les xifres de temporalitat en el treball presentades en la introducció d'aquest capítol. És un peix que es mossega la cua: cal una oferta de feina per a aconseguir el permís de treball però els empresaris no contracten sense aquest permís.

La majoria dels joves entrevistats s'han vist obligats a pernoctar al carrer o en un centre per persones sense llar. A banda de les condicions estructurals esmentades anteriorment, com ara el mercat privat de lloguer, el treball i la Llei d'estrangeria, cal parar atenció als factors que podrien desencadenar situacions de sensellarisme. Entre els antecedents immediatament anteriors a trobar-se en situació de carrer trobem diversitat d'esdeveniments. Per a l'Omar i l'Aziza, dos joves de 19 anys que havien estat tutelats a Melilla, la sortida del centre de menors va significar automàticament l'inici d'una trajectòria de sensellarisme que posa de manifest la desprotecció i la manca de suport en aquest procés de desinstitucionalització a Melilla.

Jo vaig estar en un centre de menors d'acolliment a Melilla, em vaig quedar allà fins que vaig fer els 18 anys, perquè allà ja està, quan et fan els papers, directament t'envien on tu vulguis, t'agafen el bitllet i tot. Jo vaig triar venir aquí a Barcelona, havia sentit que ajuden més. Bé, al principi vaig estar molt malament, perquè vaig estar al carrer durant set o vuit mesos, dormint al carrer, no tenia on anar. Bé... Em vaig quedar aquí, vaig intentar entrar amb l'ajuntament i això perquè m'ajudessin, em van enviar a pensions, albergs i a molts llocs, però al final em vaig quedar embarassada.

Aziza, 19 anys

26 de juliol de 2019

En el cas de la Noelia, els conflictes amb les estrictes normes del pis assistit on vivia van motivar l'abandonament del recurs i l'inici d'una trajectòria de sensellarisme entre hotels, hostals, el pis d'una amiga i un centre residencial per a persones sense llar.

O sigui, m'agradava que estiguessin amb mi acompanyant-me, però era molt exagerat. O sigui, elles et controlaven l'hora de dormir, havies de resar, no podies preparar el menjar tu [...]. Bé, doncs vaig signar els papers de l'alta, que jo volia marxar voluntàriament del pis.

Noelia, 19 anys

16 de juliol de 2019

En el cas de Bishir, un jove de 21 anys, van ser els problemes de salut mental els qui el van motivar a abandonar el pis de lloguer on residia.

En aquell moment tenia diners, estava cobrant la paga de 674 euros. I vaig buscar un pis, i al pis no hi estava bé perquè era un pis de lloguer normal, i a mi. si en un pis no hi ha un monitor o algú que em vingui a visitar cada tant, és molt difícil per a mi. Llavors vaig tenir un brot, jo estava fumant a casa, hi havia gent aquí vivint amb mi i jo pensava que em volien matar, llavors el primer que faig és tirar el porro, m'aixeco i surto.

Bishir, 21 anys

16 de juliol de 2019

La necessitat de suport i la necessitat d'autonomia estan molt presents en els relats dels joves i, com hem vist, en alguns casos es troben en l'origen de la trajectòria cap al sense-llarisme. La necessitat d'autonomia és un tret essencial de la joventut, i és important que es recolzi des del recursos d'atenció. En general, els joves entrevistats tenen vincles familiars i afectius poc estables, i la necessitat de suport pot ser superior a la dels seus iguals. La necessitat d'autonomia i de suport haurien de ser, doncs, estimulades i respectades des de la intervenció i les polítiques públiques.

Malgrat totes les desigualtats descrites a què han de fer front els joves extutelats, de vegades la lògica de l'Administració i de les intervencions sembla reproduir una visió psicologitzant de l'exclusió, en la qual, si un jove no surt d'aquesta situació és perquè no vol, o per les seves mancances individuals. Un estudi de la DGAIA afirma que hi ha un perfil de joves tutelats que: "no mostren preocupació pel futur, que no tenen habilitats socials i que no accepten les normes" (Llosada-Gistau, 2017). Les anàlisis que no paren atenció a les condicions materials i estructurals i que no incorporen els discursos dels joves sobre la seva pròpia situació són estigmatitzants i reproduïxen una visió adultocèntrica de la joventut. Desafortunadament, aquestes anàlisis són funcionals per al sistema, que així pot responsabilitzar els joves de la seva situació d'exclusió.

Els joves migrats sols i els "papers": el coll d'ampolla de la inclusió i una eina del racisme institucional

Els joves que van migrar sols quan eren menors s'enfronten a dificultats específiques en la seva trajectòria com a extutelats. Quan un jove que va migrar sol fa els 18 anys sap que s'enfronta a un moment decisiu en la seva vida. La DGAIA, que a Catalunya és la tutora legal del jove fins aquest moment, li retirarà

la tutela i haurà d'abandonar el centre on viu. Aquest jove que no té, al territori, una casa familiar on tornar, i haurà d'emancipar-se obligatòriament als 18 anys, una edat primerenca si pensem que a Espanya l'edat d'emancipació mitjana el 2018 era de 29 anys (Eurostat, 2018). Si garantir-se uns ingressos suficients i

un allotjament adequat és un repte per a qualsevol jove, en el cas dels joves migrats sols pot esdevenir un pas irrealitzable. Els 18 anys significaran, en el millor dels casos, el pas cap a l'autonomia o la continuació en el sistema de protecció per extutelats, i en el pitjor dels casos, deixar d'estar atès pel sistema de protecció i esdevenir un estranger a mercè de la Llei d'estrangeria.

Quan parlem de “papers” generalment ens referim a dues situacions possibles: tenir permís de residència o tenir permís de residència i de treball. En qualsevol dels dos casos es tracta de permisos temporals per viure i/o treballar al país que s'han de renovar cada any o cada cinc anys. Quan un jove migrant passa al sistema de protecció, la DGAIA esdevé la seva tutora legal i és qui s'ha d'encarregar de tramitar els esmentats permisos. En la pràctica, però, es poden trobar casos en què la DGAIA no tramita el permís de residència, i és l'habitual no tramitar el permís de treball malgrat que a Espanya l'edat legal per a treballar són els 16 anys (Uría, 2010). Així, els joves surten del sistema de protecció sense feina i sense la possibilitat de trobar-ne. Com a conseqüència, el jove que ha migrat sol a qui se li retira la tutela pot trobar-se al carrer sense papers o amb un permís de residència que li caducarà durant els pròxims mesos o anys i sense la possibilitat de treballar. La Llei d'estrangeria serà a partir d'aleshores la que determinarà la vida del jove i, en el pitjor dels casos, se'l podrà detenir per no tenir papers, tancar en un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE) sense haver comès cap delictes i deportar al seu país de naixement.

L'últim informe sobre el CIE de Zona Franca afirma que el 24,6% de les persones internes són joves d'entre 18 i 29 anys, i que un 26,9% són presumptes menors de 18 anys (Fundació Migra Studium, 2018). Cal parar atenció a aquest circuit d'expulsió que aquest darrer estiu va portar al suïcidi un jove de 23 anys i a l'autolesió a dos altres joves (Martín, 22 de juliol de 2019).

Però els 18 anys no és l'únic moment en què la Llei d'estrangeria esdevé un element clau

d'exclusió en la trajectòria dels joves. Abans, als 16 o 17 anys, quan molts joves arriben a Espanya, en casos de dubte sobre l'edat del jove, l'Administració posa en marxa els procediments necessaris per determinar-ne l'edat. Durant aquest impàs de duració indefinida, l'Administració fa prevaldre la condició de migrant per sobre de la d'infant i la Llei d'estrangeria per sobre de la Llei de la infància i l'adolescència. Els infants i joves romanen als jutjats i a les comissaries mentre es practiquen proves per a determinar l'edat, no entren al sistema de protecció a la infància i no s'inicien els tràmits per a obtenir el permís de residència (Síndic de Greuges, 2018). Com que molts menors migren a una edat propera als 18 anys, aquesta espera els pot fer arribar a la majoria d'edat sense haver pogut regularitzar la seva situació. És més, com que les proves per a determinar l'edat tenen un marge d'error de dos anys, els joves d'entre 16 i 18 anys poden ser potencialment considerats majors d'edat per l'Estat. En tots aquests casos esdevindran joves en situació de sensellarisme o seran deportats.

Perquè aquí, quan entres, et porten a un metge, et fa unes fotos a la mà, a les dents, i et mira, i ja està, et dona l'edat, la que li dona la gana. Jo tenia... tenia 9 anys, crec, o 8, i ell em va posar “i mig”. A Espanya faig anys cada setembre, al Marroc els faig al març.

Aziza, 19 anys

26 de juliol de 2019

Totes les desigualtats descrites, el sistema de protecció que no garanteix l'atenció als joves extutelats a partir dels 18 anys, la condemna a l'exclusió de la Llei d'Estrangeria, la conversió de l'habitatge en una mercaderia i el treball precari no aturen els joves extutelats. L'Associació Exmenas ha estat formada per joves migrats sols i joves extutelats per parlar en primera persona sobre la seva situació i combatre els discursos criminalitzadors que han difós alguns polítics i mitjans de comunicació. Els joves extutelats recorden d'aquesta manera que no són receptors d'assistència i polítiques socials sinó subjectes amb veu pròpia.

*Problemes derivats
de la seva situació
administrativa, manca de
suport social i diferents
formes de discriminació*

3.3. Els processos migratoris

Fa uns anys, el concepte “joventut immigrant” era quelcom que començava a construir-se. Durant la primera dècada dels 2000, aquesta categoria no existia en l’imaginari social (Chacón, 2003) de la mateixa manera que avui dia, però arran del gran increment d’immigració no comunitària “el/la jove migrant” ha adquirit un gran pes en els discursos socials. Els joves migrants constitueixen una part molt important de la joventut catalana actual, i, tot i que n’hi ha de més de cent nacionalitats, els joves dels països del Magreb, principalment el Marroc, seguits pels dels països llatinoamericans, són els més nombrosos. Alguns van arribar a Catalunya o a Espanya durant la infància o l’adolescència com a part d’un projecte familiar, i altres van arribar de manera autònoma quan encara eren menors o a edats més avançades (EJC17, 2017). Tanmateix, tot i que aquests joves es troben en els mateixos processos d’incorporació a la vida adulta que la resta, aquesta etapa de les seves vides es veu travessada pel fet de ser migrants. Aquesta diferència respecte la resta de la població desemboca en situacions d’especial vulnerabilitat i processos d’exclusió en l’accés a l’habitatge, el mercat laboral i la incorporació a la vida pública (Jiménez-Ramírez, 2010).

Entenent que el sensellarisme és un problema estructural, aquesta vulnerabilitat és un factor clau per entendre la relació entre migració i sensellarisme. Degut als problemes derivats de la seva situació administrativa, la manca de suport social i les diferents formes

de discriminació que pateixen, les persones migrades es troben en especial desavantatge davant la resta de població que també es troba en situacions de desigualtat econòmica i d’exclusió social (Navarro Lashayas, 2016).

L’increment dels fluxos migratoris que han caracteritzat les últimes dècades van portar la FEANTSA (2002) a tractar la relació entre immigració i sensellarisme com el tema d’investigació d’aquell any. En les seves conclusions es destacava la necessitat de reconèixer els factors específics dels immigrants com a grup exposat a l’exclusió social i al sensellarisme, i es preveia un increment d’aquesta problemàtica atès l’augment d’arribades de persones migrades cada any i les mancances de les polítiques europees per a contribuir a la completa integració d’aquestes persones al seu país d’acollida. Cal, per tant, analitzar quins són aquests factors específics i quina és la seva relació tant amb l’inici del sensellarisme com amb la possibilitat de posar-hi fi.

Per a aquesta Diagnosi, hem dut a terme 32 entrevistes a joves, 28 dels quals són migrants amb orígens com el Marroc, Mali, Argèlia, Senegal, Afganistan, Rússia, Colòmbia o el Brasil. La seva participació ens va permetre comprendre les motivacions i les expectatives que els van portar a migrar i a apropar-nos a la seva realitat actual, on les barreres que encara no han pogut creuar els han portat a trobar-se en condicions de sensellarisme.

Motius per marxar: globalització i contextos polítics als països d'origen

La distinció entre diferents tipus de migracions i l'ús de diferents categories burocràtiques és el més habitual a l'hora de explicar els processos d'abandonament d'un país. Quan ens referim a les persones migrades, automàticament pensem en sol·licitants d'asil, refugiats, immigració regular (immigrants econòmics, estudiants, etc.) i immigració irregular. No obstant, aquestes categories s'allunyen molt de la complexitat de les experiències, les subjectivitats i les situacions que han portat aquestes persones a prendre una decisió tan important, i només es limiten a definir-los en funció de l'estatus administratiu. La decisió de marxar és fruit d'una complexa relació entre factors socials, polítics, econòmics i vitals que interactuen alhora (Crawley i Skleparis, 2018).

En la vida d'una persona, el fet de migrar es troba dins del continu que va de la voluntat de marxar a trobar-se forçat a fer-ho. Tot i que, en molts dels casos, aquest projecte no va ser fruit d'una gran planificació, sí que responia a uns objectius concrets. Els joves entrevistats van prendre la decisió de marxar amb l'objectiu de trobar noves oportunitats i "buscar-se la vida", com molts d'ells comenten. És a dir, van marxar buscant una millor qualitat de vida i creient que el seu desplaçament físic suposaria una millora de la seva situació (Bivand i Oeppen, 2018).

El Yasis, un noi marroquí de 20 anys, és el petit de tres germans. Quan tenia 12 anys, la seva mare va morir d'un càncer, i, segons explica, aquell fet li va canviar la vida.

Y: De petit, tot anava bé. Estudiar, amb la meva família... Tinc tres germans, el meu germà i una noia i jo. Quan tenia 11 anys la meva mare estava malalta de càncer al cap. I abans el meu pare treballava tot el dia... la meva vida era la meva mare. Als 12 anys va morir, perquè hi havia problemes amb el metge i tal. Al

Marroc no hi ha gaire... [no hi ha bona assistència sanitària]. [...] Doncs...

Als 12 anys, la meva mare es mor. El dia de la seva mort jo ho vaig veure tot amb els meus ulls.

E: I després de la mort de la teva mare tothom es va dispersar?

Y: Sí, sí. El meu pare està casat, la meva germana deixa l'escola perquè jo sóc petit i cuidava de mi, i el meu germà es busca la vida al carrer. [...]

Als 16 començo a treballar una mica, de qualsevol cosa. Llavors començo a pensar que puc venir a Barcelona, perquè de petit tota la meva vida és Barcelona, per l'equip de futbol...

Vull realitzar tot el que vull aquí a Barcelona. Perquè a Marràqueix, al Marroc, és molt difícil realitzar tot el que vull. Perquè si tens diners pots realitzar el que vulguis, però la meva família no en tenia gaires.

Yasis, 20 anys

Entrevista del 19 de març de 2019

El Yasis explica que jugava a futbol al Marroc, i volia ser entrenador, i va venir a Barcelona per a estudiar. Va haver de pagar 6.000 euros pel viatge. Un cop a Barcelona, troba una habitació de lloguer, però al cap de tres mesos se li acaben els diners i el fan fora. Va passar tres mesos al carrer fins que un dia un policia li va dir que busqués ajuda en una institució.

L'Abderrahmane, un noi de 21 anys que també és del Marroc, ens explica que va fer un llarg trajecte per arribar a Barcelona.

Doncs jo, al Marroc, bé, tenia feina, tenia tot, tenia tot fet. Perquè des dels 13 anys que vaig deixar d'estudiar i vaig començar a treballar. Després vaig fer un negoci compartit amb un cosí, i bé, ell em va enganyar. I jo estava molt enfadat per això, i com que tenia un amic aquí a Espanya, bé,

a Europa... Parlant amb ell, em va dir que per què no anava cap allà, i després el que vaig fer va ser anar a Nador, una ciutat molt a prop de Melilla, i vaig fer el passaport de Melilla. I vaig entrar a Melilla, amb passaport entres fàcilment. A Melilla em vaig posar sota d'un camió... Bé, cada dia ho intentava, fins a 40 dies crec, cada dia el mateix, em poso sota del camió i espero, si tens sort sí, si no quan ve la policia o la guàrdia civil saltes i ja està. I vaig estar 40 dies fins que vaig arribar a Màlaga. I ja està. A Màlaga vaig tenir sort perquè vaig trobar un noi d'una ciutat del nord del Marroc, de prop d'Argèlia, i em va comprar un bitllet cap a Barcelona. Perquè no sabia que aquí a Barcelona... Bé, que la policia de Barcelona no és com la policia de Madrid i la policia de Màlaga, allà és nacional, i quan t'enganxa la nacional ja és segur que tornaràs al Marroc.

Abderrahmane, 21 anys

Entrevista del 27 de Març de 2019

L'Abderrahmane i el Yasis van marxar del seu país per buscar noves oportunitats. Ambdós són marroquins, nacionalitat que al 2018 representava aproximadament el 20% de les entrades clandestines per l'estret de Gibraltar i el mar d'Alborán, una xifra que, en comparació amb l'estiu del 2017, s'havia quadruplicat. El Marroc és un país que actualment viu una greu crisi política i social caracteritzada per la manca d'oportunitats d'ocupació per al jovent, l'augment de repressions violentes davant les mobilitzacions reivindicatives i l'obligatorietat del servei militar tant per a dones com per a homes; tot això ha potenciat el desig de marxar de la població jove (APDHA, 2019; Mas, 22 de setembre de 2018). El desig d'accedir una millor qualitat de vida dels joves entrevistats, però, no només està motivada les qüestions esmentades anteriorment, sinó també la voluntat d'accés a drets que es vulneren al seu país d'origen, com el dret a l'habitatge, al treball, a l'educació o a la llibertat sexual,

entre d'altres, i així ens ho expliquen el Nassim, l'Abud, l'Alae i l'Amine. No obstant, quan arriben a Europa es troben que els seus drets es continuen vulnerant.

Perquè no hi ha treball, en tot el Marroc, ni llocs per estudiar, ni casa...

Nassim, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

A mi m'agrada més el Marroc que Espanya, és millor. Però hi ha una cosa d'Espanya que m'agrada més. Hi ha drets, m'entens? Al Marroc, et baralles i la policia no vindrà. Si et mors, no ve ni la policia ni ningú, m'entens?

Abud, 20 anys

Entrevista del 30 d'abril de 2019

[Entrevista feta amb el suport d'un traductor que narra en tercera persona] La situació que el va portar fins aquí ha estat que al seu país l'economia estava malament, però sobretot els seus drets. Drets laborals i d'habitatge també. Per això va venir, a veure si més endavant té sort i pot ajudar el seu pare i els seus germans petits.

Alae, 18 anys

Entrevista del 17 de maig de 2019

El meu pare no volia que em quedés a casa, i jo passava els dies per la ciutat amb els meus amics. Després vaig canviar de ciutat amb un ex i com que ell era més gran que jo i no sortia i no feia coses d'aquestes, al final em vaig quedar sense lloc. I al Marroc no és com aquí, no hi ha serveis socials ni res d'això. Al final vaig buscar ser homosexual a Melilla... La meua ciutat està molt a prop, així que vaig buscar una mica de diners i vaig entrar.

Amine, 20 anys

Entrevista del 07 de maig de 2019

La història de vida d'aquests quatre joves comença al Marroc, però la cerca de drets i d'accés a una millor qualitat de vida és comparada també entre joves d'altres nacionalitats. El jovent de l'Àfrica Subsahariana, per exemple, sol marxar degut a l'augment de conflictes armats, la corrupció de les elits, l'explotació dels recursos naturals per part dels països europeus i la manca de perspectives de futur per a la població jove (APDHA, 2019). En el cas dels llatinoamericans, les crisis polítiques als seus països d'origen, el deteriorament socioeconòmic que pateix el continent, la distribució desigual dels recursos i els ingressos, i l'existència de xarxes socials després de dècades d'intercanvis migratoris són alguns dels motius que els porten a migrar (Pujadas, Bayona-i-Carrasco i Àvila, 2018).

L'any 2018 van arribar a l'Estat espanyol 64.120 persones migrades a través de vies terrestres i marítimes, creuant per la denominada Frontera Sud, és a dir, Ceuta i Melilla, costes peninsulars, Balears i Canàries. Aquesta xifra representa un augment de 35.533 arribades respecte el 2017, quan van arribar a 28.587 persones. A aquestes xifres s'hi han d'afegir les arribades a través de diferents mitjans que no es poden compatibilitzar perquè es fan de manera clandestina o perquè representen un altre tipus d'entrada. Les persones que provenen dels països llatinoamericans, per exemple, arriben en avió com a turistes i, quan passa el temps en què se'ls permet estar legalment

a l'Estat, es converteixen en immigrants irregulars. Aquesta és també la manera com entren persones procedents de molts altres països del món, també del Magreb. Tot i que són xifres altes, per a un país de 46 milions d'habitants no haurien de representar un problema (APDHA, 2019).

Convé destacar, també, que els fenòmens migratoris no són únicament una conseqüència de les condicions socials i polítiques dels països d'origen, sinó que són fruit de la globalització, que ha portat l'alliberació dels fluxos financers i de comerç per a la circulació de capital i la mercaderia, estimulants el moviment internacional de les persones com a força de treball (Rodríguez, 2008) i la transformació de les vies de comunicació a través de les quals es ven el somni capitalista. Tanmateix, la globalització és asimètrica i fomenta les desigualtats, la circulació és lliure per als mercats però no per les persones. A més, les persones migrades només es valoren en termes d'aportació econòmica per a la societat receptora, de manera que són acceptades quan es necessita mà d'obra i alhora se les deshumanitza a través de les lleis i les institucions, ja que en cap cas se les reconeix com a subjectes de ple dret, sinó que se'ls dona un tracte diferenciat respecte la resta de ciutadans, i només se'ls ofereix un reconeixement parcial davant les institucions, que els tracten com a semipersones (Miguel, 2004; Silveira Gorski, 2011).

Fronteres administratives i sensellarisme: la llei d'estrangeria i la llei d'asil, dues variables d'exclusió, discriminació i racisme

² Llei Orgànica 2/2009, de 11 de desembre, de reforma de Llei Orgànica 4/2000, d'11 de gener sobre Drets i Llibertats dels estrangers a Espanya, i la seva integració social.

³ Llei 12/2009 de 30 d'Octubre, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària.

Les categories burocràtiques utilitzades per a definir els migrants no només no tenen en compte els contextos transnacionals i individuals de les persones que migrades, sinó que creen experiències migratòries diferents. Sigui quina sigui l'etiqueta que se'ls assigni, aquesta traçarà el camí a seguir dins del pasatge del terror o de la mort que representen

la llei d'estrangeria² i la llei d'asil³. La política migratòria espanyola pivota sobre dos eixos, l'expulsió i l'opressió, i se serveix de diferents mecanismes per a aconseguir els seus objectius.

Una vegada superats tots els obstacles que suposa creuar les fronteres, per a les persones que han aconseguit literalment

sobreviure, la regularització de la situació administrativa es converteix en la següent frontera que hauran de creuar, però aquesta està dissenyada de tal manera que és pràcticament impossible aconseguir-ho.

Superar les barreres que suposa la llei d'estrangeria no és un camí agradable. El permís de residència i el permís de treball són indispensables per a qualsevol persona que vulgui a viure al país, però trobar-se en situació administrativa regular o irregular representa una variable d'exclusió en ambdós casos, per les dificultats que implica trobar-se en situació irregular com pels impediments per regularitzar la situació i per renovar els documents. Els drets universals a l'habitatge, la sanitat, l'educació i la feina són els pilars que asseguren l'autonomia dels individus al nou país de residència i el que els permet l'exercici d'altres drets (La Spina, 2009). Però degut a la distinció que fa la legislació espanyola entre nacionals i no nacionals, estrangers comunitaris i no comunitaris, i regulars i irregulars, el reconeixement i gaudi de determinats drets té lloc de manera gradual en funció de la procedència. D'aquesta manera, es crea un sistema on l'exclusió està legitimada per la llei (Miguel, 2004).

Les exigències d'aquesta llei i les polítiques migratòries europees fan que per a les persones no comunitàries i procedents de països no rics i racialitzats sigui gairebé impossible entrar al país de manera legal i segura. Per una banda, segons la mateixa llei, la via d'entrada principal és a través d'una oferta de feina, però això en la pràctica no funciona, ja que les empreses no contracten persones que no coneixen personalment i, a més a més, han de demostrar per què contracten la persona estrangera no comunitària abans que una persona autòctona. És a dir, s'ha de tractar d'un tipus de feina molt específica que només pugui realitzar una persona concreta que es troba a l'estranger i no qualsevol persona amb nacionalitat espanyola que es trobi a l'atur (APDHA, 2019; Miguel, 2004). D'altra banda, aquesta via només és útil perquè les empreses contractin combois de treballadors eventuais i precaritzats i perquè l'Estat arribi a convenis amb països estrangers, on els mi-

grats s'utilitzen com a moneda de canvi per a la realització de controls a les fronteres. Si bé el 2018 el nombre d'arribades de persones migrades a través de la Frontera Sud gairebé duplicava les xifres del 2017, durant el 2019, l'entrada de migrants irregulars ha caigut un 30% a la Unió Europea i un 39% a l'Estat Espanyol, descens resultant del finançament que rep el govern marroquí per part de la UE i Espanya a canvi de la contenció dels fluxos migratoris a les seves fronteres. Entre els acords amb les autoritats marroquines destaquen la devolució ràpida, i en calent, dels subsaharians que salten les valles de Ceuta i de Melilla, i el desplegament de forces de seguretat per a evitar qualsevol intent d'entrada irregular. Tot plegat fa que les vies clandestines siguin les úniques alternatives amb possibilitats reals i que els trajectes per a arribar impliquin que les persones hagin de passar per molts països i s'hagin d'exposar a situacions de gran perillositat que, en moltes ocasions, acaben amb la mort de milers de persones que intenten arribar a Europa (FRONTEX, 2019; Martín, 30 d'abril de 2019, 16 d'agost de 2019).

El Nassim fa un any i mig que viu a Espanya, i 7 mesos a Barcelona, 4 dels quals els ha passat al carrer. Va estudiar turisme internacional al Marroc i va a venir a buscar feina en aquest àmbit per poder ajudar la seva família. Explica la duresa i la perillositat del seu viatge, i també com alguns companys van morir pel camí:

N: Del Marroc vaig anar a Tunísia, Tunísia-Líbia, i de Líbia a Itàlia, a Sicília, després vaig passar un any amb els meus tiets i vaig venir a Espanya a buscar-me la vida. [...]

E: Per què Líbia?

N: Perquè és l'única porta per arribar a Europa.

E: Des del Marroc no podies?

N: No, perquè està tot tancat amb valles i està tot vigilat. Era més fàcil des de Líbia... Però a Líbia van passar coses molt greus. Allà la gent mata, tinc una punyalada a... [ensenya la cicatriu]. [...]

N: Vaig passar una setmana al mar, no vaig menjar res i va morir gent en el meu vaixell. Va ser molt dur, la veritat, aquesta pel·lícula és molt trista.

Nassim, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

L'experiència que ens explica el **Ciro** (22 anys, Afganistan) també és dura. Al seu país el perseguien molts, i va haver de fugir improvisadament amb la seva família. Van pagar molts diners per poder marxar. Primer van anar a l'Iran, on la policia va parar el cotxe on anava la seva família. A partir d'aleshores va perdre el contacte amb ells, i actualment no sap si es troben a l'Afganistan o a l'Iran. La resta del camí el va fer sol, va passar per Itàlia i per França abans d'arribar a Barcelona.

Ara no tinc contacte amb la meua família. No sé si són a l'Afganistan o l'Iran, però l'Afganistan és perillós per a ells i per a mi. Vaig pagar molts diners per arribar fins a Europa amb tota la meua família. Però quan la vaig perdre vaig seguir sol fins a Itàlia en tren i fins a França en camió.

Ciro, 22 anys

Entrevista del 16 de maig de 2019

Els camins i les experiències viscudes durant el trajecte són una part molt important dels relats dels joves, que, si bé ens descriuen la duresa del seus viatges, també destaquen la importància de les persones que els van ajudar durant el camí. Tenir al·liats és un dels factors de protecció que més destaca en els relats dels seus processos migratoris. El **Modibo**, de Mali, explica que va passar 5 anys a Argèlia, però allà les deportacions eren habituals i, per diversos problemes que va tenir, va marxar cap al Marroc, on va estar 3 setmanes. Allà també tenia dificultats, i finalment va decidir marxar cap a Espanya. Destaca la importància de l'ajuda que va rebre d'altres africans.

Hi havia molts sorolls per arribar a Espanya, hi havia també molts germans africans. Jo vaig tenir sort aquell dia perquè em van ajudar a venir aquí.

Modibo, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

El suport dels paisans també destaca en els relats dels joves migrats quan parlen del procés d'adaptació al nou país de residència i d'aprenentatge sobre el seu funcionament. **L'Ilyas** destaca haver-se trobat amb un home marroquí que li va explicar on podria adreçar-se per rebre suport.

És una mica difícil, saps? Perquè... jo he vingut amb 17 anys. No parlava l'idioma ni res, ni escriure, només sabia parlar l'àrab, el meu idioma, i tal. Però no, tampoc he patit gaire, al carrer, saps? Al carrer només vaig ser-hi una o dues setmanes, i ja està. Després em vaig trobar un home marroquí. Va parlar amb mi de tot, m'ho va explicar tot d'aquí, em va dir que hi havia centres de menors i que hi podia entrar. Jo no sabia res, ni parlar, ni res. Ell em va dir: "Anem, que jo et porto a la comissaria, i tot, t'ho explico tot, et porto a la policia. Com que jo tenia 17 anys, doncs sí que vaig anar a la comissaria i vaig estar-hi uns 3 dies i després em van portar a un centre de menors i tal, i després en vaig anar a un centre de majors, aquest.

Ilyas, 19 anys

Entrevista del 29 d'abril de 2019

Les dificultats viscudes durant el trajecte migratori i la importància del suport rebut pels seus paisans també queden reflectides al discurs del **Boubakar**, un noi de 26 anys que va marxar de Mali perquè temia per la seva integritat. Durant el seu trajecte va perdre el contacte amb la seva parella, que estava embarassada i va marxar primer. Sap que ha tingut una filla i que totes dues estan a Europa, però a ell li van robar el telèfon i ja no s'hi ha pogut comunicar més. El **Boubakar** explica que durant els primers dies a Barcelona va dormir al carrer. Un dia, se li va apropar un home que també era de Mali i que, com ell, parlava la llengua persa. Va estar vivint amb ell durant dos mesos fins que es va assabentar que podia demanar ajuda a

una entitat i decideix anar-hi per no molestar al seu amic. Encara continuen sent amics.

Un cop al país, aconseguir els papers es converteix en una batalla on l'Estat, armat de burocràcia, té les de guanyar. Els camins són pocs, i el més habitual és l'arrelament social. Aquest implica haver entrat al país per vies insegures i irregulars, empadronar-se i sobreviure tres anys per poder començar a fer els tràmits. El padró és el document per excel·lència per demostrar el temps de residència al país, però tot i que l'empadronament sense domicili fix és un dret, molts ajuntaments se salten la normativa i es neguen a tramitar-lo.

Després d'aquests tres anys després d'haver obtingut el padró, la persona ha de tenir un precontracte laboral d'un any a jornada completa i un informe d'inserció social que expressi la perfecta adaptació de la persona migrada al país. Les contradiccions són evidents: no es pot demanar a algú que s'adapti quan el sistema l'exclou constantment; no es pot demanar un contracte de treball si alhora se sancionen les empreses que contracten persones sense documentació; no es pot demanar un precontracte de 40 hores si, arran de la crisi, fa més de 10 anys que és pràcticament impossible per qualsevol persona que s'incorpora al món laboral tenir un contracte fix i de jornada completa.

El sistema els condemna a la precarietat, i encara ho fa amb més força quan es fa feina que no es reconeix socialment perquè es duu a terme en l'àmbit domèstic i no productiu, com és el cas de les dones joves migrades (Miguel, 2004; Rodríguez, 2008). La cura dels fills dels altres i de persones grans suposa moltes hores de feina i poca remuneració. Un exemple és el de la Natalie, que treballava com a interna en una casa tenint cura d'una persona gran, és a dir, que residia al mateix lloc on treballava les 24 hores del dia, i cobrava menys de 10 euros l'hora. Actualment, la Natalie fa de cangur en algunes ocasions.

La situació administrativa i la seva relació amb l'ocupació i l'habitatge ha estat un

dels temes més destacats en les entrevistes. Gairebé tots els joves expressen que aquest ha estat un dels factors determinants per trobar-se en situació de sensellarisme, i quan parlen de les seves expectatives de futur, els "papers" també apareixen com un catalitzador del canvi en les seves realitats. El Modibo, el Nassim i l'Ilyas en parlen:

E: Coses bones a la teva vida? Coses que et puguin ajudar a sortir d'aquesta situació?

M: Moltes coses, però el més important és tenir papers, DNI i feina.

Modibo, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

Pensava que aquí seria fàcil trobar una feina. Espanya té molts hotels i turistes, i creia que seria fàcil, però és al contrari, la veritat.

Nassim, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

Necesito temps, jo crec que ara esperaré tres anys i després ja...

Ilyas, 19 anys, Marroc

Entrevista del 29 d'abril de 2019

La magnitud del problema és tal que, fins i tot quan regularitzen la seva situació, aquesta és tan susceptible de patir canvis i tan difícil de mantenir que alguns d'ells s'han trobat que això no és suficient per establir-se. Una vegada obtenen la primera targeta, han de començar els tràmits per renovar-la, i així diverses vegades. Cada cop han de demostrar que han estat cotitzant a la Seguretat Social el temps suficient per renovar-la o que estan cotitzant actualment, que han fet cursos de llengua, cursos de professionalització, i un llarg etcètera que suposa més i més obstacles.

Tot i així, el desig de superació, els objectius que es posen i les expectatives de futur que tenen funcionen com motivadors a l'hora d'enfrontar-se a tots aquests obstacles. El Farid, per exemple, ens explica que, tot i que l'havia perdut, amb el seu esforç ha aconseguit recuperar la residència.

I em van extingir el NIE perquè, quan vaig anar a Senegal, van ser més de tres mesos, i portava quatre anys aquí, però ara ara amb l'ajuda de la fundació i amb l'esforç que he estat fent ja he pogut treure la residència.

Farid, 21 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

En paral·lel a la llei d'estrangeria hi ha la llei d'asil. Els mecanismes internacionals que la regulen són la Convenció de Ginebra de 1951 i el Protocol de Nova York de 1967. La Convenció de Ginebra va néixer amb la crisi dels refugiats de la Segona Guerra Mundial, i s'esperava que, al cap d'un temps, la condició de refugiats deixés d'existir. No obstant, en lloc de desaparèixer, el nombre de persones sol·licitants d'asil ha augmentat amb els nous conflictes, que ja no són tant les guerres entre països sinó conflictes bèl·lics interns, situacions de violència generalitzada o desplaçaments provocats per catàstrofes naturals. Segons aquesta Convenció, una persona pot demanar protecció internacional quan tem per la seva integritat i quan se'l persegueix per motius de raça, religió, nacionalitat o per pertànyer a un determinat grup social o polític. No obstant, aquesta legislació no inclou les noves formes de desplaçaments, i és aplicada de manera cada vegada més restrictiva, cosa que redueix el nombre de persones a les quals es dona l'estatus de refugiat (FEANTSA, 2002; Miguel, 2004).

En el marc espanyol, segons l'article 13 de la Constitució i la Normativa Internacional, i en concordança amb la Convenció de Ginebra, les persones desplaçades poden obtenir diferents estatus dins la protecció internacional. Aquests són el dret d'asil, la protecció subsidiària i la protecció per raons humanitàries. Però mentre la resolució de la demanda arriba, són sol·licitants d'asil (Guijarro, Salles, Tello i de Inés, 2017).

Els sol·licitants d'asil han de creuar les mateixes fronteres insegures i irregulars que la resta de desplaçats i, un cop al país, poden demanar ser protegits. No obstant,

actualment, el circuit de protecció es troba totalment saturat, amb una llista d'espera que supera els sis mesos per poder presentar la sol·licitud, temps durant el qual poden residir al país sense ser deportats, però en el que no tenen cap dret i es troben les mateixes dificultats per treballar i accedir a l'habitatge que qualsevol migrant irregular.

Feta la demanda, en moltes ocasions és denegada, ja que es considera que no hi ha elements suficients per a ser admesa. Aleshores els sol·licitants resideixen al país de manera legal a l'espera d'una resolució, però reben una documentació que els impedeix treballar durant els primers 6 mesos, cosa que impossibilita la seva adaptació al país d'acollida. El Bassam, per exemple, actualment té la targeta vermella de sol·licitant d'asil i ens explica:

Tenia la targeta vermella, però no tenia casa, no tenia roba, no tenia habitació. En sis mesos d'espera estava tot el dia al carrer, no menjava bé, em dutxava un dia sí, un dia no. Tenia molts problemes, primer sis mesos per tenir la targeta vermella, i després sis mesos més.

Bassam, 29 anys

Entrevista del 9 d'abril 2019

Un cas similar és el de l'Amine, un noi de 19 anys del Marroc. Quan va arribar, va demanar l'asil immediatament i va entrar al programa de refugiats d'una ONG, però quan va passar el temps d'acompanyament estipulat va tenir moltes dificultats per trobar feina.

El meu temps va acabar, no pots estar més d'un any i sis mesos. Vaig buscar feina a Màlaga, però no n'hi havia, i quan la meva ajuda s'acaba vinc a Barcelona a buscar feina. Em quedo al carrer i dormo a l'estació d'autobusos fins que vaig a serveis socials, i ara estic amb ells.

Amine, 19 anys

Entrevista del 7 de maig de 2019

Les persones sol·licitants de protecció s'incorporen al sistema d'acollida i de protecció que estipula la llei d'asil, que vetlla per la seva inclusió, acollida i atenció de dues maneres: a través de places gestionades per l'Administració a través dels Centres d'Atenció a Refugiats (CAR) situats en Madrid, Sevilla, Mislata i Alcobendas, i a través de places gestionades per ONG (CEAR, Creu Roja, Accem) distribuïdes per tot el territori i que formen part d'un programa que els acompanya durant tot el procés de sol·licitud. No obstant, actualment, aquests programes es troben totalment col·lapsats, amb llistes d'espera poden arribar als sis mesos i que, a més a més, es troben sotmesos a resolució judicial: si la resolució arriba abans del temps que marquen els programes i és negativa, els usuaris queden automàticament

fora del programa i perden qualsevol tipus de protecció, acompanyament i/o prestació que se'n pogués derivar.

Passats els primers sis mesos, reben una altra targeta vermella que els permet accedir al mercat d'ocupació legalment durant sis mesos més. No obstant, això no és garantia que puguin romandre al país amb un estatus regular. Quan la resolució és negativa, tot i que es pot recórrer, aquesta arriba amb una petició de retorn voluntari al país d'origen i es perd el dret a residir legalment a l'Estat. La persona sol·licitant d'asil perd tots els drets que havia adquirit i passa a ser un/a immigrant irregular exposat a ser detingut i que se li obri un procés d'expulsió, durant el qual se'l pot internar en un Centre d'Internament d'Estrangers (CIE), i que finalitza amb una ordre d'expulsió.

Mercat d'habitatge: altres fronteres i discriminacions

Les persones migrades es troben que tenen moltes més dificultats per trobar un habitatge digne degut al seu lloc de procedència. Tot i trobar-se en situació regular i en situacions econòmiques similars a les persones autòctones, les persones que han migrat es troben que en moltes ocasions se'ls nega l'accés al lloguer amb una excusa rere l'altra. Les immobiliàries els donen un tracte diferenciat i discriminatori que normalment és invisible per a tothom menys per als que el pateixen, i son expulsats a les perifèries, allà on les classes adinerades no volen viure. En cas de tractar-se de migrants irregulars o sol·licitants d'asil, tot i que no hi ha un impediment legal per llogar amb passaport o targeta de sol·licitant d'asil, és comú que les immobiliàries no vulguin fer-los un contracte de lloguer. A més a més, en moltes ocasions se'ls ofereixen espais no habilitats i en condicions infrahumanes (Gómez, 11 de setembre de 2013). En el cas dels joves, és habitual que, amb els preus actuals del mercat de l'habitatge, no puguin accedir al lloguer d'un pis ni tan sols al d'una habitació, tant pels preus com per les discriminacions que pateixen. Els entrevistats ens expliquen que pateixen discriminacions

de tot tipus i en tot moment pel seu color de pell, per l'idioma, quan participen en espais públics, quan busquen feina i quan busquen una habitació.

Actualment l'Amine està treballant, i viu en un pis d'una entitat que li dona suport. No obstant, li queda poc temps per haver de marxar. Ens explica que s'està trobant amb moltes dificultats per poder trobar una habitació, ja que no es pot permetre els preus de Barcelona, però també perquè ha de lluitar contra el racisme, com molts dels seus companys i companyes, en tots els àmbits de la vida quotidiana. L'Abud i el Ciro també ens expliquen la seva experiència.

A través de pàgines webs, de vegades em truca gent, i em diuen que d'on soc. Quan els dic que soc del Marroc, ja no volen, i no sé per què.

Amine, 20 anys

Entrevista del 7 de maig de 2019

Quan surto al metro o a caminar, la gent em mira com si fos un lladre o un animal. Molts cops. Per això no vull

sortir, perquè no em sento bé, i si no em sento bé en aquell moment i la gent només em mira així, em barallaré amb ells, saps? Per això no vull sortir.

Abud, 20 anys

Entrevista del 30 d'abril de 2019

La setmana passada vaig fer el meu permís de treball, per això vaig poder fer el curs... però és difícil trobar una feina, el meu castellà no és bo. [...] Jo no conec la gent, i molta gent s'espan- ta de la gent d'Afganistan perquè hi ha guerra i això.

Ciro 22 anys

Entrevista del 16 de maig de 2019

Investigacions relativament recents demostren que les polítiques migratòries, els discursos polítics, les categories burocràtiques i els debats mediàtics sobre l'anomenada "crisi migratòria europea" tenen importants efectes en l'experiència migratòria, ja que construeix una imatge dels immigrants que provoca rebuig i negativitat i que desemboca en actituds xenòfobes i racistes legitimades per l'Estat (Miguel Juan, 2004; Rodríguez, 2008; Olmos, 2012).

Tanmateix, tot i les dificultats, les lleis d'estrangeria i d'asil, els obstacles que es deriven de les actituds racistes i xenòfobs que ha patit, quan es demana als joves entrevistats què volen fer de cara al futur, la frase més repetida ha estat "buscar-me la vida". Entre el joves, aquesta frase significa accedir a l'habitatge, al mercat de treball i créixer personalment. Alguns tenen més clar que d'altres a què es volen dedicar, però entre els objectius compartits destaquen l'aprenentatge de l'idioma i el desig de continuar formant-se i estudiant.

No ho sé, tinc molts somnis... O advocat o dentista o... No ho sé, però tinc molt a aprendre.

[...]

Buscar-me la vida i parlar el castellà perfecte.

Mehdi, 22 anys

Entrevista del 17 de maig de 2019

Els primers anys de joventut són considerats com una de les etapes més susceptibles per al desenvolupament de dificultats psicosocials

3.4 La salut mental dels i les joves sense llar

La salut mental no és només un fenomen individual sinó també sociopolític. Durant les darreres dècades, són diverses les perspectives que han tractat de definir la salut mental en funció de la participació en la comunitat (Harlem Brundtland, 2000; OMS, 2013) i la justícia social (Tundidor, 2013; Morrow i Halinka Malcoe, 2017; Saraceno, 2018), més enllà de l'absència de manifestacions diagnosticables com a "trastorns mentals". Entre altres coses, ha estat possible analitzar com la manca de possibilitats de contribució a la comunitat derivada de la desigualtat estructural és causa de malestars psicosocials i de problemes de salut mental, o de la seva cronificació. Així mateix, s'ha considerat de quina manera altres elements com la dimensió de les experiències personals, i la dimensió social i familiar impacten de manera positiva o negativa la salut mental de la població (Comissió de les Comunitats Europees, 2005).

En aquesta línia, la relació entre la salut mental i el sensellarisme s'ha estudiat principalment des de dues perspectives: d'una banda, els problemes de salut mental com una de les variables que porten a la situació de trobar-se sense llar, i, de l'altra, el sensellarisme com un dels causants o cronificadors dels malestars i els problemes de salut mental (Carter, 2017). Al seu torn, els primers anys de joventut són considerats com una de les etapes més susceptibles per al desenvolupament de dificultats psicosocials a causa dels múltiples canvis físics, emocionals i socials, inclosa l'exposició a la pobresa, l'abús o la violència (OMS, 2018).

Tot això ha permès ampliar la comprensió de la salut mental i les dificultats que s'hi relacionen més enllà de les categories di-

agnòstiques clàssiques. Si anteriorment la definició dels problemes de salut mental es trobava centrada en els símptomes d'angoixa i en les manifestacions psíquiques tradicionalment dianagnosticables com "esquizofrènia" i "neurosi", ara és possible prendre en consideració malestars que es presenten en la vida diària de les persones i que generen dificultats quotidianes de caire psicosocial, independentment de l'existència d'un diagnòstic (Romaní i Alfonso, 2006; Espluga i Trenc, et al., 2010). Tot i que la necessitat de definir la salut mental més enllà de les categories clíniques clàssiques ha adquirit rellevància, hi ha el risc que aquesta ampliació de la definició, enlloc de traspasar la categorització psiquiàtrica, faci que els malestars derivats del desavantatge psicosocial siguin susceptibles de psiquiatrizar-se.

Partim, doncs, d'aquesta visió més àmplia i complexa dels "problemes de salut mental", que no se centra en la detecció i l'atenció de signes i símptomes, sinó que pretén analitzar la relació entre els malestars, les experiències psíquiques i els processos socials contemporanis que generen, entre altres coses, inseguretat residencial. Així, des dels relats de 10 dels 32 joves entrevistats (set homes, dues dones i una persona no binària), en aquest capítol descrivim, d'una banda, com la salut mental dels joves es veu afectada durant la situació de trobar-se sense llar, i, d'altra banda, com els serveis especialitzats i els professionals de salut mental passen a formar part de les seves trajectòries vitals i habitacionals.

Desavantatge social i problemes de salut mental: una relació circular

Dades de l'Enquesta de salut de Catalunya (ESCA) (2018) mostren que al voltant del 5,9% de la població catalana d'entre 15 i 44 anys té símptomes diagnosticables de depressió major i de depressió major severa (3,9% homes i 13,9% dones) i que aquestes són més elevades en la població que pertany a una classe social menys afavorida i entre persones amb un nivell d'estudis més baix. En aquesta línia, estudis duts a terme amb joves al territori català (Serracant, 2018) apunten que, des de la perspectiva dels joves, alguns dels elements que afecten la seva salut mental i els generen ansietat o depressió en major o menor mesura són la manca d'ingressos, els estudis, la manca de temps, la manca de treball, els problemes a la feina, la salut pròpia o la d'algun familiar, la relació amb la parella i problemes amb la família. A més a més, segons l'Enquesta a la joventut de Catalunya de 2017 (Serracant, 2018), els joves d'entre 15 i 35 anys que han nascut a l'estranger tenen una pitjor autopercepció de la seva salut en general: el 14,3% consideren que tenen un estat de salut precari, davant del 9,3% de la població general.

En aquest informe, 10 dels 32 joves entrevistats diuen tenir o haver tingut problemes emocionals, sensació de trobar-se deprimits, haver intentat suïcidar-se i/o haver tingut brots psicòtics. Sis d'aquests deu joves esmenten haver consumit substàncies d'una manera que ells mateixos consideren problemàtica, entre les quals s'esmenten principalment l'alcohol i el cànnabis.

Els joves no només relacionen aquest consum amb motius personals vinculats a l'oci o a la cerca d'una gratificació social, sinó també amb l'afrontament de situacions altament estressants. Algunes d'aquestes situacions estressants estan directament lligades directament al fet de no tenir llar, mentre que altres estan relacionades amb el context previ al sensellarisme.

L'Abud és un noi de 19 anys. Entre altres coses, han estat els conflictes familiars el que l'han portat a migrar des del Marroc. Reconeix aquests conflictes com la principal causa del seu malestar, i parla del consum de substàncies com un recurs que li resulta útil en l'actualitat. Ens explica:

De salut estic bé [...] Però el meu cap per dins no està bé, saps? Perquè... Per problemes de la meva família, per això no estic bé, saps? De vegades surto per prendre drogues, només per aquests problemes, m'entens?

Abud, 19 anys

Entrevista del 30 d'abril de 2019

En altres casos, el consum de substàncies també es vincula, segons els mateixos joves i les explicacions que han rebut, al desencadenament d'experiències vinculades a la salut mental. El Bishir és un jove que ha nascut a Barcelona però que ha passat per diversos processos migratoris entre Marroc i Espanya a causa de l'origen geogràfic i ètnic de la seva família. Després de diferents conflictes amb els seus pares, el Bishir va decidir allunyar-se de la seva família tot i ser menor d'edat, i va acabar en un centre de protecció a la infància i l'adolescència. Tot just assolida la majoria d'edat va tenir un brot psicòtic que ens explica de la següent manera:

El que passa és que la combinació de persones amb tal [la situació de no tenir llar] em va anar malament i em vaig ficar al món de les drogues i tal... I jo, com que sóc tan estressat i em menjo molt el cap i tal, doncs em van agafar els brots psicòtics. Em diu la meva psicòloga que tota la condensació de la vida que tenia va explotar. Després dels brots vaig tornar al pis perquè jo encara estava amb la DGAIA, perquè encara no tenia 21 anys. Vaig tornar al pis, però estava

malament en aquest moment, estava malalt, seguia malalt, em punxaven, tenia el cervell blanc. No podia pensar, perdia moltes habilitats socials. Tenia moltes capacitats, jo, però les perdia, i les estic recuperant a poc a poc.

Bishir, 22 anys

Entrevista del 16 d'abril de 2019

En el mateix sentit, l'Àlex ens parla sobre la seva primera experiència amb un brot psicòtic quan es trobava allotjat en un Centre de Primera Acol·lida (CPA). L'Àlex és un jove que ha nascut i crescut a la ciutat de Barcelona. S'ha trobat al carrer un cop, i ha fet ús de diferents recursos després d'afrontar conflictes amb la seva família i amb les institucions, especialment derivats de desacords davant normes a les que no troba sentit. Després d'un intent de suïcidi ha passat per un primer brot psicòtic. En el seu cas, l'experiència de brot psicòtic també es troba vinculada, segons les explicacions que ha rebut, al consum de cànnabis. A part d'això, l'Àlex vincula les seves experiències amb altres circumstàncies que no només tenen a veure amb la situació de no tenir llar sinó amb crisis d'identitat.

Vaig estar al CPA un bon temps... i jo personalment estic passant un mal moment, val? Perquè hi ha tares que estan fora d'això... i al gener vaig tenir un intent de suïcidi, al gener d'aquest any. Després de l'intent de suïcidi, doncs bé, es va controlar... Estava al CPA. Es va controlar bé, per un temps, però jo fumava cànnabis i llavors li atribuïen a això que tingués un brot psicòtic a l'abril. Vaig tenir un brot psicòtic, en què jo em vaig desubicar i no sabia ni on estava.

Àlex, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

Aquest testimoni de l'Àlex és rellevant, i a més a més no és exclusiu dels joves que es troben en situació de no tenir llar. A Espanya,

el suïcidi és la tercera causa de mort en joves d'entre 15 i 29 anys, dada que s'ha discutit en relació a problemes de salut mental, a variables de personalitat, a l'alta càrrega d'estrès emocional, i en particular al bullying i al sexting (Navarro-Gómez, 2017). També a Espanya, altres estudis indiquen que, als 20 anys, el 13% de les persones sense llar tenia un diagnòstic de trastorn mental i que el 17% havia passat per l'hospital psiquiàtric. Un de cada dos presentava dependència o abús de l'alcohol, i als 24 anys, 1 de cada 4 s'havia intentat suïcidar (Muñoz, Pérez i Forner, 2004). En aquesta línia, s'han investigat els factors que contribueixen a generar una taxa de mortalitat més alta per suïcidi entre les dones sense llar en comparació als homes, al contrari del que passa en la població general (Panadero i Rodríguez, 2018).

D'altra banda, també s'ha trobat que diferents situacions actualment diagnosticables com trastorns depressius, d'ansietat, de consum de substàncies i de desenvolupament cognitiu tenen una alta probabilitat d'estar associades a experiències d'exclusió social i econòmica severa (Saraceno, 2018) i, en el cas dels joves, els estudis apunten que els problemes econòmics i la inestabilitat residencial impacten negativament en la seva salut mental (Edidin, Ganim, Hunter i Karnik, 2012; Muñoz, Pérez i Panadero, 2004). Aquesta observació resulta significativa si considerem que aquests problemes són cada vegada més característics dels processos de transició a la vida adulta en les societats industrialitzades. De fet, tal com Pires (2018) ha assenyalat, les formes contemporànies de sofriment i les seves respostes polítiques resulten incomprensibles si no es tenen en compte els processos històrics d'industrialització, el desenvolupament de les economies capitalistes i la dinàmica de secularització que estructuraven les societats i els processos de globalització.

En aquest sentit, els joves entrevistats no només ens van explicar els seus malestars en relació al consum de substàncies o a aspectes personals relacionats amb la identitat.

També els vinculen a ritmes de vida altament estressants que tenen lloc mentre es troben sense llar. El Farid, per exemple, ens explica la seva experiència i la vincula a dos elements que resulten contradictoris: d'una banda, la demanda de productivitat i de formació professional continuada, i de l'altra, la creixent precarietat i inseguretat laboral i econòmica a la qual molts joves es troben exposats. Ens diu:

Doncs treballava també per a Glovo, i bé, era autònom, i havia de pagar una barbaritat d'IRPF i tot... I bé, vaig veure que no era bo per a mi. Llavors ho vaig deixar i vaig començar a fer cursos, i bé, tots els cursos possibles que podia fer els he fet. I bé, després vaig patir un brot psicòtic. Que és per estrès, de... Bé, per la mentalitat que tenia, brutal... Jo no descansava, dia, nit... I bé, després, quan vaig patir el brot psicòtic, els dels albergs em van derivar aquí.

Farid, 21 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

D'acord amb la subjectivitat capitalista, dins els equipaments el ritme de treball excessiu del Farid es valorava de manera positiva. A més, ens explica com la seva salut mental es va veure afectada en trobar-se exposat a una situació de precarietat que no era només laboral, sinó també administrativa. Ambdues situacions, que s'experimentaven i s'assumien com una responsabilitat individual, demanen al Farid una sobrecàrrega constant d'activitats.

La majoria dels albergs als que vaig estar, la gent deia: "mira aquest noi, tal", "com lluites i tal". És clar, és una bona imatge per a ells. Llavors em deien: "estudia molt, treballa molt". I en aquesta època treballava molt, no parava. Parava mitja hora a dinar i després tornava a treballar una altra vegada. I llavors, doncs, això és el que em deien més... Els nervis que tenia, més els problemes que tenia de no

tenir els papers, més la feina que no guanyava bé, més que m'havia de saber la llei, els articles... Hi havia molta informació, eren moltes coses al meu cap. I jo començava a... Dormia, però no dormia com abans. Començava a dormir com si fos una altra persona la que hi havia al meu cap, parlant-me, i després sentia com si el món no em volgués, saps? Com si el món volgués fer-me mal, i això.

Farid, 21 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

Tal com hem vist en aquests relats, són molts els factors que poden afectar significativament la seva salut mental dels i les joves que es troben en un context d'inestabilitat residencial com l'actual. Factors relacionals, com l'abús i el maltractament familiars, el col·lapse familiar i les relacions familiars disruptives; factors psicosocials, com el desig de més autonomia i els processos psicosocials de construcció de la identitat, que poden xocar amb els processos d'adaptació a les normes en diferents contextos, i factors relacionats amb el context social, com la inestabilitat residencial, la precarietat laboral i administrativa.

En part, ha estat això el que ha portat investigadors i experts en polítiques sanitàries a parar atenció als determinants socials de la salut i a assenyalar que hi ha una relació circular entre els problemes de salut mental i les situacions de marginalitat (l'exclusió i el desavantatge social): les primeres reforcen a les segones i viceversa (Saraceno, 2018). En aquesta línia, alguns dels factors protectors de la salut mental són el suport social i familiar, els èxits escolars, la seguretat econòmica i la realització en l'àmbit laboral. En l'àmbit social i polític, figuren l'accés als serveis bàsics, la justícia social, la tolerància, la integració, la igualtat d'oportunitats i la seguretat física.

Serveis de salut mental i trajectòries d'habitatge

Un cop s'experimenten situacions com les descrites anteriorment, els joves que accedeixen al circuit de salut mental valoren de diferents maneres l'atenció rebuda als serveis. D'una banda, expressen haver-se trobat exposats a la coerció física, i de l'altra, expliquen que la seva vinculació als serveis especialitzats els ha permès cobrir necessitats bàsiques que no estaven cobertes mentre es trobaven en situació de carrer.

El primer aspecte es correspon amb el que indiquen alguns informes ActivaMent i Hierbabuena, 2019; ActivaMent, Hierbabuena i En Primera Persona, 2019; Pérez-Pérez i Eiroa, 2017) i dades que ofereix l'OMS (2013), sobre com a Espanya i en la majoria de països és freqüent la denúncia de vulneracions de drets humans de les persones diagnosticades de trastorns mentals dins dels serveis especialitzats: la coerció física, la reclusió, la privació de necessitats bàsiques i la manca d'intimitat, entre d'altres. Quant a això, el Bishir ens explica el que va passar després d'un dels brots psicòtics que va tenir mentre es trobava en situació de carrer:

Després d'aquí, em van portar al psiquiàtric. Vaig estar-hi un temps, després d'això vaig sortir. Em va anar malament, no em va agradar, estava molt malament... Em van lligar. Així. Jo no sabia..., jo estava tranquil i em van lligar, per les cames. Em van deixar lligat un temps, com si fos la presó. Recordo això i em fa ràbia... Com pots lligar...?! Però és perillós, també, un home brotat, no saps què pot fer. Però si jo estava tranquil... No, no... no has de lligar una persona. Jo no sé si els metges ho veuen bé això o no, però jo no m'he vist bé, lligat. Jo estava tranquil. Què he fet perquè em lliguin a mi? Ni he robat, no he fet res. Jo el que he fet és que he fet bogeries perquè estava malament.

Bishir, 22 anys

Entrevista del 16 d'abril de 2019

No obstant això, durant tot el seu procés, el Bishir ha aconseguit reapropiar-se de les seves "bogeries" i la seva "malaltia", convertint-les en una font de coneixement i aprenentatge que li permeten seguir "lluint". De manera paradoxal, però, assumir aquesta consciència de malaltia li ha provocat una manca de saber sobre si mateix i sobre el que vol fer a la seva vida. Explica aquesta manca de coneixement vinculant-la a la formació i a estereotips de gènere relacionats amb la productivitat:

"La malaltia et fa molt fort, la malaltia és coneixement, la malaltia és superació, m'entens? És superar-te cada dia. I la vida gràcies a Déu dia rere dia és aprendre, partit rere partit. Per a mi, cada dia és un partit, cal jugar el partit, i un aprèn a fer-ho millor. I la malaltia és així, cal lluitar. Jo vaig coneixent-me a mi mateix, m'entens? Vaig coneixent la meva malaltia... però no vaig coneixent la meva formació, el que vull fer de la meva vida. Jo sóc molt bo parlant-te de les meves malalties, però sobre formacions i tal no sé res, perquè no em conec, els meus pares no em van donar l'oportunitat... Ni em van ficar a futbol, ni em van ficar a això... i els meus avis, res... a casa... Amo de casa."

Aquest testimoni del Bishir dona compte de les paradoxes que s'estableixen entre les experiències pròpies i la detecció-atenció psiquiàtrica per part dels serveis especialitzats. En contrast amb el seu testimoni, altres joves també valoren aquests serveis com un recurs de suport durant la situació de no tenir llar. El Farid ens explica el seu ingrés en un hospital psiquiàtric, que també va tenir lloc en passar per un primer brot psicòtic mentre estava en situació de sensellarisme. En el seu cas, l'experiència de l'ingrés va ser una manera de satisfer necessitats bàsiques:

Bé, la veritat, perquè allà em donaven menjar, dormia, em dutxava, era com un lloc on no em preocupava el món, sinó que em veia a mi mateix. A la nit... Em donaven dues receptes al dia. L'esmorzar i després el sopar, després dos medicaments que em donaven cada nit. Ara vaig al psicòleg cada 4 mesos.

Farid, 21 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

En el mateix sentit, l'Àlex explica com el servei de salut mental a què va ser derivat quan va rebre l'alta d'un ingrés psiquiàtric li va permetre cobrir necessitats bàsiques com la dutxa. En aquest cas, els serveis destinats a atendre la salut mental van formar part important de la seva trajectòria d'habitatge:

A: [després del brot psicòtic] Em quedo a l'hospital, vaig estar ingressat... i em van donar l'alta, i quan em van donar l'alta, vaig tornar amb la meva mare, amb la qual ja tenia relació. Hi vaig estar quatre dies i em va fer fora de la casa, me'n vaig anar al carrer... perquè no ens portem bé, no ens enteníem, hi va haver una discussió, i vaig acabar perdent jo. I em vaig estar al carrer dos, tres nits. [...] I en aquest moment, després d'haver estat ingressat, em van portar a l'hospital de dia que era fins les dues de la tarda, perquè acabava de sortir d'un ingrés. I escler, dormia al carrer i després me n'anava allà a l'hospital de dia, val? I llavors aquí a l'hospital de dia estava als matins i em podia dutxar. Fins que als 4 o 5 dies em van agafar per aquí.

Àlex, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

De la mateixa manera, els suports econòmics i habitacionals rebuts per mitjà de prestacions atorgades per discapacitat reconeguda per motius de salut mental s'esmenten com a suports significatius en les trajectòries habitacionals dels joves. Tal és el cas d'alguns

dels joves entrevistats, els quals, mitjançant el certificat corresponent i les revisions periòdiques, han accedit a pisos protegits per a persones amb discapacitat, cosa que ha contribuït positivament a la seva situació, tant pel que fa a la salut mental com pel que fa a l'habitatge.

L'Àlex detalla la trajectòria que ha seguit des que es va independitzar fins que va trobar-se en situació de carrer. En el seu cas, la trajectòria d'habitatge ha estat marcada per les prestacions a què ha tingut accés a través del diagnòstic psiquiàtric que se li va atorgar durant la infància.

A: En sortir de casa me'n vaig anar a un pis a Hospitalet, tutelat. I aquí, en no estar amb la meva família, doncs, va ser com... Per a mi, aquí em vaig adonar de coses que no sabia.

E: I perquè vas acabar en un pis tutelat?

A: Per problemes amb la meva mare també, i a través d'un psicòleg, que em van dir: "Escolta, el millor és que vagis al pis tutelat, t'anirà bé. Al cap de l'any te'n vas sol". "Pis d'entrenament", es deia [...]. Era per a gent amb discapacitat, pel tema del dèficit d'atenció em donen discapacitat. I això va acabar a l'estiu... I al febrer de l'any següent la meva mare em va fer fora de casa i va començar tot el que t'he explicat abans.

Àlex, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

És similar el cas de Noelia, que ha nascut i crescut a Barcelona, i la seva història s'ha vist marcada per la desintegració familiar a edats primerenques. La seva trajectòria d'instabilitat residencial als serveis de salut mental va començar en la primera infància. Segons el seu propi relat, als 14 o 15 anys va rebre un diagnòstic (del qual no recorda el nom però sí la simptomatologia atribuïda) i se li va estimar un percentatge de discapacitat del 73%. Això últim li ha permès ser allotjada

en un pis tutelat per a persones amb discapacitat. Després d'haver passat per un centre residencial on s'ha enfortit la seva xarxa de suport (afavorida tant pels professionals com per la seva parella que es trobava en la mateixa situació que ella), la Noelia considera que ha aconseguit major autonomia. Recentment, en una avaluació del percentatge de discapacitat que se li havia atribuït, ha estat actualitzat a la baixa. Ens ho explica:

N: Bé, a l'escola..., el que he fet és 5è i 6è de Primària, que és quan vaig estar al centre de menors, al primer. I després vaig fer l'ESO, però ja t'he dit que el meu comportament no era gaire bo... Llavors feia moltes campanyes, m'ajuntava amb gent que no era bona... I bé, arran d'això és quan em van portar al centre terapèutic. Perquè el meu comportament no era el millor. No feia cas als educadors. Anava més al meu rotllo.

E: El centre terapèutic, en què es diferencia de l'altre?

N: És un centre tancat, en el qual jo vaig estar tancada. És un centre on hi ha psicòlegs dins, perquè normalment la gent que està allà és per un problema mental, d'autocontrol, o mil coses. Jo estava per un problema, crec, d'autocontrol, perquè era molt agressiva, no feia cas a ningú, anava sempre a la meva... Llavors van decidir ingressar-me allà, i en aquest centre, ja tenim l'escola dins, tenim el metge dins, psicòlegs, psiquiatres... No sé...

E: I, al pis on vius ara, deies que és per a persones que tenen una discapacitat reconeguda.

N: Sí. Tinc un 40% de discapacitat.

E: Des de quan te la van donar?

A: Bé, al principi tenia un 73. Perquè, bé, el 73 va ser quan estava en la meva pitjor època, abans d'entrar al centre terapèutic, perquè no parlava, em quedava sola, o de vegades era molt agressiva, i el metge que em va diagnosticar això, ell va valorar això.

Que jo crec que va ser una mica exagerat, un 73%.

E: Què et va diagnosticar?

N: Ira? No sé, com si tingués molta ràbia. Què més em va dir? Com que no sabia expressar els meus sentiments, o alguna cosa així. Molt dependent de les persones... No ho sé, diverses coses, em va dir.

E: Quants anys tenies?

N: 14 o 15 anys. Després de sortir del centre en el qual vaig estar només mig anyet, em van tornar a revisar el grau i em va sortir un 40%, i ara està pendent una altra revisió, perquè diuen que estic molt millor en aquest sentit.

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

Sense deixar de reconèixer la importància de garantir les prestacions que protegeixen les persones amb discapacitat reconeguda per motius de salut mental, és rellevant continuar atenent les trajectòries d'instabilitat residencial a què s'enfronten les persones durant la joventut en el context social actual, i brindar-los resposta des dels dispositius socials destinats a això. Tal com ho han explicat Johnson i Chamberlain (2011), la mera afirmació que un gran percentatge de la població sense llar té trastorns mentals, corre el risc d'enviar un missatge equivocat als responsables de dissenyar polítiques públiques sobre els serveis que són necessaris per a ajudar les persones sense llar. En aquest sentit, resulta imprescindible prendre en consideració la dimensió social i política i afavorir recursos destinats a generar una protecció sistemàtica de la salut mental, en tots els àmbits d'actuació.

L'acompanyament de professionals de salut mental

Hem il·lustrat com, en detectar malestars i diagnosticar problemes de salut mental, els serveis especialitzats passen a formar part de les trajectòries vitals i d'habitatge dels joves. En aquest context, i d'acord amb els seus propis relats, l'acompanyament dels professionals de la salut mental també és fonamental en els seus processos. Això es pot valorar des de dos punts de vista: d'una banda, el risc d'atendre les conseqüències del sensellarisme com si es tractés d'un assumpte psicològic o psiquiàtric, i, de l'altra, l'important que és un acompanyament professional humà i proper en situacions de rics com aquestes.

Oasama, un jove de 28 anys del Marroc, ens explica les dificultats a què s'enfronta en viure en situació de carrer, el seu impacte sobre la salut mental i l'atenció que rep dels professionals de la psiquiatria:

O: És que no està fàcil, la veritat, viure al carrer. Tots els qui viuen al carrer estan bojós, perquè no és fàcil. Aquest món no està fàcil.

E: I tu creus que has arribat a la bogeria?

O: Sí, perquè els problemes poden ser... Jo ara estic prenent pastilles.

E: Estàs prenent pastilles?

O: Quan vaig anar a la psiquiatria i em va donar tractament.

E: I què t'ha diagnosticat? Depressió? Ansietat? Esquizofrènia? ...

O: Depressió. Ara tinc una altra cita perquè ella està preocupada, molt, perquè ella sap la història, i tinc una altra cita amb ella aquest mes per parlar de més coses.

Osama, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

Per la seva banda, les visites periòdiques amb un/a professional de la psicologia o de la psiquiatria poden representar un suport significatiu en les trajectòries dels joves. L'Azhar és una jove de 19 anys que ha migrat

des del Marroc i que es troba en un centre residencial juntament amb el seu nadó de menys d'un any. Sobre la seva situació emocional i sobre els suports que ha rebut de part de professionals en salut mental, ens explica:

E: Com estàs emocionalment, psicològicament...?

A: Estic molt malament...

E: I has tingut algun suport professional, en aquest sentit?

A: Una psicòloga. Me la van posar. Bé, a mi també... A vegades quan ja no puc més m'agrada anar-hi, jo li demano, li dic: "vull una cita amb tu". Com que allà mateix... És de l'Ajuntament, i allà mateix hi ha la meva assistent social. Quan tinc cita amb ella, doncs entro amb ella i acabo anant amb l'altra.

E: Però si no hi vas, no passa res, tampoc...?

A: Bé, si me la vull treure, puc, però de vegades la necessito, saps? No me la vull treure.

Azhar, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

Els i les joves entrevistats no només perceben el servei professional que ofereix un psicòleg o psicòloga com un acompanyament important, sinó que el valoren de manera positiva en comparació amb com valoren algunes amistats, que, lluny de representar un suport es consideren factors que propicien el consum nociu de substàncies. Sobre això, el Bashir ens explica:

No veia gent amb qui parlar-ho, només parlava amb la psicòloga... Però d'amics no n'hi ha, en aquesta vida, perquè amics... és molt difícil fer amics en aquest temps. Perquè els amics són la causa de tot, la causa de les drogues, la causa de tot. Avui en dia, la generació d'avui en dia, dels 90, els 2000, s'estan fent porros ara.

Tothom està de vici amb els porros, i això no va bé, entens?

Bishir, 22 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

Per la seva banda, la Noelia rep suport psicològic des de fa gairebé dos anys, i el valora com una relació semblant a la d'una amigat. A més, compara aquest acompanyament amb els que ha rebut durant la infància.

Em cau súper bé, és a dir, fa gairebé dos anys que conec la meva psicòloga i la veritat és que... Em van dir, quan vaig entrar: "Per què no busques alguna psicòloga per aquí a prop?", però jo ja he fet molt vincle amb ella i em sento súper còmoda. No ho sé, no em costa parlar amb ella. Per exemple, jo des de petita he anat al psicòleg, que no hi anava, però en teoria havia d'anar al psicòleg, i m'hi havien de obligar per anar-hi. Però no ho sé, no em sentia còmoda parlant amb la persona que em va tocar. Llavors, amb aquesta és com, no sé, com una amiga, la sento així.

Noelia, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

Finalment, els serveis de salut mental poden valorar-se positivament perquè cobreixen necessitats bàsiques, i els serveis socials es poden considerar importants en els processos de recuperació, per exemple, els relacionats amb addiccions. El Ravi explica com els recursos d'acollida han representat un suport en el seu procés:

Quan prenia alcohol no podia treballar. Ara fa gairebé un mes que no prenc res, aquí [al CPA] m'ajuden per no beure. Jo decideixo deixar-ho perquè no puc entrar aquí si prenc alcohol, aquí molts problemes amb això. No puc beure aquí ni a fora.

Ravi, 19 anys

Entrevista del 2 d'agost de 2019

Tal com s'ha assenyalat, és molt important considerar la valoració positiva dels mateixos joves sobre l'acompanyament de professionals de la salut mental. No obstant això, aquest acompanyament no pot substituir el disseny i implementació de polítiques públiques destinades a eradicar el fenomen del sensellarisme, així com tampoc pot ometre la relació entre aquest fenomen i els problemes de salut mental. En cas contrari, els problemes de salut mental podrien acabar abordant-se de manera reduccionista com un problema sanitari o psicològic, en lloc de com un problema socioestructural. Dit d'una altra manera, tot i que l'atenció psicològica i psiquiàtrica és molt important durant la situació de sensellarisme, no es pot caure en un exercici de patologització de la precarietat.

A més, ampliar la investigació en aquest camp és particularment rellevant si considerem que els joves diagnosticats de trastorns mentals, especialment quan aquests són severs, queden especialment exposats a l'exclusió social, la discriminació i l'estigmatització, que en molts casos limita fins i tot la possibilitat de buscar ajuda (OMS 2013). Tot això pot convertir-se en un nou factor de risc, tant per a l'evolució dels problemes de salut mental com per a la perpetuació de la situació de sensellarisme.

Els i les joves descriuen els vincles que estableixen amb els seus iguals, les seves parelles o els seus compatriotes com una forma de suport mutu i de protecció.

4. El manteniment de vincles afectius i la creació de xarxes socials: estratègies d'autoprotecció i suport mutu

Tant el manteniment de vincles afectius anteriors a la situació de sensellarisme com la creació de nous vincles afectius i socials són factors protectors en les trajectòries d'habitatge dels i les joves independentment de les seves històries o dels seus orígens. En funció dels processos que travessa cada persona, els vincles que s'estableixen amb els seus iguals, les seves parelles o els seus compatriotes es descriuen com una forma de suport mutu i de protecció.

L'establiment de xarxes socials contribueix a l'adaptació al nou país de residència, en el cas dels i les joves que han migrat, i en el manteniment de factors protectors de la salut mental en tots els casos. En aquest sentit, segons relaten els entrevistats, són rellevants els suports rebuts pels seus iguals, els vincles que estableixen als centres religiosos, l'establiment d'objectius, així com la voluntat de "seguir lluitant". Per altra banda, el manteniment dels vincles i la comunicació amb la família (especialment quan es troba lluny) són també significatius en les seves experiències.

Per exemple, l'Àlex explica les estratègies i el suport que va trobar mentre estava en situació de carrer. En el seu cas, va ser important el suport d'una noia que es trobava en la mateixa situació, i a qui ell mateix havia ajudat en un altre moment.

Amb els diners que tenia estalviats vaig anar i vaig conèixer una amiga

[...] i amb aquesta amiga vaig anar amb ella, i li vaig dir "escolta que m'he quedat al carrer, que estic al carrer". Era una noia que havia conegut al carrer, que anys abans jo li havia donat un tros de pizza, fixa't. Un any i escaig abans. I em vaig quedar al carrer amb ella, vaig estar amb ella un dia i una mica més.

Alex, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

Quan l'Abud va arribar a Espanya, va ser fonamental el suport de persones que també eren del Marroc i que havien passat per processos similars. Una coneixença clau va ser la d'un noi que va resultar ser originari de la mateixa ciutat que ell. El suport que en va rebre no va ser un sostre, sinó diners i facilitat per comunicar-se amb la seva família.

Des del Marroc fins a Espanya, a Màlaga. Buscava els diners per venir a Barcelona, saps? I em vaig trobar un noi. És del Marroc, és de Tànger, i vaig anar amb ell a casa seva. Jo em vaig dutxar a casa seva i tot, i ell m'ha comprat un bitllet per a Barcelona. I com que vaig anar a mesquita, jo he entrat a la dutxa de mesquita per dutxar perquè tot el meu cos té greix saps? Quan he entrat ha vingut un noi i em diu: "D'on ets?" Jo he dit: "Sóc de Marroc". Ell em va dir: "De quina part?", "De Tànger", i ell em va dir

“Doncs jo també”. I ell em va dir “Què vols fer?” Jo li vaig dir “Vull pujar a Europa, vull trucar la meva mare”, saps?

Abud, 19 anys

Entrevista del 30 d'abril de 2019

El relat de l'Abud coincideix amb el que ens explica el Nassim, que diu que té una xarxa d'amics gairebé nul·la, però que es manté gràcies al suport que ha rebut per part d'una persona amb la qual comparteix pràctiques religioses i origen ètnic. Es tracta d'una persona que és més gran que ell i que porta més temps vivint a Espanya, de manera que el suport que rep se sosté en l'experiència experta que el seu compatriota comparteix amb ell.

Tinc només un amic que està casat aquí i treballant aquí. Ens hem conegut a la mesquita i m'ajuda una mica amb les coses. Per exemple, ahir vaig anar a esmorzar a casa seva, em convidar a esmorzar... i parlo amb ell perquè té experiència en la vida, i té experiència aquí a Espanya, i em diu coses per ajudar-me.

Nassim, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

D'altra banda, mantenir la comunicació i el vincle amb la família és clau per a molts joves. En el cas de l'Ilyas, aquesta comunicació és important per a poder expressar les dificultats per les que està passant. Compara aquest vincle amb els que ha trobat aquí, i conclou que la confiança no es construeix amb facilitat.

E: Quin contacte tens ara amb la teva família?

H: Parlo amb ells, tinc contacte per aquí, per WhatsApp. Pregunten sempre com estic, què estic fent. Jo els ho explico tot. Si no ho explico a la meva mare i al meu pare, a qui ho he d'explicar? No hi ha confiança amb la gent aquí per explicar les coses.

Ilyas, 19 anys

Entrevista del 29 d'abril de 2019

En contrast amb l'anterior, per a altres joves, els vincles que s'han construït durant els seus processos vitals i migratoris són fonamentals i equiparables als d'una família. És el cas del Felipe, que aprecia els seus amics, i en destaca les valoracions positives que en rep.

Jo només tinc els meus amics, l'única família que tinc són els meus amics. Ells tenen la meva gratitud i la meva amistat. Els meus amics veuen que estic millorant molt, que estic creixent molt, i estan orgullosos de mi.

Felipe, 25 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

De manera similar al Felipe, per a la Natalie ha estat fonamental l'acompanyament que ha rebut d'una amiga en concret, compara el seu vincle amb les relacions interpersonals més íntimes, com ara les d'una parella. En aquest cas, el suport se sosté en diversos elements: la continuïtat de la seva relació a través dels anys, el fet de percebre que l'amiga és capaç de reconèixer les emocions de la Natalie a la perfecció, i finalment la sensació de seguretat que li transmet el fet d'haver viscut amb ella diferents moments importants de la seva vida. Aquests últims estan estretament vinculats tant amb l'edat com amb el gènere: des de compartir cures en festes fins al suport durant l'embaràs i la companyia en la criança de la seva filla.

Aquesta és la meva millor amiga, que sembla el meu marit, em al matí... Em truca matí, tarda i nit. El Nadal l'hem passat amb ella, per això la meva filla li diu 'tia'. Llavors, ella, encara que jo estigui fent veure que estic bé, és l'única persona que es pot adonar si estic bé o estic malament de veritat. Només amb la veu ja sap quan li menteixo. És la persona d'aquest país que més necessito, perquè ella és la que em dona suport, em va donar suport en l'embaràs... Ella em coneix, fins i tot... ja fa 9 anys que ens coneixem. Ella ha estat el gran suport que jo he tingut. Ella va ser la primera que em va cor-

rompre (riu). Va ser la primera que em va portar a una discoteca, la primera que em va donar whisky, que se'm va posar fatal... la primera que em va aixecar els cabells quan vaig vomitar. Va ser ella. És com la meva germana.

Natalie, 23 anys

Entrevista del 24 d'abril de 2019

Molts dels vincles narrats pels joves entrevistats es consoliden en espais de proximitat i seguretat per als joves. Aquests espais, a més, generen imatges positives de si mateixos. Alguns dels joves han trobat aquests espais en els recursos que ofereix i autogestiona la pròpia comunitat. És el cas del Hassan, que ha establert relacions amb els seus iguals mitjançant una activitat de lleure que duu a terme en un espai obert al barri. A més, en el seu relat, relaciona aquesta activitat amb la cerca d'una vida bona, en contrast amb el consum de substàncies durant el temps lliure.

H: Tinc molts amics, de Melilla també. Tots vénen aquí, primer a Màlaga i després aquí a Barcelona. No és que vinguin junts, cada un ve pel seu compte, perquè cadascun quan és major d'edat, parla per Facebook o WhatsApp per venir aquí saps? [...] El noi del Marroc, aquest amic, n'hi ha quatre que viuen en CPA, a la residència, n'hi ha molts...

E: I què feu?

H: Aquí jugar a la boxa, al [nom de gimnàs autogestionat]. Hi ha nois que volen només fumar, beure... però a mi no m'agraden aquestes coses. Tinc dins del cap una vida bona i ja està, una altra cosa no.

Hassan, 18 anys

Entrevista del 17 de maig de 2019

En línia amb la intenció de tenir "una bona vida", molts joves tenen expectatives, objectius i plans de futur. D'una banda, aquestes expectatives són una motivació per a adaptar-se a diferents normes o per a continuar amb la formació que se'ls ofereix des dels

recursos i els equipaments. Igual que altres joves, i com és lògic en els processos educatius, després d'iniciar un cicle de formació, l'Omar té l'expectativa de trobar una feina relacionada amb el que està estudiant.

R: Sí, tinc plans aquí. Ara estic estudiant cuina a [nom del lloc on fa la formació]. Estic fent curs aquí, falta un mes o així. Falta un mes, i després la pràctica. Un mes de pràctica... Tres mesos de classe i un mes de pràctica: quatre mesos.

E: I t'agrada?

R: Sí, m'agrada molt, estudio...

E: I què t'imagines?

R: Que seré un cuiner. Vull quedar-me aquí a Barcelona. Quan tingui feina, aniré al Marroc per veure els meus pares, i tornaré aquí.

Omar, 19 anys

Entrevista del 18 d'abril de 2019

El Yasis també ens explica què vol fer més endavant. Va estar un temps recollint roba de les escombraries per després vendre-la, i ara ho fa esporàdicament. Actualment vol ser model i treballar en botigues de moda.

Ara, saps, penso molt quan treballo, i dic, vull deixar de treballar amb escombraries i tot això. Perquè jo vaig venir per complir el que vull, i ja està... no puc treballar d'això. Ara tot el que vull és aprendre l'idioma. Al setembre vull fer un curs, perquè m'agrada ser model i la roba. [...] Vull fer un curs de botigues. Perquè jo parlo francès, i ara una mica de castellà. Després aprendré l'anglès, i això és el futur que vull.

Yasis, 20 anys

Entrevista del 19 de març de 2019

L'Abderrahmane, per altra banda, ens explica que està fent un curs, i al lloc de pràctiques el voldrien agafar, però no poden fer-ho degut a la seva situació administrativa. De tota manera, li agrada molt el que està fent i, si no pot treballar, continuarà formant-se.

E: Quines expectatives tens de cara al futur?

A: Bueno d'aquí una mica, potser un any o així, no sé, perquè si m'agafen per treballar en negre en aquesta empresa em quedaria treballant, si no haig de fer un grau mig, però no sé de què, encara. M'han aconsellat que faci un grau mig de fàbrica de mecànica... Hi ha feina... però encara no ho sé, per què fins que arribi aquest dia no sabem si estarem aquí o si estarem morts [riu].

Abderrahmane, 21 anys

Entrevista del 27 de Març de 2019

El Nassim ens explica que les expectatives construïdes no s'han complert. Tot i que pensa que si hagués anticipat les dificultats amb què es va trobar, no les hauria assumit en un inici, també expressa, a través de l'espiritualitat, la seva voluntat de seguir endavant i la seva necessitat de suport.

Sí, no és fàcil. Ni aconseguir els papers..., i després trobar feina, tampoc. És... no és immediat, és difícil. Cal saber-ho, perquè de vegades ens fem moltes il·lusions i molts somnis... És el que m'ha passat a mi, la veritat... Que no ho sabia. Si ho hagués sabut abans, no començo... Però bé, ara acabaré, a veure què segueix... Li demanaré a Déu que m'ajudi buscant una porta i que m'ajudi per millorar i canviar. És el que penso ara, la veritat. I necessito ajuda, la veritat, per canviar, perquè... La veritat, sóc jove i ho tinc tot, però necessito una mà que m'ajudi per canviar, perquè no està fàcil, no estic a la meva terra, no sé les coses d'aquí... Espero que Déu m'ajudi.

Nassim, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

Un cop s'experimenten i es reconeixen les dificultats per a construir una vida autònoma i en igualtat d'oportunitats, els joves també

elaboren estratègies d'autoprotecció. En el cas del Bishir, aquestes estratègies segueixen una línia d'impacte social, en tant que es generen com a possibilitat de lluita pels seus drets, i també tenen un impacte a nivell individual, ja que, amb l'experiència, ha pogut detectar els elements que pot gestionar individualment per cuidar-se. Així mateix, el Bishir reconeix que aquestes estratègies també faciliten el fet que pugui quedar-se durant més temps allotjat al centre que li agrada.

Bé, al principi em deixaven estar-hi tres mesos, però després van veure que em comportava bé, que m'implicava, que ajudava la gent, que no ofenia ningú, que lluitava per la meva llibertat, pels papers, pels drets del NIE, i per això vaig poder estar-hi 6 mesos. Jo segueixo aquí lluitant per poder tenir una feina de... No per a dos mesos..., que pugui encaixar amb el meu perfil [...]. Perquè esclar, si el que has de lluitar durant un any, ho vols fer en tres mesos, el cos ho nota. Per això vaig patir el brot psicòtic. Ara, quan em llevo al matí intento millorar el meu estil dia a dia. Fer cursos, anar a preguntar, conèixer gent. I bé, de vegades, però, a la tarda em poso a veure la tele aquí una mica estona. Descanso, també.

Bishir, 21 anys

Entrevista del 20 de març de 2019

Reconèixer les estratègies tant individuals com de suport mutu que desenvolupen els joves per fer front a tot el que pot implicar la situació de trobar-se sense llar és necessari per a fomentar la construcció d'autonomia, tant en relació als seus processos vitals com en la seva relació amb a la xarxa assistencial.

Molts dels vincles narrats pels joves entrevistats es consoliden en espais de proximitat i seguretat per als joves. Aquests espais, a més, generen imatges positives de si mateixos.

5. Valoració dels joves de la Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar

Actualment, la Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar (XAPSLL) està composta de 33 entitats i organitzacions que ofereixen recursos d'atenció, tant en l'espai públic com en equipaments residencials, serveis d'urgència i habitatges d'inclusió, entre d'altres. Aquest any, al voltant del 18% de les persones allotjades per la XAP SLL tenen entre 18 i 30 anys, cosa que representa un augment de joves en relació als anys anteriors (vegeu el Capítol 2 d'Evolució de les dades quantitatives).

Una manera de reconèixer els i les joves com a agents actius de la relació assistencial és recollir les seves valoracions sobre els equipaments de la xarxa. A més, tenir en compte les seves opinions, permet analitzar els avantatges i els reptes dels serveis locals. En línia amb aquest objectiu, hem seleccionat informació de les 32 entrevistes sobre l'experiència i l'opinió dels joves en relació als serveis de la XAPSLL. Així mateix, hem generat i recollit noves dades a partir d'un grup de discussió dut a terme amb 7 joves (5 nois i 2 noies) que han passat per diversos serveis.

Els i les joves expliquen experiències diverses, que algunes vegades coincideixen i altres vegades són contradictòries entre sí. Les seves trajectòries d'habitatge tenen en comú el pas per alguns serveis, mentre que sovint difereixen en la percepció del suport que reben als equipaments, així com en l'actitud davant les normes.

La majoria dels i les joves entrevistats havia passat per més d'un centre en el moment de

fer les entrevistes, cosa que va ajudar a ampliar la mostra de serveis valorats. Els tipus d'equipaments que s'esmenten amb més freqüència, seguint la Tipologia Europea de Sense Llar i Exclusió Residencial (ETHOS), corresponen a les categories: ETHOS 2 (pernoctar en un alberg i/o forçat a passar la resta de dia en un espai públic), ETHOS 3 (viure en albergs o centres per a persones sense llar; allotjaments temporals), ETHOS 7 (viure en un allotjament amb recolzament sostingut per a persones sense llar) i ETHOS 8 (viure en un habitatge amb règim de tinença insegur; sense pagar lloguer).

Dins d'aquestes categories, s'esmenten de manera significativa centres de primera acollida com l'equipament integral de Zona Franca, l'equipament integral de Nou Barris i el centre residencial de primera acollida Sarrià-Sant Gervasi. Així mateix, també s'esmenten centres residencials col·lectius per a persones sense llar, com Maria Feixa i Cal Muns. És també rellevant el centre residencial per a dones gestants i mares amb fills de 0 a 3 anys Llar Santa Isabel i Residència Mare Teresa, i destaquen pisos d'inclusió com Una llar per la Lola. D'altra banda, més enllà de la XAPSLL, els entrevistats/des esmenten la fundació privada Putxet i el Centre d'Emergències Socials de Barcelona. Així mateix, destaquen en algunes de les seves trajectòries d'habitatge, el fet d'haver dormit al carrer i els centres de protecció a la infància i a l'adolescència.

També és rellevant en els relats dels joves la participació dels educadors/es i assistents socials. Per exemple, destaca la referència a la

paraula “família” per a exemplificar les dinàmiques que s'estableixen entre ells. Els discursos sobre aquesta relació són diversos i de vegades contradictoris. Mentre que per a alguns ha estat fonamental i valoren de manera positiva l'acompanyament d'aquests professionals, per a d'altres, l'acompanyament és invasiu, ja que consideren els educadors les persones responsables de vigilar el compliment de normes, normes que de vegades generen conflictes en els seus processos de construcció d'autonomia.

A partir dels seus propis relats, en aquest apartat presentem un panorama general de les trajectòries dels joves dins les entitats de la XAPSLL. Descriuim tant les valoracions positives com els obstacles que s'han detectat durant el seu pas pels diferents recursos. Per protegir la identitat i l'anonimat dels joves que van participar, hem canviat els noms presentats en els capítols anteriors. Així mateix, ometem les referències a equipaments específics.

L'arribada a la XAPSLL

Els processos d'arribada als recursos de la XAPSLL han estat molt diferents entre els joves entrevistats. Alguns han estat derivats des de centres de protecció a la infància i l'adolescència, altres han s'han acostat a demanar suport quan es trobaven en situació de carrer, ja sigui per suggeriment d'algú o per haver trobat alguna publicitat. Altres han conegut la XAPSLL gràcies als mateixos assistents socials o per recomanació de tercers, i hi ha joves que consideren que cal garantir que la informació sobre els recursos arribi a més persones i en menys temps.

Per exemple, la Carmen és una noia que es va interessar en participar en l'entrevista justament perquè li sembla important que altres persones puguin accedir als mateixos recursos i suports que ella. Considera que, si hagués conegut abans els equipaments de la XAPSLL, probablement hauria evitat algunes situacions desagradables que va viure. El primer acostament als recursos de la XAPSLL va ser a través d'una professional que donava seguiment al seu germà en un servei jurídic.

El meu germà [...] tenia com una advocada que parlava amb ell cada dos per tres pel comportament, per veure com seguia al centre i això. I aquesta noia em va dir que havien albergs i coses d'aquestes, que jo no sabia ni què eren.

Carmen, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

Per la seva banda, l'Abdel i el Karim, joves que en el moment de l'entrevista es troben allotjats en un Centre de Primera Acollida, ens expliquen que van arribar-hi a través de publicitat o recomanacions al carrer. L'Abdel se n'assabenta per mitjà de la publicitat:

E: Com arribes a aquest centre?

A: A través de [nom entitat], hi ha publicitat al carrer, al parc on dormia.

Abdel, 29 anys

Entrevista del 2 d'agost de 2019

El Karim va rebre informació a través dels suggeriments d'altres persones que també es trobaven en situació de carrer. En el seu cas, l'acollida al CPA es va resoldre ràpidament.

E: Què passa aquí a Barcelona? Arribes a l'estació d'autobusos...

K: A la nit quan jo... Vaig aquí a la nit i dormir al carrer el primer dia, a prop de l'estació d'autobusos i no hi ha ningú. Al matí aixecar i vaig aquí a preguntar. Jo preguntar a nois del carrer i jo vaig a aquí per apuntar-me. I després quan jo vaig al CPA tinc sort aquest dia per entrar. Jo parlar amb l'educador d'aquí perquè jo no tinc ni família aquí ni res.

Karim, 18 anys

Entrevista del 17 de maig de 2019

Per a altres joves, els processos d'arribada als equipaments s'han vist marcats per les llargues esperes. Convergeixen en aquests casos la necessitat urgent de deixar la situació de carrer amb els perllongats temps d'espera que suposa accedir a alguns recursos. Sobre això, Ghali explica:

G: Vaig estar passant 4 mesos al carrer...

E: Al carrer, dormint?

G: Sí.

E: I com vas trobar el centre?

G: La veritat, gent em va dir que hi ha alberg per acollir la gent, però hi ha una llista d'espera de 4 mesos, vaig estar passant 4 mesos al carrer, la veritat, amb fred, no hi ha menjar, no hi ha res. Amb gent que té la droga i... Perquè està un altre món a la nit, la veritat. Una altra cosa.

Ghali, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

En contrast, i en el cas de joves que comparen uns centres amb d'altres, els mateixos temps d'espera poden considerar-se quelcom que estan disposats a experimentar

per tal d'assegurar un lloc allà on se senten còmodes. Tot i les esperes que suposa estar allotjada en un Centre de Primera Acollida, l'Indira valora la seva experiència de manera positiva. De fet, en cas d'haver de sortir del centre, si calgués, preferiria tornar a esperar al carrer per poder tornar al mateix lloc. Valora també la proximitat amb els educadors:

No ho sé, Serveis Socials em van trucar aquí. Vam haver de esperar-nos, i em van dir: tens plaça aquí en aquest CPA. Primera vegada que vaig conèixer un lloc en el qual sí que em van ajudar, saps? Aquest centre és l'únic on m'han ajudat. L'únic. He estat esperant tres mesos per entrar aquí! Sempre m'han dit "Apunta't a altres albergs", i jo dic "no". A mi tant me fa estar tres mesos una altra vegada al carrer i després tornar aquí, saps? Estaria disposada a estar al carrer per tornar aquí una altra vegada. És un lloc que... També perquè em coneixen. Els educadors són bons, saps?

Indira, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

“L'únic lloc que m'agrada de veritat”: valoració dels suports

Independentment del tipus d'equipament, generalment els joves valoren els recursos de la XAPSELL com un element de protecció imprescindible per tal de deixar la situació de carrer, per a cobrir necessitats bàsiques i per aprendre castellà i català, entre d'altres. En alguns casos també es valoren com una ajuda per a reforçar l'assumpció de responsabilitats.

En els seus relats, el Zahid i l'Amira fan esment de la satisfacció de necessitats bàsiques. En concret, l'Amira contrasta i valora la seva estada al centre segons les necessitats que permet cobrir per al seu nadó. També esmenten la relació amb els professionals i l'aprenentatge del castellà.

E: I què tal al CPA?

Z: Bé, hi ha respecte amb les persones que treballen aquí... Menjo, em dutxo, tot bé.

Zahid, 22 anys

Entrevista del 17 de maig de 2019

A: Aquí, al centre residencial, bé.

Millor que abans. Perquè tot coses bé per al bebè. Bé, jo abans no parla espanyol gens gens. Ara ja...

Amira, 19 anys

Entrevista del 26 de juliol de 2019

A més de cobrir necessitats bàsiques, altres relats destaquen els suports per a buscar feina, formació i pisos compartits, i per a fer

processos administratius com regularitzar la situació legal. Així mateix, alguns joves expliquen el seu pas pels serveis a través de la metàfora del "pont": els serveis serien un recurs que utilitzen momentàniament i que serveix de connexió per a passar de la situació de carrer a trobar en una llar. Aquestes, entre altres valoracions, es comparteixen en el grup de discussió:

Participant 1: El que ens pregunten és si al centre és fàcil estar feliç...

Participant 2: Esclar, el menjar gratis, dormim gratis...

Participant 3: No, no és fàcil estar en un centre d'acollida, en una residència amb un somriure. Si estàs feliç? Doncs amb una feina, a casa teva, amb la teva família, seràs feliç segur. Però si estàs en una residència amb una altra gent, amb normes de residència, mai estaràs feliç, perquè estàs...

Participant 2: Però cada un com pensa, saps? Aquí s'ajuda a trobar feina, a trobar estudis, saps?

Participant 1: Sí, també si estàs en un alberg o estàs en un lloc d'acollida, vol dir que estàs a dins, millor que al carrer, perquè estaves al carrer. Aquí hi ha molts problemes, potser et ficaries en la droga, et ficaries en problemes, en robatoris, varies coses, però estàs en un lloc d'acollida, o un alberg, potser ells t'ajuden de menjar, de dutxar i diverses coses, i també t'ajuden a buscar feina perquè tu pots tenir ànim amb la vida, saps?, però al carrer, la teva vida està fotuda.

Participant 2: Mira, el que m'agrada dels centres, és que et donen un lloc per dormir, i una mica de menjar, perquè ho aprofitis, perquè aprofitis aquest temps: aprendre a fer coses, estudiar, buscar feina, i tal, per... i quan tinguis la teva feina, el teu sou per pagar lloguer, i el menjar i tot això, doncs te'n vas. Ja està, això és el que m'agrada, això, això és una oportunitat, i hem d'aprofitar-la.

Participant 1: Jo hi estic d'acord, perquè si una persona viu en exclusió social, al carrer, doncs, i no està pagant res, només, o sigui fent cursos, buscant la vida, jo penso que cal valorar una mica de l'aportació que ens donen a nosaltres...

Participant 2: Els centres els veig com un pont que s'ha creuar. Ja està. Passes a l'altra banda, i ja està.

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

En relació amb l'anterior, el Salah expressa el contrast entre rebre suport dels equipaments per deixar la situació de carrer i cobrir les necessitats bàsiques l'expectativa de rebre una altra mena de suport que atengui les subjectivitats.

Hi ha moltes coses bones, com que ja no estic vivint al carrer, ja estic vivint a casa, però al final... No pots tallar-te el cabell, no pots fer el que vols, tens algunes coses obligatòries... Per exemple, en el Ramadà, els nois demanàvem que ens deixin el permís fins a la una perquè resàvem i tot això, i no et deixen, no et donen els drets que vols tu. Tornen aquestes coses que estan bones, que tenim una casa on viure, que tenim dutxa, que tenim menjar, però ja ho oblides i penses en els drets que vols i no tens.

Salah, 21 anys

Entrevista del 27 de març de 2019

Per la seva banda, dues de les joves entrevistades valoren positivament haver tingut l'oportunitat de ser allotjades en un centre específic per a joves. Comparen això amb la situació d'haver estat allotjades en altres centres, on hi ha molta divergència d'edat. Segons la Carmen, el seu pas pel centre per a joves ha estat el recurs on més suport li han donat. Valora especialment l'acompanyament dels educadors i el fet que tinguessin major disponibilitat en termes temporals.

I bé, em vaig inscriure al CPA, vaig estar allà 4 mesos, 4 o 5 mesos. I... Sí,

vaig estar allà... No em va agradar, la veritat, perquè... A veure, em sentia protegida, perquè d'estar en un lloc... O sigui, que ningú m'estimava, perquè jo sentia que era així, perquè jo tenia un llit, però... no ho sé. Eren persones molt grans i jo era molt jove, és a dir, érem jo i una noia que va arribar més tard que jo, que teníem 19 o 20 anys o així. I els altres podien tenir fins a vuitanta o setanta anys. O sigui, era una mica... fort. I després d'allà, bé, van obrir un pis, bé, era per gent jove, i vam ser derivades des del CPA. I hi vaig ser un anyet. La veritat és que em va agradar molt. Perquè ja... no només és el fet que és gent jove, és que els educadors estan més per tu. Tens... No sé, tens reforç 24 hores. I és súper acollidor, o sigui que a mi em va agradar. Molt. I m'han ajudat moltíssim, o sigui...

Carmen, 19 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

Una valoració similar, sobre el centre de joves, és repeteix al grup de discussió, on els educadors es valoren per la seva disponibilitat.

Si vols buscar algun curs, t'ajuden, si estàs fent un curs i vols estudiar

alguna cosa, fer un examen, i vols estudiar, ho demanes a qualsevol educador, i t'ajuden. Els educadors de nit poden estar amb tu tota la nit, estudiant si vols estudiar, si tens ganes d'estudiar...

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

Així mateix, la Dàlia compara la seva estada en un CPA amb la seva experiència al centre per a joves. Valora de manera positiva el tracte, l'acompanyament i les oportunitats que ofereix en termes de formació i cerca de feina.

D: Després m'han enviat aquí, i és millor que un CPA. Millor que aquest centre de joves mai ho ha vist res, saps? Ni en altres llocs d'Espanya, ni enlloc. Com et tracten aquí no poden tractar-te en altres llocs igual, saps? Que et donen cursos, que et donen oportunitats, saps? Que et busquen... et busquen feina, et busquen fer contracte, moltes coses. I ja està, avui he tret el meu títol de cuina.

E: Avui?

D: Sí, avui mateix [...].

Dàlia, 19 anys

Entrevista del 21 de març de 2019

“El problema és que de vegades hi ha molt poca cura perquè hi ha moltíssima gent”: percepció sobre la manca de recursos

Els joves expliquen com és enfrontar-se a la precarietat que permea alguns recursos de la xarxa. D'una banda, narren les seves percepcions de manca d'atenció, que segons ells mateixos es deu al fet que la quantitat de recursos no es correspon amb la demanda d'allotjament. D'altra banda, parlen de la protecció que han rebut i esmenten els rumors i els estigmes que circulen al voltant del equipaments. Sobre això últim, el Fran explica:

El carrer ho és [difícil], l'alberg no, perquè no està malament tampoc. Tens

el teu llit, tens el teu sopar, però no és tan “uuuhhh”, o sigui, la gent el pinta com que és horrorós. No és tan horrorós [...] És com si et lloguen un pis. És així, amb més gent. [...] O sigui, als albergs, el problema és que de vegades hi ha molt poca cura perquè hi ha moltíssima gent, és moltíssima gent, la que hi ha, i si algú no compleix les normes, se'n va al carrer. A mi m'han protegit molt per ser jove, en ser un xaval jove m'han protegit moltíssim.

Fran, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

El Naïm, per la seva banda, explica la seva experiència en un CPA i la contrasta amb la quantitat de persones que han sol·licitat suports similars al seu. De la mateixa manera, considera que hi ha una manca de recursos, per exemple per al desplaçament.

La gent vol ajuda però hi ha l'absència d'ajuda aquí. Perquè hi ha molta gent que ha demanat la protecció internacional, però no hi ha res, per anar a l'escola jo he de caminar fins a l'escola, quan vaig a parlar amb la gent o l'assistència només em dona una targeta, és un problema.

Naïm, 19 anys

Entrevista del 24 d'abril de 2019

De manera similar, la Indira explica com les seves necessitats no sempre s'han correspost amb els recursos que se li han proporcionat. Per exemple, ens explica una anècdota en què es va veure obligada a traslladar-se des del CPA on s'allotjava fins a serveis socials per assistir a una cita, i va haver de fer un llarg recorregut a peu [10 km anada i 10 km de tornada segons Google Maps] perquè no comptava amb el suport econòmic per cobrir les despeses del transport.

Em donaven un telèfon, i quan jo trucava no l'agafaven, i havia d'anar personalment fins allà. Tu creus que

jo tenia temps...? Tenia temps, sí, però tu creus que jo tenia temps d'anar des de [barri on es troba el CPA] fins allà, sense targeta, que només ens donaven dues targetes? Almenys ens donen targeta, saps? En altres llocs potser no ens donarien ni targeta. Però, quan jo estava al carrer, com podia anar fins allà sense targeta del mes? Com hi vaig? I jo, com que vaig perdre la targeta rosa, doncs m'ho van tallar. No podia pagar-ho i m'ho van tallar. Si no pots pagar, doncs t'ho tallen. Doncs vaig haver d'anar fins allà caminant!

Indira, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

Per la seva banda, el Rami ens explica la dificultat que suposa satisfer necessitats bàsiques dins el CPA en què es troba allotjat:

E: I com és aquí, la vida?

R: Molts problemes. No dutxa cada dia, no dutxa. Dutxa un dia, un dia no, un dia sí, un dia no.

E: Són les normes d'aquí?

R: Són problema... Sí, en altres llocs, tots dies dutxa. No dia sí, dia no... Necessito dutxar cada dia. Tots els dies dutxa. Aquí no, i no tenen roba, no slips, no mitjons... Mira la bamba, trencada. No hi ha bambes. No targeta, no diners... molts problemes.

Rami, 28 anys

Entrevista del 13 de maig de 2019

“Si no pots entrar fins les vuit del vespre, què faig jo, tot el dia?": Conflictes amb els horaris i altres normes

Els equipaments i recursos d'acollida per a persones sense llar es divideixen en funció del suport específic que ofereixen. Per a alguns joves, les normes d'aquests recursos han generat dificultats en les seves trajectòries d'habitatge i en el seu dia a dia. La Indira ens explica que li causa incomoditat el fet de veure's obligada a passar tot el dia

al carrer. A això se sumen les distàncies que ha de recórrer des de punts cèntrics de la ciutat fins als centres on s'ha allotjat, situats en zones més perifèriques.

Per exemple, jo a [nom d'un CPA] no hi podria anar [...]. Està lluny. I l'altre [CPA] també està lluny, i tampoc

m'agrada perquè... No és que no m'agradi, és que, no sé, com que no pots entrar fins a les vuit del vespre, què faig jo tot el dia?

Indira, 19 anys

Entrevista del 25 d'abril de 2019

En ocasions, els joves s'enfronten a un desencaix entre les seves expectatives i les realitats dels diferents centres. Sobre això, l'Amira explica que, quan estava a punt de complir la majoria d'edat en un centre de protecció a la infància, pensava que en ser major d'edat adquiriria més autonomia i que podria actuar construint les seves pròpies normes. Aquests ideals van xocar amb les dinàmiques del CPA en el qual es va allotjar en sortir del centre de protecció a la infància i l'adolescència. Relaciona això amb la seva pròpia necessitat de sentir-se lliure després d'haver passat molts anys al centre.

Al centre, quan ja has de sortir, dius que quan arriba el moment, que ja faràs els divuit anys, ja ningú et...

No hauràs de complir normes ni res, ningú, en plan, t'ha de manar... I quan he vingut aquí, he trobat el contrari. Jo no vull, en plan... És com que... vaig estar tancada i vull la meua llibertat. Per això, jo entro, i quan veig que em manen molt, em sento agobiada i me'n vaig. Una altra vegada, quan... Ja està, estic cansada també. Hi vaig perquè m'ajudin, m'envien a un altre lloc, i altre cop el mateix.

Amira, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

L'Amira també explica que, en la seva trajectòria d'habitatge, ha passat per recursos que no semblen estar adaptats per a cobrir les seves necessitats quan estava embarassada. Ens parla sobre una experiència que va tenir lloc en un CPA mentre esperava plaça en un equipament específic per a gestants i dones amb fills menors de 3 anys. En el seu cas, les normes sobre els horaris i el tancament de les habitacions generaven grans incomoditats físiques.

A: I em van fer un informe per entrar aquí [al centre específic].

E: Vas haver d'esperar una mica, m'imagino.

A: Sí, per això em van posar a l'alberg aquest, per esperar. Però jo no podia, aquí, saps? Vaig estar fatal, la veritat. No pots descansar ni res... Només hi ha cadires, i amb l'embaràs em feien mal les costelles, em trobava fatal, de veritat.

E: Per què dius que no pots descansar?

A: A una hora tanquen les portes de les habitacions i no pots estar estirada, i jo, embarassada... Jo quan estava embarassada no podia seure així.

Amira, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

En relació amb els horaris, alguns joves expliquen que s'han trobat obstacles per acceptar feines que no coincideixen amb les hores que marquen els equipaments. En el cas de l'Amira, això es relacionava amb treballs de torn de nit.

A: És que la feina aquí està molt malament. Perquè si et donen alguna hora a les dotze de la nit o alguna cosa, doncs no la pots fer. Si trobes alguna feina a la nit, no ho pots fer. A les deu tanca. [...] He trobat moltes feines, però res, no he pogut, perquè la majoria eren torns de nit. L'únic... bé, dos... En vaig trobar un que era fins les dotze de la nit, i arribes aquí a la una, però... I no m'han deixat. I l'altre arribes aquí a... Ja no he parlat amb ells perquè ja sé el que hi ha. Altres abans que jo també ho han demanat, i els deien que no.

Amira, 19 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

Per la seva banda, el Rodrigo, quan intentava acceptar una feina en una discoteca, va rebre una resposta negativa del centre on s'allotjava. Més enllà de la negativa en si mateixa, explica que aquesta situació no es va traduir en alternatives coherents amb la seva situació legal que l'ajudessin a generar ingressos. A partir

d'aquest conflicte va decidir tornar al carrer. *Jo estava buscant feina, vaig aconseguir-ne en una discoteca. I a l'alberg no em permetien que treballés tantes hores en una discoteca, i llavors em vaig enfadar perquè guanyar diners és... Passi el que passi, guanyar-ne una mica almenys. Perquè aquí és el que hi ha, no puc anar a altres llocs perquè em donin una feina. Llavors*

em vaig quedar al carrer. Em vaig quedar dos mesos al carrer. Vaig decidir anar-me'n de l'alberg perquè no acceptaven la feina que havia aconseguit que, encara que molt poc, em pagaven, però almenys era una feina. Les coses no funcionen així, no em donen papers...

Rodrigo, 25 anys

Entrevista del 24 de juliol de 2019

“Et trobes de tot”: Interaccions i conflictes entre companys/es

Una part important de la trajectòria d'habitatge dels joves han estat els seus companys d'allotjament. En funció del tipus de centre i de la situació de cada persona, les interaccions i els conflictes poden experimentar-se de maneres diferents. Per exemple, el Fran ens explica com els centres no estan exempts de reproduir les mateixes dinàmiques que tenen lloc en la societat en general.

En alguns millor, en altres pitjor, en alguns són exigents i no toleren gaire. D'altres són encantadors, hi ha de tot, igual que la gent que hi ha aquí... Hi ha racisme, hi ha homofòbia, també hi ha gent comprensiva, hi ha de tot...

Fran, 22 anys

Entrevista del 17 de juliol de 2019

Per a la Lili, alguns dels conflictes més rellevants tenen a veure amb la criança i amb les dinàmiques que s'estableixen entre mares i filles en el centre en què es troben allotjades. Ens explica la seva experiència davant de les conductes d'una companya, que ella va considerar agressions cap a la seva filla.

Aquí hi ha noies que, ai!, a mi m'entra la psicosi. En plan, si me l'estan cridant ara [la filla], què faran quan no hi sigui jo? Jo de vegades la deixo... Estic escoltant música, però vaig sentint que

me la criden, quan... He tingut enganxades amb una noia perquè me la va empènyer. I jo: “Empeny-me a mi”. Em vaig oblidar que aquí no et pots barallar amb ningú. Jo: “Va, vinga, empeny-me a mi!”. I les altres: “Calma't! Que et faran fora!”. “Per què la meva filla?! Empeny-me a mi!”, “No, no! Tranquil·la! Estàs molt alterada!”. Li vaig dir: “No toquis mai més a la meva filla”.

Lili, 23 anys

Entrevista del 24 d'abril de 2019

Tal com exposem en el següent apartat, els joves participants en el grup de discussió descriuen la dinàmica que s'estableix entre els joves i entre els joves i els educadors mitjançant la metàfora de “la família”. En preguntar-los sobre la situació contrària, és a dir, quan la seva interacció no s'assembla a la d'una família, un jove ens posa algun exemple:

Doncs quan passen robatoris, per exemple, aquí, han passat robatoris. Tu poses la teva roba a la rentadora, quan tornes, en trobes només la meitat. O trobes només coses que tens aquí... que no... no són bones saps? Coses, quan es barallen alguns, o dos companys es barallen...

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

El Samir, per la seva banda, considera les interaccions més quotidianes amb els seus companys com un obstacle per mantenir la seva privacitat. Per explicar-ho, parla sobre les sensacions que li provoca compartir el moment de menjar, i com aquesta incomoditat és, en part, el que el fa desitjar un altre espai.

Però el que passa és que no estic

estable aquí on estic vivint, no estic estable. Vull tenir el meu espai, la meva intimitat, de vegades menjo molt ràpid... Per què? Perquè hi ha moltes mirades. M'agrada menjar tranquil i sense ningú. Però és que, no ho sé, jo vull anar-me'n, m'entens?

Samir, 21 anys

Entrevista del 16 de juliol de 2019

“És la persona que més m’ha protegit”: L’acompanyament dels educadors socials

El vincle amb els educadors socials és un dels elements que més ha destacat entre els joves entrevistats, sobretot durant el grup de discussió. Aquest vincle és significatiu no només en les seves trajectòries d’habitatge, sinó també en seves trajectòries vitals. Els i les joves que van participar al grup de discussió expliquen com és la relació entre ells i els educadors, i també descriuen els vincles que s’estableixen davant l’arribada de nous joves a l’equipament. Els joves valoren els educadors pel fet que suport important en els seus processos per assumir responsabilitats. Descriuen les seves dinàmiques utilitzant l’analogia de la família, del que pot passar entre pares, fills i germans pel que fa a compartir consells i exercir control.

Així, expliquen com, d’una banda, valoren de manera positiva l’acompanyament dels professionals, i de l’altra, consideren que és una manera d’exercir pressió per a l’assumpció de normes o responsabilitats dins dels equipaments.

Participant 1: Quan, per exemple, si... Si deixes de lluitar, doncs els educadors ho veuen tot, i t’ho diuen: “Escolta, estàs una mica a l’altra banda. No, no vagis per aquí, concentra’t en el teu camí, has de fer això, això...”. I tu dius “Ah, sí”. Et tornes... perquè... perquè som joves, saps? De vegades a mi, a mi se me’n va l’olla, saps? I em trobo, doncs, no sé, prenent droga o...

perdut, saps? I m’aconsellen els educadors, perquè ho faci bé, saps? Això està bé. Són com els teus pares, saps? Per exemple, quan jo he estat amb la meva família, sempre m’aconsellen, cada dia, “Escolta, no facis això, no vagis amb aquest, no prenguis aquesta droga, no fumis, tal, no beguis...”, entens? I quan estàs al carrer, no he trobat ningú al carrer que em digui això, saps? Que m’aconselli així. I quan vaig venir al centre, ja hi ha gent que t’aconsella...

Moderadora: S’assembla a una família?

Participant 1: És clar, és clar, perquè et controla. Et controla si vas a l’escola, si no hi vas, si fas les coses bé, si robes, si no robes, si fas droga, si no... Sí, et controlen, són com els teus pares, és una família.

Participant 2: I, a part d’educadors, tens germans, també, els nois que hi ha, són com germans, saps? Com germans, amics, companys, tot...

Participant 1: Els dolents?

Participant 2: No els dolents, he dit els nois que estan al centre són com els teus germans.

Participant 1: esclar.

Participant 2: I si n’hi ha algun que és dolent i roba, o no sé, doncs nosaltres també intentem aconsellar, perquè és... perquè viu amb nosaltres.

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

A més, el tracte rebut i les normes específiques d'habitatge són altres temes que destaquen entre els relats dels joves. Els discursos es divideixen entre els que consideren que el tracte és poc amable o desproporcionat i els que consideren que el tracte és conseqüència de la seva pròpia irresponsabilitat davant d'algunes normes. Els que valoren positivament el tracte rebut, novament el exemplifiquen mitjançant la idea de sentir-se "fills".

Participant 1: A veure, el tracte que no m'agrada és quan et criden per fer alguna cosa: "Fes això! Fes això!", saps? Això no m'agrada, i passa. Sempre, quan em crida algun educador, m'enfado, saps?

Participant 2: És normal, saps?

Participant 1: No, no és normal... Han de...

Participant 2: Jo et dic perquè estan acostumats a cridar: perquè nosaltres no fem les coses. Imagina't, jo vinc a dir-te "et toca netejar l'escala", i tu ho fas... Per què he de cridar jo? Per res... Però si no ho fas, la segona vegada, he de venir cridant. Sí o no?

Participant 1: Doncs jo penso que... els educadors, la seva feina també és sensibilitzar les persones, llavors, no han de venir... O sigui, sensibilitzar és intentar dir-t'ho de la millor manera...

Participant 2: Jo penso que no... No vénen amb mala intenció, de vegades tenen molta feina, i si criden no passa res. No, perquè mira, estàs vivint amb ells... treballen per tu. I mira, hi haurà més, més d'això. Per què? Perquè trobaràs gent cridant a tot el món, vas a la feina, i ve el cap i et diu: "Escolta! Posa't això! Fes això!"

Participant 1: No hi ha raó de cridar, saps? L'educador no té raó de cridar...

Participant 2: No, és que mira, donen la culpa als educadors! Els educadors estan patint perquè nosaltres...

Participant 3: Jo valoro el tracte... hi ha educadors que tracten molt bé, com si fossis el seu fill.

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

En línia amb aquest mateix tema, cap al final del grup de discussió, un dels joves va voler expressar directament el seu agraïment tant a la possibilitat de ser allotjat en un centre com a la feina dels educadors socials.

Mediadora: Alguna cosa més que us agradaria afegir?

Participant: Això... doncs a... als educadors, més que tot, als educadors, i l'ajuda que tenim i tot això. Estic fent un agraïment per això, perquè si no tenim això, estàs al carrer... i jo sé que és el carrer, perquè he estat al carrer molt de temps, saps? I aquí, la veritat, estic bé.

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

Tancarem aquest apartat amb una reflexió que també va sorgir durant el grup de discussió. Un jove explica que, més enllà del tracte amable que ha rebut per part dels educadors, considera important el reconeixement de les circumstàncies que es viuen durant la situació de carrer i com aquestes poden condicionar actituds o comportaments que tenen lloc als equipaments. Tenir en compte les circumstàncies vitals i les conseqüències de la precarietat en les experiències i la conducta dels joves es considera un pas necessari per millorar la seva situació.

Els centres estan per això, per a persones que són més necessitades, i bé, jo penso que hi hauria d'haver més centres, perquè hi ha més necessitats, i alguns educadors... Perquè, bé, han estat molt simpàtics amb mi, tots els educadors han estat molt simpàtics amb mi, però han de ser... han de reconèixer el problema dels que viuen en un alberg o en un pis, perquè han passat pel carrer primer, i ara tenen tolerància del carrer, i si entren en un pis o en un alberg, no és fàcil adaptar-se a l'entorn, i han de, més o menys, anar..., saps?, anar esbrinant les necessitats de cadascú.

Grup de discussió del 26 de juny de 2019

Cal aproximar-se al fenomen del sensellarisme des de la complexitat que planteja cada context, així com en la seva intersecció amb diferents variables, entre elles l'edat.

6. Conclusions

En aquest informe hem presentat les dades quantitatives recollides per la XAPSELL des de l'any 2008, així com diferents relats de persones joves que s'allotjaven en entitats de la Xarxa. Com en informes anteriors (Sales, Uribe i Marco 2015; Sales, Guijarro, Tello i de Inés, 2017), l'objectiu general d'aquesta diagnosi és contribuir al coneixement dels

processos d'exclusió residencial a Barcelona i oferir pistes per a actuacions futures, que serveixin com a guia per a l'elaboració coordinada de polítiques d'intervenció i suport a les persones que es troben sense llar. En aquesta edició de l'informe, ens hem centrat en el cas dels i les joves.

Què ens diuen les xifres?

Com en altres grans ciutats d'Europa, a Barcelona, en les últimes dècades, ha augmentat de manera molt considerable el nombre de persones que es troben sense llar. En el transcurs d'11 anys, l'increment ha estat del 85%, de manera que s'ha passat de 2.000 persones sense llar el 2008 a gairebé 3.700 el 2019. En comparació amb les xifres de l'última diagnosi de 2017, l'augment de persones que dormen al carrer ha estat d'un 9,2%; s'ha passat de 3383 persones sense llar a 3696. Alhora, la XAPSELL ha augmentat un 82% els recursos per a l'allotjament des de l'any 2008.

Les dades segregades per edat que es recullen cada dos anys des de 2015 permet estimar l'evolució específica en el cas de les persones joves dels darrers quatre anys. A Barcelona, aquest any es troben sense llar 534 joves d'entre 18 i 30 anys, amb una proporció d'homes i dones similar que en el cas dels adults. Tal com passa en la població adulta, en el cas dels joves s'observa que les dones passen per processos d'exclusió

residencial freqüentment invisibilitzats i qualitativament diferents als dels homes. Crida l'atenció que el nombre de persones menors de 18 anys ha augmentat gairebé un 2% en els últims dos anys i que el nombre de joves d'entre 18 i 30 anys ha incrementat un 5,6% des de l'últim any. Actualment, els joves que es troben en aquesta franja d'edat representen el 17,9% de la població total atesa per la XAPSELL.

Així, les dades de l'estudi quantitatiu han permès constatar que, si bé han augmentat de manera considerable els recursos destinats a fer front al sensellarisme a Barcelona, aquest augment ha anat acompanyat d'un increment paral·lel de persones que es troben sense llar. Aquest increment s'observa en major proporció entre els que tenen de 18 a 30 anys d'edat, la qual cosa pot estar relacionada amb diferents elements contextuais que impacten directament els processos de transició a la vida adulta en les societats occidentals, així com amb la manera com Espanya en particular i Europa en general ges-

tionen els fluxos migratoris, ja que una gran part de les persones que migren són joves o menors d'edat. Això evidencia la necessitat d'aproximar-se al fenomen del sensellarisme

des de la complexitat que planteja cada context, així com des de la seva intersecció amb diferents variables, entre elles l'edat.

Què ens diuen les persones?

Per mitjà de la recerca qualitativa hem ofert una aproximació a la diversitat del fenomen del sensellarisme en la seva intersecció amb la joventut, entenent-la no només com una determinada franja d'edat, sinó des del conjunt de factors socials i estructurals que construeixen les diferents maneres de travessar aquesta etapa vital en aquest context geogràfic i polític. Factors com la precarietat laboral, els preus inaccessibles per a estudiar, l'escalada de la bombolla immobiliària, la crisi econòmica internacional, la globalització en tant fenomen construït des de l'asimetria i la desigualtat, entre d'altres, dificulten a molts joves la construcció d'un projecte vital propi.

Amb l'objectiu d'apropar-nos a la diversitat d'experiències que travessen tant la joventut com la situació de trobar-se sense llar, hem presentat relats de vida de joves en situacions i contextos vitals diversos. En primer lloc, hem presentat relats de vida de dones joves atenent la manera com la seva trajectòria d'habitatge es relaciona amb violència per motius de gènere, però també a les seves capacitats i possibilitats de canvi intencional en els seus processos vitals i habitacionals. Així mateix, hem presentat els relats de vida de d'homes i dones joves que han estat tutelats per l'estat, i hem vist com les polítiques de protecció a la infància i les lleis de estrangeria configuren les seves trajectòries d'habitatge després de la tutela. Després hem analitzat la relació entre processos migratoris i la situació de no tenir llar, a partir dels relats de vida de joves que han migrat principalment des del Magreb, l'Àfrica Subsahariana, el Pròxim Orient i Amèrica del Sud. Finalment, ens aproximem a l'estat de salut mental dels joves i com els serveis especialitzats es relacionen amb les seves

trajectòries vitals i habitacionals. Relacionat amb tot l'anterior, hem descrit experiències d'autoprotecció i de suport mutu, per tal d'emfatitzar la capacitat dels i les joves per a conduir la seva pròpia vida, així com les seves les estratègies de construcció o manteniment de vincles afectius i segurs.

D'altra banda, i per tancar la recerca cualitativa, hem elaborat una valoració general dels equipaments de la XAPSLL a partir de les opinions i les experiències dels joves, amb la intenció de visibilitzar els reptes i l'abast de les accions de la Xarxa i oferir algunes línies d'actuació.

Per tal d'aprofundir en els missatges que es desprenen de la recerca qualitativa, presentem a continuació les principals conclusions de cada apartat i, després suggerim algunes pistes per a properas actuacions.

Dones joves sense llar

En el nostre context, català o espanyol, tot just fa uns anys que es comencen a publicar treballs sobre sensellarisme femení (vg. Escudero, 2003; Belzunegui i Valls, 2014; Sales, Uribe i Marco, 2015; Sales i Guijarro, 2017; Panadero i Rodríguez, 2018). La menor presència de dones al carrer i als equipaments, juntament amb les definicions clàssiques de sensellarisme, que partien d'un biaix de gènere i n'exacerbaven per tant la invisibilitat, no han permès abordar el problema en tota la seva complexitat. El cert és que la menor quantitat de dones que es troben en situació de sensellarisme contrasta amb una experiència qualitativament molt significativa pel major grau de vulnerabilitat que s'hi associa (Panadero i Rodríguez, 2018).

Com és natural, aquesta invisibilitat en les publicacions acadèmiques o institucionals es fa encara més notable quan busquem bibliografia que tracti sobre sensellarisme femení que interseccioni amb alguna altra categoria social, com ara l'edat. Així, si la Diagnosi 2015 (Sales, Uribe i Marco, 2015) se centrava en el sensellarisme femení com a fenomen invisible i reclamava una perspectiva de gènere en unes polítiques públiques contra el sensellarisme que fins al moment s'han dissenyat pensant en el subjecte masculí més visible, en aquest capítol hem pretès ampliar l'anàlisi qualitativa per al sector jove del sensellarisme femení, entenent-lo tanmateix com un fenomen que té característiques pròpies, que no només es diferencien de les del sensellarisme masculí, sinó també, en alguns aspectes, del sensellarisme femení de mitjana edat.

En les entrevistes que s'han fet a les dones joves, veiem que la violència física i psicològica i l'abús i la pressió sexual són una constant, tant en les situacions prèvies a la situació de sensellarisme com ja en situació de sensellarisme, tal i com ja s'havia descrit per a les dones sense llar de totes les edats (Sales i Guíjarro, 2017; Panadero i Rodríguez, 2018), cosa que demana dur a terme polítiques de prevenció contra la violència de gènere des de tots els fronts. Lligat tant amb la invisibilitat del sensellarisme femení com amb la vulnerabilitat davant la violència i l'assetjament, hem vist que les dones duen a terme recorreguts d'habitatge diferents dels homes, que aquests solen ser més llargs i complexos, i que poden comportar noves formes de violència, abús sexual o explotació que també quedaran invisibilitzats.

Així mateix, en les entrevistes també es fa palès que les dones joves, a diferència de les de mitjana edat, que procuren reprendre el contacte amb les seves famílies, enfoquen en major mesura les seves vides cap a la construcció de noves relacions d'elecció. Alhora, els embarassos de les joves sense llar que es decideixen tirar endavant, sovint ja s'esdevenen en situació de sensellarisme

i, tot i les dificultats, no deixen de viure's com un fet esperançador i com un motor de canvis en positiu. Malgrat que la millora de les vides d'aquestes joves depèn en enorme part de factors estructurals, cal veure aquestes disposicions cap al futur com oportunitats de transformació vital que eventualment poden conduir a la sortida del sensellarisme. D'aquesta manera, en aquest informe hem volgut subratllar la capacitat de les noies sense llar per prendre decisions i actuar intencionalment per a fer canvis en les seves vides. Així, no només ens hem fixat en les barreres i les mancances, que són moltes, sinó que hem explicat les estratègies que utilitzen per fer front a les dificultats i ens hem fixat en les potencialitats de la seva situació. Caracteritzar les noies com a persones vulnerables però alhora dotades de recursos i habilitats, i també dibuixar les situacions en què es troben com a situacions difícils però alhora transformables o transformadores, pot ajudar a una intervenció amb perspectiva de gènere que sàpiga servir-se del potencial de les persones i les situacions en què es troben.

Els joves extutelats

Entre els joves extutelats per la DGAIA hi ha una diversitat de trajectòries vitals. En el cas dels joves que van migrar sols, la situació administrativa irregular és el principal obstacle que els condemna a l'exclusió i, en molts casos, al sensellarisme. Malgrat que hi ha una Àrea de l'Administració que es dedica a l'atenció de joves extutelats, aquests joves continuen engreixant les xifres de persones sense llar. L'ASJTET no garanteix l'atenció a tots els joves que han passat pel sistema de protecció, sinó que l'acceptació de l'ASJTET podria estar exclouent els joves més vulnerables, que finalment serien atesos per la XAPSELL.

Entre els antecedents immediatament anteriors a trobar-se en situació de sensellarisme dels joves extutelats hem trobat el desacord amb les normes del recurs d'allotjament, les crisis de salut mental, la desinstitucionalització, ser víctimes de l'engany o el treball

precari. El treball, l'habitatge i el fet de tenir diners estalviats figuren entre les principals preocupacions dels joves extutelats que saben que als 21 anys deixaran de rebre el suport de l'Administració. Malgrat que l'edat de 21 anys podria ser un moment d'especial vulnerabilitat que podria portar els joves extutelats a trobar-se en situació de sensellarisme, en fer les entrevistes no hem trobat joves extutelats de més de 21 anys en aquesta situació. Podria explicar-ho el fet que els joves més vulnerables no siguin atesos per l'ASJTET, i per tant esdevindrien persones sense llar abans dels 21 anys.

Un cas concret de desinstitucionalització que hem documentat en aquest treball és el dels joves extutelats que arriben a Barcelona des d'altres ciutats de l'Estat, en concret des de Melilla. En fer els 18 anys, el mateixos recursos d'atenció de Melilla ofereixen als joves tutelats així com a altres migrants independentment de la seva edat la possibilitat d'escollir la ciutat on volen viatjar i se'ls compra el bitllet. Molts d'aquests joves arriben sense recursos i sense vincles a la ciutat, dormen al carrer i comencen una trajectòria de sensellarisme.

Cal parar atenció a les especificitats d'aquesta etapa vital, on la necessitat de suport i de vinculació són tan vitals com la necessitat d'autonomia. És important que ambdues siguin respectades, i més encara en el cas dels joves extutelats que solen tenir xarxes familiars i de suport febles.

Els processos migratoris

La preocupació pel creixement de joves migrants sense llar va en augment. Aquest creixement queda reflectit en aquest informe, on 28 dels 32 joves entrevistats havien dut a terme un procés migratori. A través dels seus relats, hem pogut veure com les seves trajectòries vitals i d'habitatge han estat determinades per les polítiques migratòries europees i les lleis reguladores de la immigració i el refugi de l'Estat espanyol, i com aquestes juguen un paper clau dins de la relació entre

el sensellarisme i la migració.

Entenent que els desplaçaments internacionals es troben dins del continu entre la voluntat i l'imperatiu, per a analitzar les seves històries hem defugit les categories burocràtiques com refugiats, immigrants regulars, immigrants irregulars, etc., ja que s'allunyen molt de la complexitat d'experiències que porten als joves a migrar i perquè responen més aviat a interessos polítics i criteris racistes a través dels quals es discrimina entre persones migrades sense tenir en compte que qualsevol desplaçament és legítim.

A les entrevistes hem pogut veure com el projecte migratori és un fenomen social fruit de la interacció entre condicions polítiques, socials i vitals als països d'origen i també globals. El mateix viatge va ser un dels episodis que més van narrar els entrevistats, ja que molts dels joves es van exposar a situacions de gran perillositat, on fins i tot podien perdre la vida, per tal d'arribar al seu destí. Actualment, les vies clandestines i irregulars són les úniques amb possibilitats reals, ja que les exigències de les polítiques europees fan que sigui gairebé impossible entrar al continent de manera regular. Aquests joves van marxar creient que el seu desplaçament físic suposaria una millora en la seva qualitat de vida, però es troben que un cop han arribat a Europa els seus drets es vulneren constantment.

La regularització de la situació administrativa va ser l'altre gran tema que van destacar els joves migrants entrevistats. Sigui quina sigui la llei que traci la ruta burocràtica a seguir en la carrera de fons que suposa regularitzar la situació administrativa, es tracta d'un factor determinant, tant en l'inici del sensellarisme com en la possibilitat de posar-hi fi. El permís de treball i de residència són bàsics per a qualsevol persona que vulgui viure al país, però la situació administrativa suposa una variable d'exclusió en tots els casos, tant per les dificultats per regularitzar-la i mantenir-la com per les particularitats dels diferents permisos que es poden obtenir. L'accés al mercat laboral es veu determinat per la condició burocrà-

tica de la persona migrada, i representa un pilar fonamental per a l'exercici d'altres drets bàsics com el dret a l'habitatge. Tanmateix, tot i que l'accés a l'habitatge hauria d'estar garantit independentment de la situació administrativa, els i les joves migrades es troben que aquesta és la principal frontera per a accedir al mercat d'habitatge, seguida per les diferents formes de discriminacions racistes i xenòfobes que pateixen i que són legitimades per la llei i els discursos polítics sobre la mal anomenada "crisi migratòria" europea.

La salut mental dels i les joves

En tant que fenomen multidimensional, la salut mental dels i les joves es pot veure afectada per diferents factors: des dels canvis físics i socials que caracteritzen aquesta etapa vital, fins a factors contextuals relacionats amb el desavantatge psicosocial, incloent-hi la inestabilitat residencial.

En aquest informe, alguns dels i les joves entrevistats ens han explicat com la seva salut mental s'ha vist afectada per les dificultats a què s'han hagut d'enfrontar abans i durant la situació de no tenir llar. A més del propi fet de viure al carrer, algunes dificultats tenen a veure amb processos migratoris, amb la precarietat laboral i econòmica, amb crisis d'identitat, amb conflictes en la família i conflictes amb les institucions. Un cop es detecten i es diagnostiquen els problemes de salut mental, els serveis especialitzats en salut mental passen a formar part de les trajectòries d'habitatge dels joves. Més d'un entrevistat ha explicat com la seva trajectòria residencial ha tingut lloc entre el carrer, els recursos de la XAPSLL i els serveis especialitzats en salut mental, de manera que es configura un circuit que sovint resulta difícil reestructurar. En ocasions, el carrer no és el destí immediat després d'una alta hospitalària, però sí que ho és al cap de poc temps. Això últim, pot ser conseqüència de no haver atès la situació concreta que ha portat els joves a trobar-se inicialment en situació de carrer (p. ex conflictes en la família o les institucions) i/o d'hospitalització psiquiàtrica, de

manera que fer que tornin a un entorn amb les mateixes característiques augmenta la probabilitat de mantenir-se en aquest circuit. En aquesta línia, els joves també ens han explicat com els recursos específics d'atenció als problemes de salut mental són un suport per a cobrir necessitats bàsiques, que van des dormir sota un sostre i dutxar-se fins a aconseguir un pis de protecció per a persones amb discapacitat. Així mateix, els joves reconeixen l'acompanyament d'alguns professionals de salut mental com un suport rellevant en les seves trajectòries vitals i habitacionals.

La situació de trobar-se sense llar no és un problema sanitari. Si bé és imprescindible atendre les necessitats de salut tant física com mental que es presenten en passar per aquesta situació, també és rellevant seguir detectant les necessitats que han de ser ateses des de les polítiques socials destinades a enfrontar dificultats d'accés a l'habitatge. A més, i considerant l'ampli ventall d'aspectes vitals que es consideren actualment com a problemes de salut mental, l'atenció de les necessitats dels i les joves sense llar no es pot reduir a la seva delegació als serveis especialitzats. Es tracta que no només es derivin les persones perquè siguin ateses als serveis de salut mental quan calgui, sinó que també es promogui una capacitació transversal dels i les professionals dels serveis socials i d'habitatge en temes relacionats amb la salut mental. Això últim, des d'una perspectiva que no promogui l'estigmatització i la segregació i que es trobi alineada amb el marc teòric i pràctic de drets humans. Això pot ser un factor important de protecció de la salut mental de les persones sense llar i de prevenció de dificultats relacionades amb el sensellarisme i/o de processos de cronificació.

La valoració de la XAPSLL

Els joves valoren la XAPSLL com un recurs indispensable per a cobrir necessitats bàsiques, pernoctació sota sostre inclosa, però no només. La xarxa es valora també com un suport important per a cobrir necessitats

com l'alimentació i la higiene personal. Així mateix, es valoren els suports rebuts per a la recerca de feina, per a la regularització de la situació administrativa, per a l'ampliació de la formació professional i fins i tot per a la construcció d'autonomia i de relacions interpersonals, entre d'altres.

No obstant això, segons els joves, la XAPSLL no cobreix aquestes necessitats bàsiques en la seva totalitat ni de manera homogènia. A més, en alguns casos les expectatives de suport i les necessitats contingents no es corresponen amb la realitat dels equipaments. Per exemple, es repeteixen experiències relatives a la necessitat de desplaçar-se en trajectes llargs i la falta recursos per al transport públic. També s'esmenta la impossibilitat, en alguns equipaments, de dutxar-se diàriament, de descansar adequadament o d'obtenir roba i calçat, així com les traves per a obtenir ingressos degut a la normativa i als horaris dels equipaments.

En aquest sentit, la diversitat i les contradiccions presents en els relats de les experiències dels joves sobre els suports que han rebut reflecteixen la pròpia diversitat de l'estructura i dels recursos de la XAPSLL, així com de la seva dissociació amb polítiques que van més enllà de la XAPSLL però que afecten directament la situació de no tenir llar. Així mateix, també reflecteixen la divergència de necessitats personals de les persones

que s'allotgen en aquests equipaments. En aquest context, els educadors socials són esmentats repetidament en tant que elements significatius en els seus processos vitals com a persones joves, que inclouen tot allò referent a la situació de no tenir llar, però també a la construcció de la seva autonomia i a les dinàmiques que poden assemblar-se a trobar-se en una "família".

A més, i durant els seus diferents processos, els joves han construït xarxes de suport mutu i estratègies d'autoprotecció que van des de mantenir el vincle amb la família d'origen fins a enfortir relacions interpersonals des dels espais de la comunitat. A nivell individual, ens expliquen com procuren la pròpia autocura i com han mantingut la iniciativa de continuar lluitant pels seus drets. Reconèixer i fomentar els espais de construcció de vincles segurs mitjançant el suport mutu, així com les potencialitats individuals, pot afavorir els processos d'autonomia necessaris tant en la joventut com en la situació de trobar-se sense llar.

Pistes per a properes actuacions

En aquest informe hem intentat esbossar la situació dels i les joves sense llar de manera que ajudi a orientar l'acció de les institucions, les polítiques públiques, les entitats i els/les seves professionals. L'objectiu d'aquest apartat, doncs, és donar pistes que puguin ajudar a transformar i revertir les experiències del sensellarisme.

1. Impulsar la participació dels joves en situació de sensellarisme en les intervencions i polítiques

- Incorporar les persones en situació de sensellarisme, i en concret els joves, com actors en els espais de treball en xarxa que ja inclouen l'Administració i les entitats, com la XAPSLL. La participació en primera persona ha demostrat la seva utilitat en el disseny d'intervencions i polítiques públiques i és imprescindible per a la transformació social.
- Fer efectiva i permanent la creació i la dinamització d'un grup de treball sobre joves a la XAPSLL que inclogui tant joves com professionals i que s'afegeixi als altres grups que ja hi ha (dones, Housing First i serveis d'higiene). Aquest grup hauria d'anar on estan els joves enlloc d'esperar que els joves vinguin a trobar la XAPSLL.
- Fer efectiva i permanent la creació d'un subgrup de treball de dones joves en el grup de joves de la XAPSLL. Les necessitats específiques de les dones joves, que sovint enfronten experiències diferents a les dels homes joves i que tenen maneres diferents de participar han de ser incloses en el treball de la XAPSLL.
- Promoure el treball en el grup de joves sobre les diferents formes de discriminació i vulneració dels drets, de manera que s'afavoreixi la creació d'estratègies de reclam dels drets dels joves i, en cas necessari, amb l'assessoria jurídica corresponent.

- Continuar amb els processos participatius en el Pla de sensellarisme de l'Ajuntament de Barcelona i impulsar la participació en primera persona en l'Estratègia Nacional per Persones Sense Llar de l'Estat perquè inclogui les persones a qui es destinen aquestes polítiques. Addicionalment, determinar la conveniència de l'ús de metodologies participatives en el següent informe de Diagnosi de la XAPSLL.

2. Informar els joves sobre els recursos de l'Administració i les entitats per tal de prevenir situacions de sensellarisme

- Assegurar que els joves reben informació sobre les prestacions econòmiques d'especial urgència per a l'habitatge i altres recursos de l'Administració que poden prevenir situacions de sensellarisme.

3. Generar espais de formació professional amb perspectives transversals

- Implementar formacions continuades per a professionals de la XAPSLL que, a més de seguir aproximant-se al sensellarisme des d'una mirada psicosocial, aprofundeixin transversalment en: una perspectiva de gènere interseccional, un enfocament intercultural que doni eines sobre com fer front al racisme quotidià, i l'acompanyament en l'àmbit de la salut mental des d'una perspectiva de drets.

4. Dissenyar línies d'intervenció específiques per a atendre la diversitat

- Promoure l'atenció dels joves amb problemes de salut mental en els recursos generals per joves i joves sense llar i evitar recursos específics de mitjana i llarga estada. Garantir suports professionals específics dins dels mateixos recursos d'atenció a joves i mantenir la coordinació amb els recursos sanitaris i comunitaris especialitzats.
- Crear serveis prelaborals per a afavorir la regularització dels joves i la inserció laboral perquè abans de sortir del sistema de protecció puguin trobar un primer lloc de feina.
- Promoure la incorporació dels joves als circuits formatius normalitzats perquè puguin assolir el mateix nivell formatiu que els seus iguals en condicions d'estabilitat habitacional. Crear programes específics per a l'accés a l'educació superior.

5. Fer públiques les conseqüències negatives de les lleis nacionals d'estrangeria, habitatge i treball, o la manca d'aquestes, en termes de reduir el nombre de persones joves sense llar

- Exigir o pressionar l'Estat espanyol que es modifiqui la llei d'estrangeria i que el permís de residència comporti el permís de treball.
- Exigir a la Generalitat de Catalunya garanteixi i agilitzi la tramitació del permís de residència i del permís de treball dels joves tutelats que han migrat sols o amb la seva família abans i després d'abandonar el sistema de protecció, així com que posi en marxa mesures per a evitar la pèrdua del permís de treball un cop assolida la majoria d'edat.

- Exigir a les Administracions nacional, autonòmica i local l'abordatge del problema de la manca d'habitatge assequible perquè els joves tinguin opcions reals d'establir una vida autònoma.

6. Impulsar la coordinació i el coneixement entre les diferents Administracions, la XAPSLL i la Xarxa de joves de Barcelona i la inclusió de les necessitats específiques dels joves en els plans i estratègies

- Cercar vies de coordinació entre els sistemes de protecció nacionals perquè els joves extutelats a Mellila i altres ciutats de l'Estat no acabin dormint als carrers de Barcelona.
- Abordar les necessitats específiques dels joves en l'Estratègia Nacional per a Persones Sense Llar i el Pla de lluita contra el sensellarisme a Barcelona.
- Crear espais de trobada entre l'Administració autonòmica i local, la XAPSLL i la Xarxa de joves de Barcelona cercant el coneixement mutu dels recursos i serveis i l'acció específica i coordinada de cadascuna de les xarxes i Administracions.

7. Promoure l'autogestió i el suport mutu

- Conèixer i facilitar opcions de construcció d'autonomia basades en el suport mutu en espais aliens a la XAPSLL (per exemple, en l'àmbit associatiu i l'autogestió col·lectiva) per tal de fomentar vincles que permetin evitar una relació dependent dels serveis, que fomentin l'horitzontalitat i que afavoreixin la participació ciutadana.

Tal com s'ha dit anteriorment, mitjançant els relats de vida dels i les joves que es troben en situació de no tenir llar ens hem aproximat a les seves realitats diverses. Els perfils de

joves en què hem aprofundit han estat seleccionats en funció de les situacions més representatives en les entrevistes. No obstant això, no pretenem suggerir que aquest estudi abasta la totalitat de situacions i experiències que poden trobar-se en la intersecció entre la joventut i el sensellarisme. Al contrari: la informació que hem presentat pot ser útil per a plantejar línies d'investigació futures que visibilitzin altres contextos i realitats.

Per exemple, podria aprofundir-se en la situació de joves de la comunitat LGBTI+, considerant que es tracta d'una comunitat que s'ha considerat quantitativament significativa en diversos estudis en els contextos europeu i anglosaxó. Així mateix, és rellevant conèixer els processos dels joves mentre es troben en situació de carrer. En aquest informe, molts dels participants havien passat recentment per aquesta situació, no obstant això, cap d'ells es trobava vivint al carrer en el moment de l'entrevista. Finalment, és interessant aprofundir en les trajectòries de joves que han passat per la situació de no tenir llar i que actualment es troben en un procés més o menys establert d'autonomia residencial independent de la xarxa d'atenció. Això darrer permetria reconèixer els suports socials i les estratègies individuals d'afrontament en el procés de sortida de la situació de no tenir llar, així com els facilitadors a nivell individual, relacional i estructural.

Referències

- Abbé Pierre Foundation i FEANTSA (2018). *Third Overview of Housing Exclusion in Europe 2018*. Recuperat de <https://www.feantsa.org/download/full-report-en1029873431323901915.pdf>
- ActivaMent i Hierbabuena (2019). Informe Alternativo sobre la situación de los Derechos Humanos de las Personas con Discapacidad Psicosocial. Recuperat el 13 d'agost de 2019. Disponible a: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=INT%2fCRPD%2fCSS%2fESP%2f33880&Lang=en
- ActivaMent, Hierbabuena i En Primera Persona (2019). Informe sobre la situación de los Derechos Humanos de las Personas con Discapacidad Psicosocial. Recuperado 20 de agosto de 2019. Disponible a: <http://www.activament.org/wp-content/uploads/2019/07/Informe-Coalición-ActivaMent-Hierbabuena-En-1a-Persona-EPU.pdf>
- Ajuntament de Barcelona (2018). *El cens d'habitatge buit de Barcelona detecta un 1,52% de pisos sense habitar* [nota de premsa]. Recuperat de: <https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2018/03/27/el-cens-dhabitatge-buit-de-barcelona-detecta-un-152-de-pisos-sense-habitar-2/>
- Aparicio, E.M., Phillips, D. R., Okimoto, T., Cabral, M. K., Houser, C. i Anderson, K. (2018). Youth and provider perspectives of Wahine Talk: A holistic sexual health and pregnancy prevention program developed with and for homeless youth, *Children and Youth Services Review*, 93, 467-473.
- APDHA. (2019). *Derechos Humanos en la Frontera Sur 2019*. Disponible a: <https://www.apdha.org/frontera-sur-19/>
- ASJTET (2018). Memòria 2018. Departament de Treball i Afers Socials. Generalitat de Catalunya. Recuperat de: https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicas/infancia_i_adolescencia/Area-de-Suport-als-Joves-Tutelats-i-Extutelats-ASJTET/memories/
- Badinter, É. (1990). *L'amour en plus. Histoire de l'amour maternel. XVII-XXe siècle*. Paris: Flammarion.
- Bassi, J. E. (2014). Hacer una historia de vida: decisiones clave en el proceso de investigación. *Athenea Digital*.
- Belzunegui, Á i Valls, F. (2014). *La pobreza en España desde una perspectiva de género*. Madrid: Foessa.
- Bivand E, M. i Oeppen, C. (2018). Forced to leave? The discursive and analytical significance of describing migration as forced and voluntary. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(6), 981-998. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384149>
- Brundtland, G. H. (2000). La salud mental en el siglo XXI. *Boletín de la Organización Mundial de la Salud. Recopilación de artículos*, 3. Disponible a: <https://www.periodistadigital.com/documentos/2010/03/05/LasaludmentalenelsigloXXI.pdf>
- Canada Without Poverty, A Way Home Canada, Canadian Observatory on Homelessness i FEANTSA. (2016). *Report: Youth Rights! Right Now! Ending Youth Homelessness: A Human Rights Guide*. Recuperat de: <https://www.feantsa.org/en/report/2016/12/07/youth?bcParent=27>
- Carter, S. (2017). Intersection of homelessness and mental health: A mixed methods study of young adults who accessed psychiatric emergency services, *Children and Youth Services Review*, 81, 54-62.
- Chacón, L. (2003). Desafíos de la «Juventud Inmigrante» en la nueva «España Inmigrante». *Revista Estudios de Juventud*, 60, 9-32.
- Clapham, D. (2003). Pathways approaches to homelessness research. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 13(2), 119-127. <https://doi.org/10.1002/casp.717>
- Cochran, B.N., Stewart, A.J., Ginzler, J.A., Cauce, A.M. (2002). Challenges faced by homeless sexual minorities: comparison of gay, lesbian, bisexual and transgender homeless adolescents with their homosexual counterparts. *American Journal of Public Health*, 92, 773-777
- Comissió de les Comunitats Europees (2005). *Libro verde: Mejorar la salud mental de la población. Hacia una estrategia de la Unión Europea en materia de salud mental*. Brusel·les: Comissió de les Comunitats Europees.
- Crawley, H. i Skleparis, D. (2018). Refugees, migrants, neither, both: Categorical fetishism and the politics of bounding in Europe's 'migration crisis'. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(1), 48-64. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1348224>
- Curry, S., Morton, M., Matjasko, J., Dworsky, A., Samuels, G. i Schlueter, D. (2017). Youth Homelessness and Vulnerability: How Does Couch Surfing Fit?, *American Journal of Community Psychology*, 60(1-2), 17-24.
- de Beauvoir, S. (1949|1986). *Le deuxième sexe*. Paris: Folio.
- ECAS (2014). Escenari postcrisi: Treballadors pobres, desigualtats més profundes. *Informe INSOCAT per a la millora de l'acció social*, 4.
- ECAS (2019). Treball precari, habitatge privatiu i manca d'inversió social. *Informe INSOCAT per a la millora de l'acció social*, 10.
- Edidin, J., Ganim, Z., Hunter, S. i Karnik, N. (2012). The Mental and Physical Health of Homeless Youth: A Literature Review, *Child Psychiatry Hum Dev*, 43, 354-375.
- EJC (2017). *Resultats de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya 2017. Experiències juvenils i desigualtats socials. Part II. Desigualtats socials*. Generalitat de Catalunya.
- Ellis, C. i Bochner, A. (2000). Autoethnography, personal narratives, reflexivity: Researcher as subject. In N. K. Denzin, & Y. S. Lincoln (Eds.). *Handbook of Qualitative Research*. Second Edition, pg (pp. 733-768). London: Sage.

- ESCA (2018). Resultats de l'enquesta de Salut de Catalunya. Departament de Salut. Disponible a: http://salutweb.gencat.cat/ca/el_departament/estadistiques_sanitaries/enquestes/esca/resultats_enquesta_salut_catalunya/
- Escudero, M. J. (2003) *Mujeres sin hogar en Granada, un estudio etnográfico*. Colección Feminae, Granada: Universidad de Granada.
- Espluga i Trenc, J (Coord.). (2010). *Salut i joves. Percepcions, pràctiques i polítiques sobre els processos de pèrdua de salut de la joventut a Catalunya*. Secretaria de Joventut. Departament d'Acció Social i Ciutadania Generalitat de Catalunya.
- Eurostat (2018). Estimated average age of young people leaving the parental household by sex. Recuperat de <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>
- Farha, L. (2016). Sensellarisme: Crisi de drets humans. *Barcelona Societat*, 20, 8-15. Disponible a <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/revista/revista-20-completa.pdf>
- FEANTSA (2005). *ETHOS. European Typology of Homelessness and housing exclusion*. Disponible a <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>
- FEANTSA. (2002). *Immigration and homelessness in the European Union. Analysis and overview of the impact of immigration on homeless services in the European Union*. Disponible a: <http://www.feantsa.org>
- FEANTSA. (2008). *El papel de la vivienda en el sinhogarismo*. Alojamiento y exclusión residencial. Disponible a: https://www.feantsa.org/download/08_european_report_feantsa_housing_final_es7074115848578375806.pdf
- FEANTSA. (2017). *Youth Homeless Organisations Across Europe Call for action to end youth homelessness on human rights day* [nota de premsa]. Recuperat de: <https://www.feantsa.org/en/press-release/2017/12/10/press-release-youth-homeless-organisations-across-europe-call-for-action-to-end-youth-homelessness-on-human-rights-day?bcParent=27>
- Feixa, C. (2018). *La imaginación autobiográfica. Las historias de vida como herramienta de investigación*. Barcelona: Gedisa
- FRONTEX. (2019). Migratory situation in August – Slight increase on main migratory routes. *FRONTEX. European border and coast guard agency*. Dsponible a: <https://frontex.europa.eu>
- Gómez, C. (11 de setembre de 2013). Migración y vivienda. Desigualdades en el acceso a un derecho básico. *eldiario.es*. Disponible a: https://www.eldiario.es/andalucia/APDHA/Migracion-vivienda-Desigualdades-derecho-basico_6_171542852.html
- Guijarro, L., Sales, A., Tello, J. i de Inés, A. (2017). *Diagnosi, 2017. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i accés a l'habitatge*. Barcelona: Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar.
- Imaz, E. (2008). Convertirse en madre. Etnografía del tiempo de gestación. Madrid: Cátedra.
- Jiménez-Ramírez, M. (2010). La «juventud inmigrante» en España. Complejidad de una categoría discursiva a debate. *Revista latinoamericana ciencias sociales niñez y juventud*, 8(1), 363-391.
- Johnson, G. i Chamberlain, C. (2011). Are the Homeless Mentally Ill? *Australian Journal of Social Issues*, 46(1), 29-48.
- Johnson, G., Ribar, D.C, i Zhu, A. (2017). *Women's homelessness: International evidences on causes, consequences, coping and policies*. Bonn: IZA, Institute on Labor Economics.
- Jones, S. (2016). Can we really prevent young people from becoming homeless in Europe?, *Homeless in Europe. Preventing Youth Homelessness: Case Studies from across Europe and North America*, Primavera 2016, 2-3.
- Kamieniecky, G.W. (2001). Prevalence of psychological distress and psychiatric disorders among homeless youth in Australia: a comparative review. *Aust N Z J Psychiatry*, 35, 352-358.
- Krause, M. (1995). La investigación cualitativa: un campo de posibilidades y desafíos. *Revista Temas de educación*, 7(1), 19-39.
- La Spina, E. (2009). El criterio de adecuación aplicado al derecho a la vivienda de los inmigrantes: Una geometría variable. *Migraciones*, 26.
- Mackie, P. i Thomas, I. (2014). *Nations apart? Experiences of single homeless people across Great Britain*. Londres: Crisis.
- Martín, D. (22 de juliol de 2019). Un intern del CIE de València va denunciar que patia importants lesions fruit d'una agressió poc abans de suïcidar-se. *Ara*. Disponible a: <https://www.ara.cat>
- Martín, M. (16 d'agost de 2019). La entrada irregular de inmigrantes a España cae un 39% en lo que va de año. *El País*. Disponible a: https://elpais.com/politica/2019/08/15/actualidad/1565889744_365065.html
- Martín, M. (30 d'abril de 2019). Marruecos contiene la inmigración irregular hacia España. *El País*. Disponible a: https://elpais.com/politica/2019/04/30/actualidad/1556651285_600474.html
- Mas, C. (22 de setembre de 2018). Reprimits pel Marroc, els rifenys fugen en pasteres. La persecució, la pobresa i el servei militar obligatori disparen l'emigració dels joves. *Ara*. Disponible a: https://www.ara.cat/internacional/Reprimits-Marroc-rifenys-fugen-pasteres_0_2092590918.html
- Miguel Juan, C. (2004). Inmigrantes irregulares colectivo silenciado. La ley de extranjería en España como construcción jurídica de la exclusión. *Asparkia. Investigación Feminista*, 15.
- Morrow, M. i Halinka Malcone, L. (2017). *Critical Inquiries for Social Justice in Mental Health*, Toronto: University Toronto Press.
- Muñoz, M., Pérez, E. i Panadero, S. (2004). Intervención con personas sin hogar con trastornos mentales graves y crónicos en Europa, *Rehabilitación psicosocial*, 1(2), 64-72.
- Navarro Lashayas, M. Á. (2016). El factor diferencial de la migración en las personas sin hogar. *Migraciones. Publicación del Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, (39), 67-95. <https://doi.org/mig.i398.y2016.003>
- Navarro-Gómez, N. (2017). El suicidio de jóvenes en España: cifras y posibles causas. Análisis de los últimos datos disponibles. *Clínica y Salud*, 28(1): 25-31
- Niemi, V. i Ahola, E. (2017). Pathways between Housing and Homelessness of Young Income Support Recipients in Helsinki, Finland. *European Journal of Homelessness*, 11(2), 39-61.

- Olmos, A. (2012). Cuando migrar se convierte en estigma: Un estudio sobre construcción de alteridad hacia la población inmigrante extranjera en la escuela. *Imagonautas*, 1(2).
- Organización Mundial de la Salud (2013). *10 datos y cifras sobre la salud mental*. Disponible a: https://www.who.int/features/factfiles/mental_health/es/
- Organización Mundial de la Salud (OMS) (2018). *Salud mental del adolescente* [nota de prensa]. Disponible a: <https://www.who.int/es/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-mental-health>
- Panadero i Rodríguez (Octubre 2018). Situación, necesidades y procesos de cambio de las mujeres en situación de sinhogar. A *Pobresa i sensellarisme en clau de gènere*. Jornades dutes a terme al Centre d'acollida Assis, Barcelona.
- Park, J. M., Metraux, S., Culhane, D. i Mandell, D. (2012). Homelessness and children's use of mental health services: A population-based study. *Children and Youth Services Review*, 34, 261-265.
- Pérez Pérez, B. i Eiroá Orosa, J. (2016). *Guía de Derechos en Salud Mental*. Federació Veus. Disponible a: http://www.activament.org/wp-content/uploads/2017/07/GUIA_Digital_IMP_CAST_sin.pdf
- Pons, J. i Buelga, S. (2011). Factores Asociados al Consumo Juvenil de Alcohol: Una Revisión desde una Perspectiva Psicosocial y Ecológica. *Psychosocial Intervention*, 20(1), 75-94.
- Pujadas, I., Bayona-i-Carrasco, J. i Avila, R. (2018). Europa como nuevo destino de las migraciones latinoamericanas y caribeñas. *Revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales*, XXIII(1242).
- Pujadas, J. J. (1992). *El método biográfico: el uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Quilgars, D. (2010). Youth Homelessness. A B. Edgar i J. Doherty, *Homelessness Research in Europe*. European Observatory on Homelessness. Disponible a: <https://www.feantsaresearch.org/en/other-observatory-publications/2010/03/03/homelessness-research?bcParent=764>
- Revista de pensamiento e investigación social*, 14(3), 129. <https://doi.org/10.5565/rev/athenea.1315>
- Bertrix, D. (1997). *Los relatos de vida: perspectiva etno-sociológica*. Barcelona: Bellaterra.
- Rodríguez, R. (2008). Mujeres jóvenes inmigrantes: Otro «rostro» de la globalización. *Revista Estudios de Juventud*, (83).
- Romani i Alfonso, O. (2006). *La salut dels joves a Catalunya. Un estudi exploratori*. Secretaria General de Joventut. Generalitat de Catalunya.
- Sales, A. (15 de setembre de 2019). Sensellarisme: Un problema global. Critic. Disponible a: <https://www.el-critic.cat/opinio/albert-sales/sensellarisme-un-problema-global-32879>
- Sales, A. (2019). *Qui dorm al carrer a Barcelona? Característiques de la població sense sostre de la ciutat segons les dades dels equips municipals d'intervenció social a l'espai públic*. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. Disponible a: https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/ca/noticia/es-publica-linforme-qui-dorm-al-carrer-a-barcelona-amb-dades-dels-equips-municipals-de-carrer_863885
- Sales, A. i Guijarro, L. (2017). Dones sense llar: la invisibilització de l'exclusió residencial femenina. *Barcelona Societat*, 21, 81-89.
- Sales, A., Uribe, J. i Marco, I. (2015). *Diagnosi, 2015. La situació del sensellarisme a Barcelona. Evolució i polítiques d'intervenció*. Barcelona: Xarxa d'Atenció a les Persones Sense Llar.
- Sanz, A. (2005). El método biográfico en investigación social: potencialidades y limitaciones de las fuentes orales y los documentos personales. *Asclepio*, 57(1), 99-116. <https://doi.org/10.3989/asclepio.2005.v57.i1.32>
- Saraceno, B. (2018). *Discurso global sufrimientos locales. Análisis crítico del Movimiento por la Salud Mental Global*. Herder, Barcelona.
- Serracant, P. (Coord.) (2018). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2017*, vols. 1 i 2. Departament de Treball Afers Socials i Familiars. Generalitat de Catalunya. Disponible a: https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/joventut/observatori_catala_de_la_joventut/publicacions/coleccio_estudis/serracant-p-coord-2018-enquesta-a-la-joventut-de-catalunya-2017/
- Silveira Gorski, H. C. S. (2011). Estados expulsores y semipersonas en la Unión Europea. *Revista Crítica Penal y Poder*, 1, 307.
- Slesnick, N. i Prestopnik, K. (2005). Dual and multiple diagnosis among substance using runaway youth. *Am J Drug Alcohol Abus*, 1, 179-201.
- Smid, M., Bourgeois, P. i Auerswalden, C. (2010). The challenge of pregnancy among homeless youth: reclaiming a lost opportunity. *Journal Health Care Poor Underserved*, 21(2), 140-156.
- Tundidor, M. (2013). Puntos de encuentro entre justicia ocupacional y social, exclusión de oportunidades, pobreza y salud mental. *Revista Margen*. Disponible a: <https://www.margen.org/suscri/margen69/tundidor.pdf>
- Warf, C.W., Clark, L.F., Desai, M. Rabinovitz, S. J., Agahi, G., ..., Hoffman, J. (2013). Coming of age on the streets: Survival sex among homeless young women in Hollywood. *Journal of Adolescence*, 36(6), 1205-1213.
- Watson, J. (2016). Gender-based violence and young homeless women: femininity, embodiment and vicarious physical capital. *The Sociological Review*, 64(2), 256-273.

Diagnosi 2019

El sensellarisme a Barcelona.
Evolució i joves en situació de sensellarisme

<http://sensellarisme.cat>